

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH

FILOZOFICKÁ FAKULTA

ÚSTAV KULTURÁLNÍCH STUDIÍ

DIPLOMOVÁ PRÁCE

BOHUMÍR JANOUŠEK JAKO HISTORIK

Vedoucí práce: Prof. PhDr. Bohumil Jiroušek Dr.

Autor práce: Bc. Jana Mičudová

Studijní obor: Literárně historická studia

2015

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

České Budějovice

30. listopadu 2015

.....

Děkuji tímto svému vedoucímu práce, panu prof. PhDr. Bohumilu Jirouškovi, Dr. za cenné připomínky a rady při výběru pramenů, literatury a veškerou pomoc, trpělivost a vstřícnost, kterou mi při mé práci poskytl. Současně bych ráda poděkovala pracovníkům Státního oblastního archivu v Třeboni a Státního okresního archivu v Českých Budějovicích a všem lidem, kteří mi ochotně poskytli rozhovory k mému tématu. Děkuji rovněž všem svým blízkým za podporu a zázemí.

ANOTACE

Bohumír Janoušek jako historik (1924 – 2007), diplomová práce, Ústav kulturních studií Filozofické fakulty Jihočeské univerzity, České Budějovice 2015.

Tato diplomová práce přibližuje životní osudy jednoho z jihočeských historiků poválečné doby, který byl dosud poměrně opomíjen. Práce se pokouší nejen podat informace o životě a díle Bohumíra Janouška, ale řadí tohoto historika také do kontextu doby, odhaluje jeho postoje a názory. Janoušek působil jako archivář, historik, pedagog, byl členem Komunistické strany a tato skutečnost především ovlivnila jeho život a dílo. Tato práce je vůbec první studií, která se snaží obsáhnout život tohoto významného jihočeského historika druhé poloviny dvacátého století.

ANNOTATION

Bohumír Janoušek as an historian (1924 – 2007), the diploma thesis, the Institute of cultural studies of the Faculty of Philosophy of the University of South Bohemia. České Budějovice 2015.

This diploma thesis approaches the life story of one of South Bohemian historian of post-war period, which has been overlooked so far. The work does not try only to provide information about the life and works of Bohumír Janoušek, but also classifies him in the context of time, focusing on his views and attitudes. He worked as an archivist, historian and educator. He was a member of the Communist Party and this fact primarily affected his life and work. This diploma thesis is the first one that tries to contain the life of this outstanding South Bohemian historian of the second half of the twentieth century.

“)

OBSAH

1. Úvod.....	1
2. Život Bohumíra Janouška.....	3
2. 1. Původ, dětství a mládí	3
2. 2. Totální nasazení	6
2. 3. Studium	11
3. Rodina a kariéra	18
3. 1. Archivářem v Českých Budějovicích a Třeboni	18
3. 2. Profesorem na univerzitě	25
4. Vědecké dílo	32
4. 1. Marxistická a marxisticko–leninská ideologie - hlavní vliv na dílo	34
4. 2. Revoluční hnutí, dějiny KSČ, osvobození ČSR Sovětským svazem	37
4. 3. Koncept školství a způsoby výuky	48
4. 4. Přístup ke starším dějinám	50
5. Láska k umění	59
6. Závěr	64
SOUPIS PRAMENŮ A LITERATURY.....	63
SEZNAM PŘÍLOH	69
PŘÍLOHY	70

1. Úvod

Ve své diplomové práci jsem se zaměřila na osobu Bohumíra Janouška, rodáka z Českých Budějovic, historika, archiváře, pedagoga, milovníka umění a člena Komunistické strany Československa. Jeho jméno dnes již není příliš vzpomínáno. Nakolik oprávněně? Od padesátých do sedmdesátých let byl členem vybrané budějovické společnosti. Kromě toho byl, jako žák Zdeňka Nejedlého a Jaroslava Charváta, horlivým představitelem marxisticko-leninské historiografie, skrze niž pomáhal budovat a upevňovat komunistický režim, jemuž byl oddaný. Činil tak nejen psaním knih, ale také jako, nejprve externí, poté interní, učitel na Pedagogické fakultě v Českých Budějovicích. Dobře si uvědomoval, že z pozice pedagoga může velmi dobře ovlivňovat mladé studenty, a vždy byl chválen za to, jak propojuje vědu se zájmy komunistické vlády. Jeho univerzitní kariéra nakonec vyvrcholila děkanským postem, který zastával v letech 1969 až 1976.

Práce je rozdělena na čtyři chronologicky řazené kapitoly, které obsahují jednotlivé podkapitoly. První kapitola je zaměřena na základní informace o jeho životě, Janouškův původ, dětství a mládí, také nucené pracovní nasazení. Druhá kapitola nastiňuje jeho rodinu a vývoj kariéry. Třetí a čtvrtá se potom zabývají jeho dílem a láskou k umění. Nutno říci, že jeho dílo je stejně rozporuplné, jako byl jeho život. A tak můžeme na jedné straně sledovat marxisticko-leninské opulentní oslavy režimu, publikace věnované výročí Komunistické strany Československa, osvobození Československa Sovětským svazem a podobné spisy, na straně druhé se můžeme dopátrat seriózních vědeckých studií, jejichž tématem byly středověké a raně novověké dějiny, často zaměřené na budějovické urbáře, městské knihy apod. Pro tvorbu této diplomové práce jsem použila archivní materiál uložený ve Státním oblastním archivu v Třeboni, kde mi byl k dispozici osobní spis Bohumíra Janouška jako zaměstnance zmíněného archivu, který zahrnoval křestní list, oddací list, životopis, několik zaměstnaneckých prověrek, i prověrek jeho nejbližších příbuzných a příbuzných jeho první ženy, dále materiál ze Státního okresního archivu České Budějovice, fond Městský archiv do roku 1960 a Ústavu dějin a Archivu Univerzity Karlovy, fond Katalogy posluchačů Filozofické fakulty UK. Janoušek zemřel 10. června 2007 osamocen domově pro seniory v Kouřimi, mimo své známé, mimo rodinu, mimo své rodné Budějovice. Jeho pozůstalost tedy žádná není, proto nejsou k dispozici žádné osobní zápisy, články, osobní nebo úřední korespondence, paměti apod. jako tomu bývá

u jiných historiků. Proto byla zvolena ještě metoda orální historie, která měla přiblížit Janouška jako člověka a umožnit poznat ho v oficiálních úředních případech, ale i některých obyčejných a všedních situacích života. Janoušek sepsal v osmdesátých letech vlastní bibliografii, která rovněž posloužila při vytváření této práce, nicméně on sám z ní některé věci vypustil, zvláště ty, které vytvořil v době své „mladické neuvědomělosti“ před rokem 1948. V neposlední řadě posloužilo také jeho dílo, knihy, publikace, články z novin a časopisů. Během sepisování jsem se snažila neustále dedukovat a indukovat a své závěry dostatečně podložit archivními prameny nebo literaturou. Při studiu jeho díla jsem se pokoušela porovnávat jeho jednotlivé části v rámci tematických okruhů a dívat se také pod povrch řádků.

Za cíle své práce jsem si proto stanovila zmapovat jeho život, jeho pedagogické působení a prozkoumat jeho dílo v kontextu doby, v níž žil, a jejíž ideály vzal za své, i v kontextu událostí, které ovlivnily jeho kariéru, jako byl rok 1948, kdy vstoupil do Komunistické strany, nebo rok 1968, kdy zprvu projevoval proreformní nadšení, jehož se záhy musel vzdát a být povolný nastupující normalizaci.

2. Život Bohumíra Janouška

Každý život je ovlivněn spoustou věcí. Rodinnými poměry, výchovou, zázemím, životními zkušenostmi, úspěchy, pády. A historik tyto okolnosti nesmí přehlížet, naopak vždy je musí brát na vědomí, když posuzuje nějakou osobnost v dějinách. Bohumír Janoušek neměl zřejmě nejlepší výchozí podmínky, otec zřejmě alkoholik, rodina poměrně chudá, zažil si sociální problémy první republiky, válku, studia ho stála mnohá odříkání, viděl těžký rok 1948, léta padesátá a v kontextu toho je třeba přistupovat k jeho osobnosti i dílu. Svou povahou se přizpůsobil tomu, co bylo, vzal to za své a snad tomu od počátku i slepě věřil a důvěřoval. Postupem času jistě na mnohé věci změnil názor, ale oficiálně se choval, jak se očekávalo. Je snad trochu smutné, že některé věci přesto nepochopil, případně neodhalil takové, které nebyly čestné a správné, když už se odhalit daly, ale historie by neměla moralizovat nad charaktery lidí.

2. 1. Původ, dětství, mládí

Bohumír Janoušek se narodil 6. července 1924 v Českých Budějovicích jako první ze čtyř dětí v železničářské rodině. Byl pokřtěn 18. července jako Bohumír Jan Janoušek, za kmotra mu šel železniční zřízenec Jan Křiváček. Jeho otec František byl původně vyučen fotografem, kolem roku 1928 si zařídil vlastní ateliér, ten ale provozoval jen krátce, za krize přišel o všechno, nějakou dobu byl bez práce a poté vystřídal několik zaměstnání – pracoval jako stavební dělník, zaměstnanec pohřebního ústavu a nakonec nosič zavazadel na českobudějovickém nádraží. Roku 1938 přišel k úrazu, k čemuž se přidala choroba z první světové války a po čtyřleté nemoci roku 1942 zemřel. Matka Božena, rozená Báčová, pracovala po absolvování obchodní školy v administrativě u různých firem. Po porodu třetího syna těžce onemocněla a odešla předčasně do důchodu. Po smrti manžela kvůli tíživé finanční situaci příležitostně pracovala, naposledy jako zdravotní sestra v domově pro seniory v Libniči. Zemřela v roce 1954. O vzájemném vztahu rodičů není příliš mnoho zpráv, snad jen v ustanovce z října 1954, kterou si na Janouška vyžádalo Ministerstvo vnitra ohledně původu, zaměstnání a poměru k práci, chování a politické činnosti v době okupace, politické činnosti po osvobození, poměru k lidově demokratickému zřízení a ke KSČ, pověsti na veřejnosti, styků s cizinou, zálib, morálního profilu a závadových zjevů, je zmínka o

rodinných poměrech. Píše se zde, že finanční situace v rodině byla neutěšená, protože otec pil, takže rodina žila rozháraně, a hlavní starost o ní spočívala na matce.¹ Sám to popsal: „*Protože sociální poměry rodičů byly velmi neutěšené, nebylo možno uživit tři děti – mně a dva bratry Ivana a Vlastimila. /Sestra Dagmar zemřela ve stáří jednoho roku r. 1928/. A tak otcovi rodiče si mě brali k sobě vždy na delší čas, živilo mě a šatili. Jejich zásluhou jsem mohl také po vychození obecné školy jít na gymnasium.*“² O vztahu ke svým sourozencům ve svém životopise do třeboňského archivu Janoušek napsal, že „... jsou to dobří a poctiví chlapci, o jejichž tvůrčím poměru k našemu lidově–demokratickému zřízení nelze pochybovat“, a že se jim snaží všemožně pomoci v politickém růstu a dalším vzdělávání v oblastech jejich zájmu – sport, historie (Ivan), beletrie (Vlastimil). Dále popisuje jejich rodinné a pracovní poměry, včetně rodinných příslušníků a dětí.³

Jeho výchovu v dětství velmi ovlivnila babička, která byla katolického vyznání. Janoušek proto jistý čas tíhl k církvi, v čemž ho babička podporovala. Měl v úmyslu studovat teologii, a snad seminář i studoval, nicméně úřední záznam o tom nebyl nalezen. V Českých Budějovicích fungoval biskupský kněžský seminář až do roku 1950, prameny k němu jsou uloženy v Biskupském archivu v SOA v Třeboni, nicméně tam žádná zmínka není. On sám tuto část své minulosti tajil, jak vzpomíná doc. Dagmar Blümllová, CSc.⁴, že údajně studoval teologii, neboť když byl jednou na

¹ SOA Třeboň, fond Státní oblastní archiv v Třeboni, nezpracovaný materiál, přírůstek 44/2004, osobní spis B. Janouška. Tento spis obsahuje dotazník, životopis, prohlášení, materiály zvláštních prověrek, žádost o uvolnění z funkce, opisy protokolů, potvrzení, křestní list, portrétní fotografii.

² Tamtéž.

³ Tamtéž. Oba bratři po vychození obecné a měšťanské školy nastoupili jako učňové k ČSAD, kde později i pracovali. V roce 1954, kdy byl životopis pořízen, byli oba ženatí a každý měl dceru.

⁴ doc. Dagmar Blümllová, CSc. (nar. 9. července 1949 v Českých Budějovicích) absolvovala filologická studia na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity v Brně. Učila na gymnáziu v Týně nad Vltavou, na katedře filologie na Pedagogické fakultě Jihočeské univerzity, nyní působí na Filozofické fakultě Jihočeské univerzity, přednáší dějiny literatury a kulturní dějiny. Je autorkou několika monografií: *Stanislava Součková - Život operní pěvkyně, Teskný historik Ladislav Hofman, Aloys Skoumal - Ironik v české pasti, Evropan Václav Tille* a jiné. Je vdaná, má dva syny. Manžel doc. PhDr. Josef Blüml, CSc. pracuje rovněž na FF JU. S Bohumírem Janouškem se poznala právě skrze svého muže, který byl Janouškovým žákem, přítelem, a kterému Janoušek svědčil na svatbě. Nicméně se navzájem stýkaly i širší členové obou rodin – Janouškovi i Blümlovi – chodili společně např. do divadla. Na svatbě měl Janoušek proslov s několika lidskými momenty, podle vzpomínek všech pamětníků to byl vynikající řečník. Na svatbu byl pozván také Stanislav Cífk, tehdejší nadřízený doc. Blümllové, ale s Janouškem

návštěvě u rodiny Blümlů, viděl tam fotografii mladých mužů ze semináře a ukazoval, které z nich zná.⁵ Proto by se mohla nabízet možnost, že záznamy o své účasti v semináři sám zničil v padesátých letech⁶, kdy v oblastním archivu v Třeboni pracoval, anebo s myšlenkou teologického studia pouze koketoval, avšak nikam se nezapsal, pravda v tomto ohledu zřejmě zůstane skryta.

Bohumír Janoušek absolvoval v Českých Budějovicích pět let obecné školy v letech 1930-1935, po ukončení přešel na Jirsíkovo gymnázium, kde odmaturoval za okupace v roce 1943. Po maturitě pracoval jako kancelářská síla v Národní odborové ústředně zaměstnanecké (NOÚZ), kde byl až do listopadu 1943 (přesně od 1. června 1943 do 14. listopadu 1943⁷), kdy byl totálně nasazen, neboť bylo třeba dalších lidí pro válečnou výrobu v říši a určen byl Janouškův ročník 1924.⁸

V období první republiky nebyl ještě nijak politicky organizován, vzhledem k příliš mladému věku. Dle lidově demokratického režimu se v době okupace choval řádně a nebylo o něm známo, že by byl členem nějaké aktivistické organizace. K okupantům měl mít podle svých slov vztah naprosto záporný.⁹

Mezi lety 1943-1945 se stýkal s rodinou Františka Maršálka, dělníka z Merkuru, který bydlel, stejně jako tehdy Janoušek, který žil u babičky, v Nové ulici v Českých Budějovicích, a také s rodinou holiče Jaroslava Lešetinského. Tehdy zřejmě zažil první studentskou lásku s dcerou zmiňovaného holiče, nicméně v roce 1944 byly styky přerušeny. Po návratu z totálního nasazení¹⁰ dostal místo učitele na učňovské

neměli nejlepší vztahy, takže Cífka na oslavu nepřišel. Rozhovor s doc. Blümlovou, vedený 7. 4. 2015. (Přepis v majetku autorky). **Stanislav Cífka** (13. 11. 1929 Bavorovice u Českých Budějovic – 15. 5. 1997 České Budějovice) vystudoval stejně jako Janoušek obor čeština – dějepis na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze, v letech 1953 – 1960 působil jako učitel na Pedagogickém gymnáziu v Českém Krumlově, 1962 nastoupil jako odborný asistent na Pedagogické fakultě v Českých Budějovicích, kde dosáhl titulu profesora a vedl katedru jazyků. Jeho vrcholným dílem je editorský dohled nad syntézou literárněhistorického přehledu jihočeského písemnictví a divadelní tvorby od nejranějších dějin *Literatura – divadlo* (1984), která se stala součástí cyklu svazků Jihočeská vlastivěda.

⁵ Rozhovor s doc. Blümlovou, vedený 7. 4. 2015. (Přepis v majetku autorky).

⁶ V archivu v Třeboni pracoval v letech 1951-1957.

⁷ SOKA České Budějovice, fond Městský archiv České Budějovice, agenda archivu do roku 1960.

⁸ SOA Třeboň, fond Státní oblastní archiv v Třeboni, nezpracovaný materiál, přírůstek 44/2004, osobní spis B. Janouška.

⁹ Tamtéž.

¹⁰ Janoušek byl nasazen poměrně krátce, ve Velešíně strávil devět měsíců, ovšem celou dobu nepracoval. Někdy na jaře onemocněl a propuštěn byl na konci srpna. O jakou nemoc šlo, nebylo specifikováno.

škole v Českých Budějovicích, kde zůstal od 1. září 1944 až do 31. května 1945.¹¹ Do Moravcova Kuratoria pro výchovu mládeže v Čechách a na Moravě¹² se nezapojil.¹³

2. 2. Totální nasazení

Jak již bylo řečeno, Bohumír Janoušek, byl nasazen v listopadu 1943, do továrny Jikov ve Velešíně. V knize *Totální nasazení. Historie, která měla být zapomenuta*, autoři předesílají, že nucené nasazení je definováno jako zvláštní druh práce, který je vymezen tímto způsobem: „Práce pouze v závislosti na svém původu, bez možnosti rozvázat pracovní poměr, práce nedobrovolná a daleko od domova a hlavně tato práce znamená hluboký zásah do osobní svobody.“ Nucené nasazení však nebyl německý nápad z konce třicátých let, práce z donucení má kořeny v Americe v 18. a 19. století. Tento způsob práce, tedy plánované a záměrné využívání nuceného nasazení asi nejvýrazněji využíval J. V. Stalin, potažmo Sovětský svaz, a to nejen na vlastním obyvatelstvu, ale i na cizincích. Němci tento nápad přejali a zdokonalili ho. Už během první světové války Německo deportovalo asi 400 000 Poláků (velkou část tvořili Židé), kteří vykonávali hlavně práce v zemědělství, nicméně nebyli jediným postiženým národem, další byli Belgičané (60 000), v té době vlastně neutrální stát. Deportace občanů Belgie vyvolala v mezinárodním společenství velkou nevoli, a proto byla roku 1917 ukončena. Za Výmarské republiky (1919-1933) v Německu pracovalo hodně cizinců a tento počet se po nástupu Hitlera a NSDAP ještě zvýšil. Jejich pobyt

¹¹ SOkA České Budějovice, fond Městský archiv České Budějovice, agenda archivu do roku 1960.

¹² **Emanuel Moravec** (17. dubna 1893 Praha – 5. května 1945 Praha) byl český politik, legionář, voják z povolání, teoretik válečnictví, publicista a ministr školství a lidové osvěty protektorátní vlády. Patřil k nejaktivnějším představitelům české kolaborace s nacistickým okupačním režimem v období Protektorátu Čechy a Morava mezi lety 1939 až 1945. **Kuratorium pro výchovu mládeže v Čechách a na Moravě** (KVMČM) byla masová mimoškolní organizace zaměřená na výchovu mladých od 10 do 18 let, sdružovala v sobě většinu mládežnických zájmových a pohybových aktivit. Jejím modelem byla německá Hitlerjugend, nicméně podobné organizace existovali např. i v Norsku, Francii, Itálii, Španělsku. Vedla mládež k nacionálně-socialistickým idejím. Byla založena 28. května 1942, činnost zahájila o rok později 15. března 1943. Hlavním cílem byla podpora tzv. protektorátního vlastenectví a spolupráce s německou říší. Její činnost byla ukončena roku 1945 po porážce nacistického Německa.

¹³ SOA Třeboň, fond Státní oblastní archiv v Třeboni, nezpracovaný materiál, přírůstek 44/2004, osobní spis B. Janouška.

v zemi byl sice dobrovolný, ale značná část z nich byla posléze z ideologických důvodů donucena vykonávat jen určité práce, takže se z nich stali nuceně nasazení pracovníci.¹⁴

Německá ekonomika byla tehdy založena na spojení sociálního darwinismu a teorii ekonomy Thomase R. Malthuse.¹⁵ Hlavní idejí tohoto ekonomického směru bylo, že potravinová základna bouřlivě se rozvíjejícího státu nemůže držet krok s růstem obyvatelstva, a proto musí expandovat za hranice svého území. Postavení cizinců pracujících v Německu stále klesalo, protože byli vnímáni jen jako služebníci Německa. Od konce hospodářské krize Německo zažívalo ekonomický vzrůst díky expanzivní politice. To zapříčinilo, že v roce 1939, kdy byla ekonomika země na vrcholu, byl v Německu nedostatek pracovníků. Až do přelomu let 1941/1942 přicházelo do Německa pracovat mnoho dobrovolníků, zejména z obsazených zemí. Na počátku války byly v NSDAP dva názory ohledně zahraničních pracovníků – Himmler zastával zdrženlivější postoj, nakonec se však prosadili pragmatikové, kteří tvrdili, že čím větší nasazení, tím lépe pro válečné hospodářství. Postupem času byli nasazení váleční zajatci, náborové akce probíhaly v německých spřátelených zemích – Rumunsku, Slovensku aj.¹⁶ Koordinace nuceného nasazení se ujal Hitlerův věrný stoupenec Fritz Sauckel, jmenován byl v březnu roku 1942. Situace však měla několik vývojových fází, než dospěla k organizovanému využití nuceného nasazení. První byl prostý nábor, který obnášel nabírání dobrovolníků ve městech, zejména dělníků. Druhou fází byl nábor se zásadním ovlivněním existenčních podmínek, třetí odvod celých ročníků z nařízení místní státní správy (v Protektorátu to byl právě Janouškův ročník 1924) a deportace

¹⁴ Kolektiv autorů, *Totální nasazení. Historie, která by neměla být zapomenuta. Vzpomínky těch, kteří to prožili*, Brno 2006, s. 18. Srov. Zdeňka KOKOŠKOVÁ – Jaroslav PAŽOUT – Monika SEDLÁKOVÁ (edd.), *Pracovali pro třetí říši. Nucené pracovní nasazení českého obyvatelstva Protektorátu Čechy a Morava pro válečné hospodářství Třetí říše (1939-1945), Edice dokumentů s historickým úvodem Stanislava Kokošky*, Praha 2011.

¹⁵ Thomas Robert Malthus (13. února 1766 – 23. prosince 1834) byl anglický ekonom a anglikánský pastor, který se nejvíc proslavil svou teorií o růstu populace, jež se po něm nazývá malthusiánství. Vydal spis *Esej o principu populace*, kde přináší tezi, že příčinou bídy jsou lidské pudy – potravní a rozmnožovací. Lidstvo nemá neomezené možnosti, ale naopak je spoutáno populačním zákonem. Podmínky obživy rostou lineárně, zatímco populace geometricky. Součástí teorie byly i klesající výnosy v zemědělství – množství zemědělské půdy je omezené, proto dodatečné vklady kapitálu a práce do ní podléhají zákonu klesajících výnosů.

¹⁶ Kolektiv autorů, *Totální nasazení*, s. 18. Nezabýváme se nyní nasazením židovského obyvatelstva, neboť tato otázka by si zasloužila širší pojetí, které není ve vztahu k této práci potřeba.

nasazených do Německa. Obecně lze říci, že v zemích, které byly okupovány, byl zaveden protektorát nebo komisariát (nebo ty, které byly přičleněny k třetí říši) a obyvatelstvo bylo vystaveno větším represím, než země, které byly „pouze“ obsazeny jako Francie, Belgie, Nizozemí, Řecko, Dánsko a Norsko.¹⁷

Situace v českých zemích měla také svůj vývoj. V důsledku mnichovské smlouvy ze září 1938 ztratilo Československo Sudety, které připadly třetí říši a další území byla postoupena Polsku a Maďarsku. Zbytek českého území obsadily německé oddíly a byl nadále spravován jako Protektorát Čechy a Morava. Zdejší etniční Němci byli prohlášeni za státní občany Říše, české obyvatelstvo bylo degradováno na občany druhé kategorie. Počátkem roku 1939 byla v Československu stále ještě poměrně vysoká nezaměstnanost. V protektorátu bylo registrováno 93 000 nezaměstnaných, nemluvě o těch, které oficiální statistika nezaznamenala. Na práci v Německu se tedy Říšskému ministerstvu práce (Reichsministerium für Arbeit) podařilo do konce června získat 52 000 Čechů, neboť Němci slibovali slušné podmínky a zajímavé mzdy. Češi byli nasazováni na těžkou práci v továrnách a lomech, takže se informace o tom dostaly do protektorátu a následně počty dobrovolníků poklesly, načež přistoupili Němci k nátlakovým opatřením a to zvláště poté, co jako říšský protektor nastoupil Reinhard Heydrich. Po jeho násilné smrti v červnu 1942 Sauckel na čas prosadil své zájmy, když přistoupil k metodám, které se úřadům osvědčily v obsazeném Polsku a částech Sovětského svazu. Dosavadní razie v kinech, kavárnách a dalších veřejných místech totiž nepřinášely kýžené výsledky. Novou metodou se stala konskripce ročníků 1918 až 1922 a 1924 na nucené práce v Německu. Češi byli nasazováni v první polovině války většinou do Říše (Berlín, Slezsko, a Horní a Dolní Rakousy), od roku 1943 téměř všichni do protektorátu. Konskripce ročníku 1924 se na rozdíl od ostatních vztahovala i na ženy. Obyvatelstvo reagovalo pasivním odporem – okamžitě přibylo sňatků a dokonce těhotenství. Navíc význam protektorátu vzrůstal, neboť to byla oblast relativně málo ohrožená leteckou válkou, a tak se do ní postupem času přesouvaly některé významné letecké podniky, např. v Čechách firma Junkers (Praha, Semily aj.), na Moravě (Brno, Kuřim) to byly firmy Flugmotorwerke původem z Wiener Neustadtu anebo Klöcker Flugmotorwerke z Hamburku. Proto vzrůstala i potřeba vlastních pracovních sil a Sauckelovy požadavky tak nebyly splněny dostatečně. Osoby, které byly nasazeny do těchto podniků, byly nejprve posílány do Německa na tzv. půlroční

¹⁷ Tamtéž, s. 19.

přeškolení a odtud se měly vrátit již jako odborníci na letecké motory. V Německu po nasazení výše zmíněných ročníků pracovalo (dobrovolně i nedobrovolně) asi 640 000 Čechů.¹⁸ O nucené práci v protektorátu není příliš mnoho zpráv, všeobecná pracovní povinnost byla stanovena v červenci 1939 pro Čechy ve věku 16 až 25 let, po jejímž uplynutí mohli být až na dva roky povoláni k „úkolům s mimořádnou důležitostí pro stát“. Německá správa pracovního nasazení měla vlastně celý český trh pod kontrolou. Přelom let 1941 a 1942 znamenal pracovní povinnost pro muže i ženy ve věku 18 až 50 let, většina obyvatel Čech však byla přinucena pracovat poblíž svého bydliště, byla tedy ušetřena přebývání v táborových podmínkách daleko od domova. V podnicích s velkým významem pro zbrojení byl český management vyměněn za německý. Čeští civilní pracovníci byli z německého hlediska formálně obyvatelé Říše, a tak nepodléhali zcela německé svévoli. Byli diskriminováni, ale nehrozilo jim smrtelné nebezpečí, pokud se dokázali přizpůsobit mocenským záměrům.¹⁹

Nasazení ročníku 1924 prezidentem Emilem Háchou znamenalo odvody nejen mužů jako dosud, ale i žen. Mladí lidé většinou obdrželi doma příkazovací výměr nebo byli povoláni na četnickou stanici. Existovaly i případy, kdy se lidé ani nemohli vrátit domů pro osobní věci, a byli odvezeni přímo na sběrné stanoviště. V příkazu se dozvěděli, kam a kdy se mají dostavit, většinou se jednalo o nádraží větších měst (Brno, Jihlava, Žďár nad Sázavou aj.) odkud probíhal přesun na určená místa. V první polovině války byla cílem Říše, v druhé polovině protektorát, nebo Rakousko, kde probíhaly zákopové práce. Nebylo ovšem výjimkou, že se nuceně nasazení dozvěděli místo určení až v cílové stanici. Nasazení byli často převáženi ve vagónech pro dobytek, po příjezdu do Německa museli projít desinfekční lázní. Na nádražích byli rozděleni do jednotlivých podniků v okolí. Češi byli většinou nasazováni do továren jako dělníci a byli důsledně oddělováni od Němců. Práce byla tvrdá, pracovní doba se stále zvyšovala, většinou trvala 12 hodin od 6 do 18 hodin a od 18 do 6 hodin. Muži i ženy pracovali na stejné práci, ženy neměly žádné úlevy. Vždy měli za úkol vyrobit jen jednu součástku, nevěděli, k čemu se bude používat. Němci měli obavy ze sabotáží, kterých se mnohdy dopouštěli nejen Češi. Mzda byla mizerná, ubytování příšerné, i když velmi rozdílné. Zpočátku bylo možné bydlení v podnájmu, po neúspěchu bleskové války byli

¹⁸ Kolektiv autorů, *Totální nasazení*, s. 22; Mark SPOERER, *Nucené práce pod hákovým křížem. Zahraniční civilní pracovníci, váleční zajatci a vězni ve třetí říši a v obsazené Evropě v letech 1939-1945*, Praha 2005, s. 41-42.

¹⁹ Mark SPOERER, *Nucené práce*, s. 43-44.

pracovníci přemístěni do lágrů, každý podnik měl vlastní. Dále se ubytovávalo v tělocvičnách, různých sálech, stodolách. Ubytování bylo někdy vzdálené od továrny až hodinu cesty, která se vykonávala každý den bez ohledu na počasí. Lágry byly dřevěné, takže v létě v nich bylo vedro a v zimě zima, muži a ženy spali odděleně, ale vyskytly se i případy, kdy rodiny byly ubytovány pospolu. Tábory byly samozřejmě obehnané plotem, hygienické podmínky katastrofické, štěnice byly běžné, velkým problémem byly choroby, hlavně úplavice, na kterou zemřelo nemálo lidí. Lékařů bylo málo, shánění léků bylo nemyslitelné. Také strava byla špatná a vzhledem k vykonávané fyzicky náročné práci jí bylo žalostně málo – k obědu řepná polévka a brambory, k večeři jen chléb. Byl přísný zákaz komunikovat nebo dávat jídlo válečným zajatcům, zvláště těm ze Sovětského svazu. Trestem bylo zastřelení, nebo odeslání do koncentračního tábora. Továrny, kde pracovali nuceně nasazení, byly často cílem leteckého bombardování, protože drželi při životě německý průmysl. Mnohdy se dělníci ani nemohli schovat do krytů, neboť ty byly předně určeny pro Němce.²⁰

Nelze se ovšem tvrdit, že by všichni měli takto špatné podmínky, v tom je složitost otázky nuceného nasazení, nedá se generalizovat. To potvrzují i osobní příběhy přeživších, někteří Češi byli pouze posláni do Německa na přeškolení. Také důvody nasazení se různily – za trest, na udání, narození v určitém ročníku. O to důležitější jsou příběhy těch, kteří to prožili a rozkrývají onu rozdílnost, a vyjadřují osobní zkušenosti, které historikové a sociologové zpracovávají pomocí metody oral history.²¹

Ročník 1924 byl vybrán po katastrofě u Stalingradu v zimě na přelomu let 1942 a 1943. Těžké německé ztráty přinutily německé vedoucí činitele k vyhlášení totální mobilizace. V Čechách vznikl už v prosinci 1942 centrální hospodářský štáb, jehož hlavním cílem bylo využít maximální zdroje protektorátu pro potřeby bojující Říše. Jenže pracovní trh byl na počátku roku 1943 silně narušen. Každý měsíc odjíždělo několik tisíc českých lidí z protektorátu, jehož vlastní průmyslová výroba vznášela stále větší požadavky. Do protektorátu se navíc přesouvalo stále víc podniků z německých oblastí ohrožených bombardováním, neboť byl prozatím bezpečný před nálety, měl dostatečnou průmyslovou základnu a kvalifikované pracovníky všech stupňů.²² Vedoucí funkcionáři ministerstva hospodářství a práce počítali s tím, že mobilizací ročníku 1924 získají asi 58 000 pracovních sil. Všichni měli být povoláni podle osobních karet,

²⁰ Kolektiv autorů, *Totální nasazení*, s. 23-24.

²¹ Tamtéž, s. 25.

²² František MAINUŠ, *Totální nasazení. Češi na pracích v Německu 1939-1945*, Brno 1970, s. 75.

studenty nevyjímaje. Podle směrnic se nejdřív provádělo přezkoušení osob na úřadě práce. V polovině září 1943 dostávali tisíce mladých lidí pozvánky od úřadů práce, z míst kde nebyly letecké továrny, odcházeli mnohdy daleko od domova. Postižení byli také citelně postižení pracující v zemědělství.²³

Totálně nasazení dělníci a zaměstnanci továrny Jikov ve Velešíně byli ubytováni ve svobodárně na Holkově, v penzionu Strahov i v soukromých domácnostech. Místní kronika uvádí, že v továrně probíhalo skrývání českých lidí před nucenou prací v Německu. Dočasný azyl zde měli najít jak profesori, úředníci, učitelé, úředníci pozemkového úřadu, okresního úřadu, berní správy, finančního úřadu apod. Také se tu skrývali děti perzekuovaných nebo vězněných rodičů v koncentračních táborech. Těch bylo asi 300 a dalších 580 z ročníku 1924. Velkým problémem bylo pro tento ročník najít práci, nebo ji alespoň předstírat.²⁴

Jak přesně to bylo s nasazením u Janouška, není z pramenů příliš jasné. Ve svém životopisu se o tom zmiňuje jen krátce, když říká, že byl nasazen v listopadu 1943 do Jikova ve Velešíně, kde pracoval v montáži u mistra Kozy jako pomocný dělník. Potom, na počátku roku 1944 onemocněl a po téměř půlroční nemoci byl uznán neschopným práce a poslán domů, kde nastoupil jako učitel na učňovské škole.²⁵ Na nucených pracích strávil devět měsíců, počátek jeho nasazení je datován 15. listopadem 1943 a konec 31. srpna 1944.²⁶

2. 3. Studium

Válečná doba neumožňovala bezprostřední přechod k vysokoškolskému studiu hned po maturitě. Po obsazení Československa a studentských manifestacích v roce 1939 byly československé vysoké školy uzavřeny na tři roky, či spíše měli být, nicméně zůstali zavřené do konce války. Majetek Univerzity Karlovy a většinu budov převzala německá univerzita, která byla zrušena až roku 1945. V prvních poválečných letech

²³ Tamtéž, s. 82-83.

²⁴ SOKA Český Krumlov, Velešín (Pamětní kniha Velešín) 1888-1945.

²⁵ SOA Třeboň, fond Státní oblastní archiv v Třeboni, nezpracovaný materiál, přírůstek 44/2004, osobní spis B. Janouška.

²⁶ SOKA České Budějovice, fond Městský archiv České Budějovice, agenda archivu do roku 1960.

značně vzrostl počet studentů.²⁷ Bohumír Janoušek nastoupil do zimního semestru 1945 na filozofické fakultě, obor český jazyk – dějepis. Sám o své činnosti v době po osvobození píše: „V květnové revoluci jsem se zapojil do studentské gardy, která se v Českých Budějovicích utvořila. Zabrali jsme vojenskou nemocnici v býv. chudobinci a naše činnost byla řízena revolučním národním výborem. V ranních hodinách 9. května jsem spolu s jinými, jejichž jména již si nepamatuji, obsazovali dělostřelecká kasárna na pražském předměstí. Od 9. května jsem působil ve strážných oddílech. V následujících dnech jsem zajišťoval nacisty. Ke konci května jsem se rozhodl, že půjdu studovat na filozofickou fakultu Karlovy university do Prahy češtinu a dějepis.“²⁸

Podle katalogu posluchačů uváděl po celou dobu studia římsko-katolické vyznání a nikdy neabsolvoval vojenskou službu (neodveden 1. dubna 1946). Během studií bydlel v Praze pouze jeden akademický rok na adrese Svatoslavova 18, ve čtvrti Nusle. „Z počátku jsem bydlel u jakéhosi příbuzného s matčiny strany Josefa Kapala v Nuslích. Prostředí mi tam však nevyhovovalo ani po stránce studijní ani po ideové a tak jsem se rozhodl změnit byt. Na přednáškách v Klementinu jsem se smluvil se studentem Františkem Kavkou²⁹, k němuž jsem se přestěhoval /Břevnov, Bělohorská 210/³⁰. Poté se zdržoval na adrese již v Českých Budějovicích, nejprve v Nové ulici č. 427, a od letního semestru 1947 až do konce studií v roce 1948 v Mánesově 693.³¹ Souviselo to se sňatkem, který se uskutečnil 28. prosince 1946³², a také téhož roku přijal místo jako archivář na MNV v Českých Budějovicích. „V roce 1946 jsem navštívil s.

²⁷ www.wikipedia.cz – heslo Univerzita Karlova, Dějiny Univerzity Karlovy.

²⁸ SOA Třeboň, fond Státní oblastní archiv v Třeboni, nezpracovaný materiál, přírůstek 44/2004, osobní spis B. Janouška.

²⁹ **František Kavka** (21. listopadu 1920 Praha – 20. října 2005 Praha) byl významný český historik, zabýval se převážně epochou vlády Lucemburků, husitstvím, Rožmberky a dějinami pražské univerzity. Roku 1958 se stal prvním ředitelem nově zřízeného Ústavu pro dějiny Univerzity Karlovy. S nastupující normalizací byl však ústav zrušen a Kavka musel z univerzity odejít. Pracoval v Židovském muzeu, bádál soukromě a jeho knihy nevycházely dvacet let. Po roce 1989 se vrátil na filozofickou fakultu jako profesor starších dějin. Spolu s Josefem Petráněm se coby redaktor podílel na čtyřsvazkovém díle o dějinách Univerzity Karlovy. S Janouškem se stýkali ještě v době jeho působení v Třeboni.

³⁰ Tamtéž.

³¹ Ústav dějin a Archiv Univerzity Karlovy, fond Katalogy posluchačů FF UK, zimní semestr 1945 – letní semestr 1948, Bohumír Janoušek.

³² SOA Třeboň, fond Státní oblastní archiv v Třeboni, nezpracovaný materiál, přírůstek 44/2004, osobní spis B. Janouška.

*Šulce v učňovské škole, abych si vyřídil nějaké personalie. S. Šulc mi sdělil, že MNV potřebuje archiváře, že bych se o to místo měl ucházet, protože mám historické a archivářské sklony. Šli jsme tedy na MNV, kde kult. ref. byl s. Bohumil Houdek. Po jeho souhlasu jsem navštívil tehdejšího předsedu s. dr. Bureše, byly sjednány podmínky přijetí, neboť jsem žádal o možnost k dokončení studia. Tato možnost mi byla dána a tak jsem nastoupil místo městského archiváře.*³³ V následujícím roce se mu narodila dcera Bohumíra.³⁴ Není snad bez zajímavosti, že během vysokoškolského studia sbíral praktické archivářské zkušenosti také tím, že pracoval také v archivu Národního muzea, a to zadarmo, neboť místo nebylo oficiálně vyčleněné.³⁵

Výběr oboru zřejmě směřoval od počátku také k možnosti pedagogického působení – k pozici středoškolského profesora, i přes již zmíněné archivářské práce v Praze i Budějovicích. Zvolené předměty v prvním zimním semestru 1945/1946 byly tyto: Úvod do filozofie (Král), Přehled poetiky, Cvičení z poetiky se zřetelem ke středoškolské praxi (obojí Mukařovský), Přehled řeckých dějin (Dobiáš), Stručný přehled zeměpisu se zřetelí k ČSR (Kunský), Nárys mluvnice staroslověnské se srovnáním s ostatními jazyky slovanskými (Kurz), Novočeská skladba, Rozbor jazyka vybraných děl z novočeské literatury (obojí Šmilauer), Národně obranné tradice v našem písemnictví pobělohorském, Literárně historický proseminář (obojí Pražák), Přehled vývoje české literatury (Čapek), Lektorské cvičení z jazyka polského (Šaunová).

V letním semestru absolvoval Dějiny politických filosofí (Kozák), Filosofická propedeutika (Popelová), Jednotná škola (Příhoda), Základy pomocných věd historických II. (Vojtíšek), Řecké dějiny v době archaické (Dobiáš), Přehled dějin všeobecných II. Středověk (Stloukal), Přehledná mluvnice jazyka staroslověnského, Čtení a výklad staroslověnských textů (obojí opět u Kurze), Novočeská skladba II., Cvičení v novočeské skladbě (obojí Šmilauer), Dějiny naší starší literatury, Výklady

³³ Tamtéž.

³⁴ Tamtéž. Dcera profesora Janouška, Bohumíra Janoušková (nar. 21. října 1947), dnes používá jméno Preussová. Její vztah s otcem byl vždy komplikovaný a vyhrotil se v důsledku okolností rozvodu jejích rodičů, po němž s ním přerušila veškeré kontakty. PhDr. **Mirka Preussová** působí jako publicistka, která se věnuje převážně romské problematice. V literárních kruzích vystupuje pod pseudonymem Erika Manuš, pod nímž napsala knihu *Rudolf Dzurko. Cesta, kterou bloudíš, je cesta, kterou sis vybral* (Praha 1995) a *Peklonoberáj. Bít nebo být?* (Praha 2001).

³⁵ SOkA České Budějovice, fond Městský archiv České Budějovice, agenda archivu do roku 1960.

textů. Novinky současné beletrie (obojí Pražák), Kurs jazyka polského (Šaunová), u doktorky Gašparíkové Kurs slovenského jazyka, Descartes, meditace o první filozofii (Patočka) a Historický proseminář (Chalupecký). Zapsány měl ještě tři předměty, které byly později vyškrtnuty – Český stát před Bílou horou, Úvod do studia dějepisu (Proseminář historický) u profesora Otakara Odložilíka a Nauku o obraně státu, kde vyučující ani uveden nebyl.³⁶

V zimním semestru 1946/1947 se zaměřil více na historická témata, jak je vidět na výběru přednášek. Navštěvoval u profesora Alberta Pražáka přednáškové cykly My a Slované a Reformace a protireformace na Slovensku, Přehled českých dějin u Chalupeckého, Český stát před Bílou horou (Odložilík), z oboru filosofie Sokrates (Patočka), Česká literatura od r. 1918, Metodologie literární vědy (Čes. seminář literatury) (obojí Čapek), Hlavní zjevy a problematika dějin české prózy od osvobození (Vodička) a opět Přehled zeměpisu se zřetelí k ČSR u Kunskeho.

Ve čtvrtém semestru absolvoval Teorii poznání (Kolman), O listinách českých králů z rodu lucemburského, Cvičení paleograficko-diplomatické, O vývoji latinského písma (všechno Vojtíšek), pokračování Chalupeckého Přehledu českých dějin, Historická mluvnice jazyka českého (Ryšánek), Naše novodobé slovesné typy (Pražák), Pramenná výchova IV. a V. (Žáček).

V posledním školním roce 1947/1948 navštěvoval v zimním semestru přednášky u historika a archiváře Václava Vojtíška O vývoji latinského písma a Úvod do pomocných věd historických, dále Přehled českých dějin (Václav Chaloupecký), Historickou mluvnici českou u profesora Františka Ryšánka, opět u Odložilíka Výklady o historické metodě a Brannou výchovu u Rudolfa Žáčka z Katedry tělesné výchovy a sportu. V letním semestru potom Filozofii kultury (Král), Logika III. (Kozák), Základy sfragistiky a heraldiky (opět u Vojtíška), Dějiny raného středověku (Stloukal), Karel IV. a jeho doba (Chaloupecký), Četba a výklad pramenů (Odložilík).³⁷

Podle seznamu předmětů se zdá, že český jazyk i dějepis studoval velmi zodpovědně, a k tomu si přidával i cizí jazyky a filozofii. Těžko říci, jakým způsobem vnímal změny na univerzitě, které přinesl Únor 1948 a komunistický převrat. Samozřejmě nastoupilo úplně nové paradigma, dosavadní fungování historické vědy se z relativně autonomního vývoje posunulo do pole působnosti zcela závislé na politice a

³⁶ Tamtéž.

³⁷ Ústav dějin a Archiv Univerzity Karlovy, fond Katalogy posluchačů FF UK, zimní semestr 1945/1946 – letní semestr 1948.

jejích nárocích, které byly z velké části sovětské. Jedním ze zásadních nástrojů zde byly Akční výbory Národní fronty, které okamžitě začaly nevhodné osoby vylučovat a samy se ujímaly řízení institucí místo řádně zvoleného vedení. Tato praxe platila jak pro spolkovou činnost, tak i pro vysoké školy, kde vznikl vedle fakultních akčních výborů také Akční výbor Národní fronty ministerstva školství a osvěty, jenž oznamoval, která jména jsou na seznamu vyloučených. Na uvolněná místa už čekala nová elita z KSČ a Janouškově pozornosti to jistě nemohlo uniknout.³⁸ Je ovšem otázkou jak rychlý tento postup na fakultě byl a jak moc ho Janoušek mohl sledovat, když žil už víceméně v Českých Budějovicích. Své vlastní aktivity v době komunistického převratu v únoru 1948 popsal takto: „V únorových dnech jsem byl v Č. Budějovicích na MNV, kde jako vedoucí kult. odboru jsem měl plné ruce práce. Do komunistické strany Československa jsem vstoupil v dubnu 1948.³⁹ Za což se dále snaží kát, ospravedlňovat a nabízet svědky, kteří mohou doložit jeho přechod na správnou cestu: „Že se tak stalo až v r. 1948, na tom nesu vinu sám, protože jsem se dost dobře nestaral o organizační stránku. Byl jsem na jedné straně zaměstnanec MNV, na druhé straně student. Z toho vznikly určité nejasnosti, za jejichž vyřešením jsem důsledně nešel. Prohlašuji však na svou čest a svědomí, že jsem tak učinil z čistého přesvědčení, protože jsem se snažil vniknout co nehlouběji do marxismu. Prodělal jsem hodně vnitřních bojů s přežitky, které na mě zanechala zejména výchova babiččina, neboť babička byla silně nábožensky založena. Práce v archivu mě však neustále utvrzovala v tom, že jedině marxismus je cesta pro vědeckého pracovníka, jímž jsem se chtěl stát. Neviděl jsem v papírech jen papír, ale viděl jsem za každým dokumentem člověka a to mi otvíralo oči. Po stránce ideologického vývoje nejlepší svědectví mohou podat s. Rudolf Hofhansl, zaměstnanec městského archivu v Č. Budějovicích, s. Bohumil Růžička, nyní redaktor Rudého Práva v Praze, s. Oldřich Nouza nyní tuším v nakl. Mladá Fronta, s. Bohumil Houdek, vedoucí Alšovy galerie, s. Richard Šerý z Jihočeských tiskáren. Před vstupem do KSČ jsem politicky organizován nebyl. Členem SČSP⁴⁰ jsem od r. 1945. Stranické funkce: kul. prop. referent, jednatel, předseda organizace /v krajs. archivu/, lektor krajské politické

³⁸ Bohumil JIROUŠEK, *Historik Jaroslav Charvát v systému vědy*, Praha 2011, s. 127 – 128.

³⁹ SOA Třeboň, fond Státní oblastní archiv v Třeboni, nezpracovaný materiál, přírůstek 44/2004, osobní spis B. Janouška.

⁴⁰ Svaz československo-sovětského přátelství.

školy. Nyní jsem členem KNV za vol. obvod 60.“⁴¹

Jeho celoživotní vášeň pro starší dějiny se projevila už ve výběru tématu disertační práce, když zvolil své rodné České Budějovice a jejich městskou knihu za předmět svého prvního oficiálního bádání.⁴² Disertační práce měla přesný název *Nejstarší zachovaná městská kniha Českobudějovická a její význam historický i diplomatický* a byla posouzena Václavem Vojtíškem, který ji zadával, a Jaroslavem Charvátem jako dostatečná.⁴³ Rigorózní zkoušku z pomocných věd historických a českých dějin složil 16. října 1951 a z filozofie poté 15. ledna 1952.⁴⁴ Janoušek o tom v polovině padesátých let ve svém osobním spise zaměstnance archivu v Třeboni říká: „*Poměrně brzy jsem práci odevzdal. Rukopis však velmi dlouho ležel právě u prof. Vojtíška a teprve r. 1951 po mnoha urgencích bylo mi oznámeno, že mohu dělat rigorózní zkoušky. Na podzim 1951 jsem dělal rigorosum z českých dějin a a z pomocných věd historických a v lednu 1952 z filozofie a 18. ledna jsem byl prohlášen doktorem filozofie. To již bylo v době, kdy jsem byl vedoucím krajského archivu v Třeboni, kam jsem přešel v březnu 1951.*“⁴⁵

Disertační práce má čtyři kapitoly, které nemají názvy, čtyři přílohy, poznámkový aparát, soupis tištěných i netištěných pramenů (značná část je v němčině),

⁴¹ SOA Třeboň, fond Státní oblastní archiv v Třeboni, nezpracovaný materiál, přírůstek 44/2004, osobní spis B. Janouška.

⁴² Ústav dějin a Archiv Univerzity Karlovy, fond Katalogy posluchačů FF UK, zimní semestr 1945/1946 – letní semestr 1948.

⁴³ Janoušek se celý život odvolával na to, že byl žákem Jaroslava Charváta a Zdeňka Nejedlého. Svým pozdějším žákům často vyprávěl jednu situaci, kterou s Charvátem zažil: „*Často nám barvitě líčil údajnou zajímavou scénu, kterou jeho učitel připravil na FF UK Praha svým studentům. Když s nimi probíral problematiku věrohodnosti historických popisů událostí a dobových svědectví, připravil po dohodě se svým známým „akci“, kdy tento člověk vstoupil do místnosti, po krátké rozmluvě jako J. Charvát zastřelil a vyběhl z místnosti. Když studenti a zejména studentky „spustili“ halas a pokřik, k jejich nepopsatelnému překvapení se „zastřelený“ J. Charvát rychle zvedl, uklidnil je a současně je rychle donutil, aby spatřenou situaci co nevěrohodněji popsali, a pak při postupně provedené komparaci viděného a popsaného jim dokázal, jak mnoho z nich se vůbec nedokázalo přiblížit pravdivému a objektivnímu popisu právě proběhlé události.*“ Jiří DVOŘÁK, *Revoluční tradice jižních Čech Bohumíra Janouška jako projev normalizační ideologie*, In: Bohumil JIROUŠEK a kol., *Proměny diskursu české marxistické historiografie: kapitoly z historiografie 20. století*, Pelhřimov 2008, s. 424.

⁴⁴ Tamtéž.

⁴⁵ SOA Třeboň, fond Státní oblastní archiv v Třeboni, nezpracovaný materiál, přírůstek 44/2004, osobní spis B. Janouška.

literaturu, z níž asi nejcennější jsou práce historika a Janouškova učitele Václava Vojtíška k městským knihám. Janoušek v literatuře hodně čerpal i z díla Palackého, Čelakovského, Mendla, Šustu. Práce je ještě prosta veškerého politického podtextu. Přílohy tvoří Přehled poplatníků v jednotlivých čtvrtích podle druhu sbírky r. 1396, Číselný poměr majetných a nemajetných řemeslníků a živnostníků v letech 1384 a 1416, Rod Klariců a Přísežní r. 1351. Kniha byla nalezena roku 1932 na českobudějovickém děkanství a autor se jí snaží dle svých slov zhodnotit a zařadit do vývoje městských knih u nás. Do knihy se zapisovaly pro věčnou paměť záležitosti trestně právní, soukromoprávní, záznamy o psancích, vyznání na mučidlech i některé listiny týkající se vnitřního života města. Kniha sama nemůže samozřejmě podat vyčerpávající obraz života města, nicméně přináší mnoho podrobností o složení obyvatelstva, neboť obsahuje zprávy z „knihy počtů“ – dvou berních rejstříků (1384-1385), knihy ungeltu a berní knihu 1396-1416. Kniha jmenuje přicházející měšťany s označením původu, i když takových případů je málo. Přesto jmenují se místa blízkého okolí – Litvínovice, Rožnov, Suché Vrbné, Purkarec, Záboří, Vráto, i místa vzdálenější – Netolice, Písek, Vodňany, Sušice, Soběslav, Protivín, Prachatice, Třeboň, Praha, Plzeň, Cheb. Je vidět, že mezi měšťany byli i osídlenci ze zahraničí – z Bavorska a Rakouska. Mezi měšťany a přísežnými byla na konci 14. a v 15. století asi třetina Čechů. Zmiňuje také židovské obyvatelstvo, které bylo v knize také zaznamenáno. V Budějovicích jsou židé doloženi od druhé poloviny 14. století.⁴⁶

Jeho habilitační práce potom byla na téma přehledu revolučních bojů v jižních Čechách a kandidátská dizertace opět starší dějiny jižních Čech tentokrát v 10. – 17. století.⁴⁷ Ačkoli už během studií pracoval v archivech, a zůstal v nich až do roku 1960, již od letního semestru 1950/1951 byl pověřen funkcí externího učitele na pedagogické fakultě v Českých Budějovicích.⁴⁸

⁴⁶ Bohumír JANOUŠEK, *Nejstarší zachovaná městská kniha Českobudějovická a její význam historický i diplomatický*, Praha 1951, s. 8, 70, 78, 81.

⁴⁷ Bohumír JANOUŠEK, *Přehled vývoje revolučních bojů v jižních Čechách* (1963), *Týž, Příspěvky k dějinám jižních Čech v 10. – 17. stol.* (1970). Obě byly částečně publikovány.

⁴⁸ SOKA České Budějovice, fond Městský archiv České Budějovice, agenda archivu do roku 1960, Pamětní kniha.

3. Rodina a kariéra

3. 1. Archivářem v Českých Budějovicích a Třeboni

Jak již bylo řečeno výše, Bohumír Janoušek nastoupil do městského archivu při Místním národním výboru v Českých Budějovicích roku 1946, konkrétně 15. dubna. Ještě téhož roku se oženil s první manželkou Miladou (nar. 7. února 1925), rozenou Servisovou, původem ze Slovenska, odkud její rodina odešla roku 1939 a usídlila se v Českých Budějovicích. Její otec Alois Servis se vyučil strojním zámečnickem ve Vídni a po vyučení jezdil až do roku 1914 po montážích v Německu. Zaměstnán byl poté ve státních naftových dolech ve Kbelech na Slovensku (zde se narodila Janouškova manželka Milada), pak byl přeložen k Příbramským rudným dolům, kutací práce HURY České Budějovice, kde zastával funkci dílovedoucího na šachtě Barbora. Potom pracoval ve Stříbrných Horách u Horažďovic. Od roku 1951 byl zaměstnán v Tuhových dolech na úpravně v Netolicích ve funkci vedoucího údržbářských dílen.⁴⁹ Za první republiky a po osvobození do roku 1948 byl členem sociálně demokratické strany. Sloučením přešel do KSČ. Přesto Janouškův tchán s tchýní neměli u režimu právě nejlepší renomé. Svědčí o tom zápisy z ustanovek, které jsou součástí Janouškova osobního spisu v třeboňském archivu: *„Od doby, kdy jest zaměstnán v Tuhových dolech v Netolicích, se po stránce politické dobře neprojevuje, přesto že jest členem KSČ. Jmenovaný budí dojem, že poměr k našemu zřízení jest u něho jen předstíraný. Toto se u něho projevuje tím, že na stranické schůze na závodě se sice dostavuje a možno říci, že má i dobré připomínky, které však v praxi vůbec neprovádí. Dále toto možno soudit dle toho, že není vůbec oblíben mezi zaměstnanci na závodě a projevuje se jako osoba vůči dělnické třídě nadřazená a povýšenecká. Není oblíben též proto, že jest o něm známo, že když přijde na podnikové ředitelství TD, kde jest zaměstnáno dosti velké procento osob, kteří jsou nepřáteli našeho lid. dem. zřízení, že s těmito debatuje a svorně s nimi nadává na dnešní poměry a vychvaluje bývalou předmnichovskou republiku, co vše si dříve mohl koupit a jaké byly dříve platy apod. (...) Jest však za dobře se všemi zaměstnanci ředitelství TD, hlavně s ing. TRČKOU Františkem, který zastává funkci zástupce ředitele. TRČKA má velmi záporný poměr k našemu zřízení, což hlavně pramení z toho,*

⁴⁹ SOA Třeboň, fond Státní oblastní archiv v Třeboni, nezpracovaný materiál, přírůstek 44/2004, osobní spis B. Janouška.

*že se měl za první republiky velmi dobře, neb byl ředitelem Kladenských Hutí s měsíčním platem 36. 000 Kč. Dále jeho synem TRČKOU Miroslavem, který jest rovněž na závodě zaměstnán, a i s bývalým zaměstnancem THEUREREM, který jest tohoto času zaměstnán v Praze a jest podezřelý z protistátní činnosti.*⁵⁰ Podobně o tchýni: „... jest bezpartijní, zaměstnána jen ve své domácnosti a poměr k našemu zřízení není u jmenované kladný, neb se v místě bydliště projevuje jako osoba s ničím nespokojená, hlavně toto dává na jevo při nákupu různých potravin. Její styky jsou jen s osobami nemající dobrý poměr k našemu zřízení a jsou to jen paničky, jejichž manželé pracují na TD na podnikovém ředitelství v Netolicích a o kterých jest známo, že mají k našemu zřízení nepřátelský poměr.“⁵¹ V Českých Budějovicích pracoval až do roku 1951, kdy nastoupil do archivu v Třeboni. Od srpna roku 1950 také začala jeho spolupráce s Československým rozhlasem.⁵²

Městský archiv v Českých Budějovicích byl vlastně až do roku 1954 archivem a spisovnou orgánou městské správy, městský archivář byl jedním z referentů, neexistoval městský archiv jako samostatná instituce. Přesto bylo citelné, že archiv je přece jen poněkud odlišný od ostatních oddělení. Proto také rozsah fondu sahá daleko za hranici vzniku vlastní samostatné instituce v roce 1954. Některé písemnosti se v něm dochovaly jaksi nelegálně. Archiváři si totiž občas ponechali podání a pořídili si i kopii vyřízení, jehož originál a eventuální další kopii předali spisovně městského úřadu. Tyto nejasnosti ukončilo nařízení č. 29 o archivnictví z roku 1954, dle něhož se městský archiv stal samostatnou institucí. Celkově archiv byl veden dosti amatérsky, teprve roku 1930 byl přijat za archiváře dr. Miroslav Burian, absolvent státní archivní školy jako první skutečný odborný archivní pracovník. Ten se snažil archiv uspořádat a vyhotovoval pomůcky (např. lístkový inventář k listinám).

Roku 1943 byl archiv přestěhován z bezpečnostních důvodů mimo město. Po roce 1945 nebyla obnovena ani taková situace jako byla před válkou. Místo archiváře bylo obsazeno až od roku 1946, ale bylo spojeno s funkcí vedoucího odboru školství a kultury. Tento stav vydržel až do roku 1951, kdy dosavadní vedoucí kulturního odboru a archivář Bohumír Janoušek odešel do tehdejšího krajského archivu v Třeboni.⁵³

⁵⁰ Tamtéž.

⁵¹ Tamtéž.

⁵² SOkA České Budějovice, fond Městský archiv České Budějovice, agenda archivu do roku 1960.

⁵³ SOkA České Budějovice, fond Městský archiv České Budějovice, agenda archivu do roku 1960, Pamětní kniha. Janoušek v Třeboni nastoupil v březnu 1951.

Janoušek se pak ještě do archivu vrátil, zřejmě roku 1957⁵⁴, připravoval průvodce po městském archivu. V dubnu 1960 potom na Janouškovo místo nastoupil historik Antonín Verbík, kterému připadl úkol sloučit městský archiv s paralelně existujícím okresním archivem. Tím městský archiv přestal existovat.⁵⁵ Poválečná činnost v archivu za Janouška se soustředila, jak to doba vyžadovala, hlavně na zpřístupnění fondů různými soupisy a jinými pomůckami. Neexistovalo ještě centrální odborné vedení, které by vydalo příslušné pokyny. Pokračovalo se v lístkovém katalogu listin, byly pořizovány podrobné soupisové akce jako „dělnické hnutí“, „30 let KSČ“ a podobné. Větší systematické práce začaly až po příchodu historika A. Verbíka, to už ovšem v rámci Okresního archivu.⁵⁶

V roce 1948 se v archivu navázalo na plán dvouletky a vytyčily se hlavní cíle, které se měly splnit, a za něž zodpovídal jako vedoucí úředník kulturního odboru Bohumír Janoušek.⁵⁷ Zaprvé mělo dojít k inventarizaci a katalogizaci archiválií zajištěných ve spolku Verein für Geschichte der Deutschen in Böhmen. Cca 8000 ks a k tomu knihy privilegií a městských zápisů. Druhým úkolem bylo zhotovení obsahového seznamu 210 fascikulů, obsahujících cenný materiál pro kulturní a hospodářské dějiny města. Předpokládaný seznam nebyl nalezen, takže vznikla ještě práce mimo plán. Dalším bylo zpracování pozůstalostního materiálu po profesoru Juliu Bousovi, po F. M. Čapkovi a profesoru R. Strnadovi. Posledním závazkem, který si stanovil, bylo definitivní uspořádání příruční knihovny archivu (katalogizace, skartování).⁵⁸

V roce 1949 bylo na pokyn ministerstva školství, věd a umění vrchní archivní radou sděleno, že se má přistoupit s větším důrazem ke zpracování doby předbělohorské a bělohorské, která skýtá bohatý materiál pro dějiny města od poloviny 16. století do konce třicetileté války. Tento nebyl zcela zkatalogizován a neměl rejstříky. Úkol připadl právě Janouškovi, kterému mělo být poskytnuto dostatek času, aby mohl zpracovat

⁵⁴ Poslední číslice letopočtu jeho návratu v Pamětní knize chybí.

⁵⁵ SOkA České Budějovice, fond Městský archiv České Budějovice, agenda archivu do roku 1960, Pamětní kniha.

⁵⁶ Tamtéž.

⁵⁷ Vedoucí archivu byl zároveň vedoucím kulturního odboru; na dochovaných konceptech je označován jako vedoucí městského archivu, zatímco na ostatní agendě jako vedoucí kulturního odboru. Spisy patřily vlastně do odboru kultury; ty, na nichž byl B. Janoušek uváděn jako vedoucí městského archivu, byly ponechány ve fondu.

⁵⁸ SOkA České Budějovice, fond Městský archiv České Budějovice, agenda archivu do roku 1960.

zmínění období, a to jak vlastní archiválie budějovické, tak novohradský výzkum, který byl v městském archivu uložený.⁵⁹

Plán pro rok 1950 zamířil ve svých úkolech více mezi veřejnost, rozšířil se o přednášky o dějinách Českých Budějovic a o archivech vůbec v učňovském domově podle přání učňů a studentů. Dále měla být pořízena putovní výstava listin a jiných pramenů s českými překlady a potřebnými texty. Výstava se měla umisťovat ve školách a větších závodech, případně muzeu.⁶⁰

Do oblastního archivu v Třeboni nastoupil Janoušek v březnu 1951. Ustanovka z roku 1954 se píše o jeho dalších aktivitách: *„Politiku strany a vlády vždy obhajoval a prosazoval. Pracuje v katedře dějin KSČ při oblastní politické škole KSČ v Č. Budějovicích a mimo jiné spolupracuje s Ústavem dějin KSČ v Praze, pro něž opatřuje a zpracovává materiály o dějinách KSČ v jihočeském kraji. Píše vědecké články z oboru dějin, hlavně z doby husitské pro různé časopisy, mimo jiné též pro Jihočeskou pravdu a Rudé právo. Napsal též divadelní hru „Ondřej Puklice“ jež byla odborníky vysoce oceněna jako hra, která pojala skutečně marxisticky úsek z dějin našeho města. Jeho široká vědecká činnost na poli historie jihočeského kraje získala mu dobré jméno a oblibu široké veřejnosti v řadách mládeže a byl proto KV ČSM navržen jako kandidát do KNV v letošních volbách. Celkově se projevuje jako dobrý komunista, který správně chápe úkoly vědeckých pracovníků v dnešní době a umí svou vědu účinně spojit s dnešním životem. V místě svého dřívějšího bydliště má velmi dobrou pověst. Po stránce povahové je houževnatý a zásadový, opravdu čestný člověk bez jakýchkoliv viditelných charakterových závad. Studium starých dějepisných pramenů je jeho životní zálibou, již věnuje všechn svůj volný čas. Jeho morální profil je bez závad.“⁶¹*

K 1. lednu 1955 byl náčelníkem krajské správy ministerstva vnitra v Českých Budějovicích ustanoven na volné systematizované místo vedoucího Státního archivu v Třeboni. S tímto místem byl spojen funkční plat 2 000 Kč měsíčně, nicméně v době nástupu do funkce Janoušek nespĺňoval jeden z požadavků, kterými byla pozice podmíněna, a to délku předepsané praxe v archivnictví deset let. Byla mu započítána doba sedmi let a jednoho měsíce, za chybějící dva roky a jedenáct měsíců mu byl plat

⁵⁹ Tamtéž.

⁶⁰ Tamtéž.

⁶¹ SOA Třeboň, fond Státní oblastní archiv v Třeboni, nezpracovaný materiál, přírůstek 44/2004, osobní spis B. Janouška.

snížen o pět procent, což de facto znamenalo 100 Kčs.⁶² Již v roce 1956 podal Janoušek, dokonce dvakrát, žádost o uvolnění z místa vedoucího, stalo se tak vždy po kritice zjištěných nedostatků v oblasti organizační i odborné. Nedokonalosti se projevovaly převážně ve špatné organizaci práce, nerozhodnosti při řešení vnitřních odborných problémů a nedobrému přístupu k ostatním pracovníkům státního archivu. Jeho nadřazení se tyto nedostatky pokoušeli nejprve vyřešit tím, že se s Janouškem dohodli, aby se uvolnil z některých veřejných funkcí, kterými byl přetížen. On to však neudělal a přibíral si naopak další funkce, takže se stávalo, že byl klidně i dva nebo tři dny mimo archiv, protože plnil nějaké neslužební úkoly, nebo je také kvůli neodkladnosti plnil v pracovní době. Potom byl ve skluzu s archivní prací a množily se stížnosti a upozornění některých dalších pracovníků archivu. Janoušek nakonec musel žádat o vyvázání z funkce vedoucího ještě potřetí⁶³, v roce 1957, než byl jeho návrh přijat a on byl 1. dubna propuštěn, poté co ke své žádosti připojil vysvětlení: „*Nemohu jinak než opakovat to, co jsem sdělil již před rokem s. náčelníkovi, že totiž – ať dělám co dělám – mi funkce vedoucího Sar skutečně „nesedí“.* Když jsme před rokem o tom hovořili, říkal jsem si, že možná námitky proti tomuto tvrzení jsou pravdivé. Dnes – po roce – však vidím, že mé stanovisko je správné. Státní archiv v Třeboni je tak vědecky významný ústav, že si vyžaduje daleko zkušenějšího a vědecky zdatnějšího pracovníka, než jsem já. Jsem přesvědčen, že bych vykonal více práce jako vědecký pracovník než jako vedoucí, který nemá dostatek organizačních schopností. To je první, základní důvod, k němuž se přidružují i další. Především je to členství v KNV, kde jsem předsedou školské a kulturní komise. Je to práce a odpovědnost nemalá a zabírá mi veškerý volný čas. Je pochopitelné, že z volného času tedy nemohu věnovat vědecké práci nebo studiu tolik, kolik by si vyžadovala funkce vedoucího. Neboť mám-li dělat vedoucího jen pro ten termín, bylo by to ode mne nečestné a ani nemohu podle statutu za všechno odpovídat,

⁶² SOA Třeboň, fond Státní oblastní archiv v Třeboni, nezpracovaný materiál, přírůstek 44/2004, osobní spis B. Janouška.

⁶³ „*Podepsaný znovu, již po třetí žádá, aby byl zbaven místa vedoucího státního archivu v Třeboni a aby byl přeřazen do archivu mimo Třeboň. Již před rokem projevil přání, aby byl podle situace zařazen na místo městského archiváře v Českých Budějovicích, neboť toto místo by mohl zastávat odpovědně, zatímco místo vedoucího Sar neodpovídá jeho schopnostem – především organizačním. Svou žádostí sleduje především prospěch státního archivu, který musí být v rukou zkušeného pracovníka. Podepsaný je přesvědčen, že této jeho třetí žádosti bude již vyhověno. Prodlení ve vyřízení by celé věci uškodilo. Se soudruzným pozdravem Dr. Bohumír Janoušek.*“ - SOA Třeboň, fond Státní oblastní archiv v Třeboni, nezpracovaný materiál, přírůstek 44/2004, osobní spis B. Janouška.

protože nemohu ani všechno přečíst. V tomto a následujících letech další svazky průvodce a inventářů apod./ - Dále jde o to, že je i pro člena KNV daleko lepší, je-li dobrým pracovníkem než špatným vedoucím. Již minulého roku jsem projevil přání být zařazen na místo archivního pracovníka nebo podle možností na místo městs. archiváře v Č. Budějovicích, neboť takovéto zařazení pokládám pro sebe za vhodné. Jsem si plně vědom toho, že se přeřazením snížil můj plat. S tím jsem však svolný, neboť vědomí dobře vykonané práce se nedá penězi zaplatit. Takovéto vědomí budu mít na jiném místě než vedoucího. Dál prosím, aby tato má žádost byla vyřizena urychleně vzhledem k předvolební kampani. V každém případě budu uvádět jako povolání pouze archivář. Prosím, aby celá má žádost byla pojímána jako opatření, kterým sleduji dobrý chod archivu, který si tohoto rozhodně zaslouží.“⁶⁴

Po návratu do českobudějovického archivu se ihned zapojil do prací a pomohl s přípravami celostátní výstavy archivních dokumentů v Praze, která se uskutečnila v květnu až srpnu 1958. Jedna z částí dokumentovala vývoj československého archivnictví po roce 1945.⁶⁵ Ideou bylo, aby byly uplatněny výsledky marxistického pojetí našich národních dějin, aby byl ukázán zákonitý proces společenského vývoje, který od slavné minulosti našich národů dospěl k dovršení socialismu v naší vlasti. Především měly být vystaveny dokumenty, které dokazovaly zákonitost historického procesu, a také skutečnost, že dějiny lidstva jsou dějinami třídních bojů. Pokud šlo o další dokumenty, které by se snad nekryly s touto linií, pak mělo být pamatováno na to, aby byly vystaveny ty dokumenty, které ukazovaly na kulturu a kulturní vyspělost obyvatelstva na našem území.⁶⁶ Projekt to byl vskutku velkolepý, výstava byla situovaná do objektů Pražského hradu – Vladislavského sálu, Staré sněmovny, Rudolfovy galerie, Španělského sálu a dalších přilehlých prostor. Celý projekt nesl název *Celostátní výstava archivních dokumentů. Od hrdinné minulosti k vítězství socialismu* a vystaveno bylo na 1700 exponátů z Čech, Moravy, Slovenska a zapůjčených z archivů v Ostrávě a Budapešti. Impulsem pro uspořádání bylo usnesení politického byra ústředního výboru KSČ, takže to byla záležitost ryze politická, přesto

⁶⁴ SOA Třeboň, fond Státní oblastní archiv v Třeboni, nezpracovaný materiál, přírůstek 44/2004, osobní spis B. Janouška.

⁶⁵ SOkA České Budějovice, fond Městský archiv České Budějovice, agenda archivu do roku 1960.

⁶⁶ Tamtéž.

měla i společenský a kulturní dopad. Předmluvu ke katalogu napsal Zdeněk Nejedlý⁶⁷, který se květnatě vyjadřoval o pádu jedné odumírající třídy a nástupu revoluční třídy nové, o zbavení se nenáviděných Habsburků až po pevné přátelství se Sovětským svazem. Byl vytvořen početný výstavní výbor, ideová komise, výtvarná a architektonická komise, vznikla historicko-archivní skupina, v jejímž čele stál Zdeněk Šamberger.⁶⁸ Dále byl ustanoven kolektiv pro zpracování slovenské části výstavy, kolektiv pro zpracování scénáře, textový kolektiv, depozitní kolektiv. Spolupracovalo také mnoho historiků, archivářů, knihovníků, vysokoškolských pracovníků i muzejníků, celkem asi 150 osob. Expozice byla rozdělena na devět chronologicky vymezených částí a představila návštěvníkům originální dokumenty, které vznikly během tisíciletí, některé přitom do té doby spatřila pouze vyvolená hrstka archivářů a historiků. Kromě toho výstava propagovala české archivnictví, jeho vývoj, současný stav a úkoly. Jedním z největších lákadel byly korunovační klenoty. Tato akce byla, až na ideový podtext, zcela mimořádná a v dějinách českého archivnictví nemá obdoby.⁶⁹

Bohumír Janoušek zůstal v českobudějovickém archivu až do počátku šedesátých let. V roce 1961 nastoupil na Pedagogickou fakultu v Českých Budějovicích jako interní učitel. Na fakultě prošel řadu funkcí, byl vedoucím katedry dějepisu, proděkan pro vědeckou práci, předseda fakultní organizace ROH.⁷⁰

⁶⁷ **Zdeněk Nejedlý** (10. února 1878 Litomyšl – 9. března 1962 Praha) byl český historik, muzikolog, literární historik, politik a veřejný činitel, člen KSČ, napsal monografie o Smetanovi, Masarykovi a Leninovi, poválečné historické dílo nese známky úpadku jeho tvůrčích sil. Byl ministrem školství a osvěty (dvakrát), ministrem práce a sociální osvěty, v roce 1953 náměstkem předsedy vlády a nakonec až do smrti ministrem bez portfeje. Zatímco za první republiky platil za nekompromisního, ale podnětného polemika a glosátora, po válce a změně politických poměrů vykrytalizoval v neomylnou autoritu. Jeho účast na všelijakých kulturních akcích, pravidelné nedělní projevy v rozhlase a vyjadřování se ke všemu značně snížily jeho prestiž. Mimo jiné zavedl devítiletou školní docházku a otevřel cestu ke komunistické a ateistické neologizaci školství a likvidaci církevních škol. Jeho poúnorové působení je v kulturní politice chápáno vesměs negativně.

⁶⁸ **Zdeněk Šamberger** (14. prosince 1923 – 17. října 2012) byl historik a archivář, pracoval ve Státním ústředním archivu, byl tajemníkem Státní archivní komise, vědecký vedoucí Archivní správy, ředitel Státního ústředního archivu.

⁶⁹ <http://www.nacr.cz/A-onas/J-vystav.htm>

⁷⁰ Miloš SVOBODA, *Padesátiny profesora Bohumíra Janouška*, In: Výběr z prací Historického klubu při Jihočeském muzeu v Českých Budějovicích. Časopis pro historii a vlastivědu jižních Čech. 1974, roč. 11, č. 3, s. 188.

3. 2. Profesorem na univerzitě

Z hlediska historického vývoje bylo založení Pedagogické fakulty v Českých Budějovicích dne 10. prosince 1948 jako pobočky Pedagogické fakulty Univerzity Karlovy alespoň částečnou satisfakcí snahám o zajištění univerzitního vzdělání na jihu Čech. Dnes je skoro nepředstavitelné, že tak velká oblast neměla až do tohoto roku žádné univerzitní pracoviště. Tempo rozvoje vzdělanosti v jižních Čechách se nedá vyjádřit lineárně stoupající osou, a to ani v současnosti, kdy od roku 1991 existuje Jihočeská univerzita.⁷¹ Do té doby, než byla založena Pedagogická fakulta, nemělo vyšší vzdělání učitelů systematický ráz, ale byly organizovány kurzy a různé formy profesního a zájmového vzdělávání dospělých jako např. úspěšné univerzitní extenze, letní kurzy pro učitele, pracovaly zde vzdělávací jednoty, odbory různých spolků, osvětové odbory aj. Učitelské ústavy v Českých Budějovicích a Soběslavi měly velmi dobrou reputaci, nicméně nevyhovovaly plně v požadavcích na plnohodnotné a systematické pedagogické vzdělávání. Snahy o trvalou instituci byly jen do jisté míry korunovány úspěchem, když byla založena pobočka Školy vysokých studií pedagogických v Táboře 19. listopadu 1938 a poté v Českých Budějovicích 12. února 1939. Tyto naděje byly záhy odsunuty uzavřením vysokých škol 17. listopadu 1939. Na předválečnou Školu vysokých studií pedagogických pak navázala od 20. října 1945 Vysoká škola pedagogická, naplnění touhy po zřízení vzdělávací instituce univerzitního typu přinesl až rok 1948, a doba, kterou započal.⁷²

Jak již bylo řečeno, Janoušek nastoupil na plný úvazek na pedagogické pracoviště v roce 1961 a prostřídal mnoho funkcí. V letech 1969 – 1976 zastával funkci děkana fakulty. Toto postavení jistě nebylo jednoduché, v takové funkci mohl být jen člověk, který plnil, co bylo zájmem strany. Jeho žák dr. Jiří Dvořák⁷³ vzpomíná na Janouška

⁷¹ Bulletin: 65. výročí založení Pedagogické fakulty, Jihočeská univerzita. České Budějovice: Pedagogická fakulta Jihočeské univerzity, 2013, s. 2.

⁷² Tamtéž, s. 4-5.

⁷³ PhDr. et PaedDr. Jiří Dvořák, PhD. (nar. 1955), historik, působil jako středoškolský profesor, nyní přednáší na Filozofické fakultě Jihočeské univerzity. Věnuje se převážně českým a středoevropským dějinám 20. století, historické geografii a regionálním dějinám jižních Čech. S Janouškem se poprvé setkal v roce 1974 na Studentské vědecké odborné činnosti (SVOČ), kde byl Janoušek v komisi. Poté ho učil, když nastoupil na Pedagogickou fakultu nejdříve obor čeština – dějepis, poté mu Janoušek umožnil aprobaci změnit na dějepis – občanská nauka. Skrze Janouška Dvořák také vstoupil na KSČ v roce 1979.

vzhledem k roku 1968 a bezprostřední léta poté. Janoušek podle něj nejdřív sdílel počáteční proreformní nadšení, zúčastnil se i studentského majálesu, v roce 1968 a ještě i po svém zvolení děkanem. Nástup normalizace ovšem všechno změnil. Začaly takzvané pohovory, kterým se nevyhnul ani Janoušek. Aby si udržel svou pozici děkana, musel prohlásit, že souhlasí s internacionálním vstupem vojsk (o okupaci nemohla být řeč), a dále, že bude plnit stranickou politiku, že své předchozí poklesky nahradí pečlivým plněním stranických usnesení a závěrů apod. Vzhledem k tomu, že před rokem 1948, kdy vstoupil do KSČ, jeho jednání nebylo podle komunistických měřítek úplně dokonalé (sám to nazýval mladickou neuvědomělostí), se pak v nastupující normalizaci snažil chránit a slíbil to, co se po něm žádalo. V jeho postojích zřejmě sehrálo svou roli i to, že měl rodinu, a stavět se proti straně a vládě mohlo mít nebezpečné následky. Svoje postavení si nakonec ubránil a jako děkan pak, když bylo zapotřebí, neváhal exemplárně zlikvidovat kohokoli, kdo nebyl pro stranu žádoucí.⁷⁴

Když Pedagogická fakulta v roce 1973 slavila výročí 25 let, byl k této příležitosti vydán sborník, jehož redaktory byli Miroslav Hladílek a Stanislav Cífka. Janoušek do něj také přispěl kapitolou o současnosti a perspektivách fakulty, kde vyjádřil veškeré snahy, zásluhy a dobré cesty, kterými fakulta bude nadále směřovat, jak pracuje Svaz socialistické mládeže a přibývají jeho členové. Důraz byl také kladen na brannou výchovu a vojenskou přípravu posluchačů.⁷⁵ Kapitola se neobešla bez zdůraznění, že nejdůležitější je plnění úkolů strany: „*Stranické dokumenty dávají širší podněty pro úkol, nejen jak učit, nýbrž i jak naučit, aby získané vědomosti a znalosti byly trvalé. Politicky zásadově, psychologicky citlivě, diferencovaně, metodicky přesně. Naučit posluchače pracovat tvůrčím způsobem, aby mohli postupně dosahovat pedagogického mistrovství. Socialistický učitel musí v nejlepší slova smyslu dávat víc, než předepisují osnovy. Žádný stupeň školské soustavy nemá v rukou celou generaci – pouze základní škola, která má za úkol dát základ vzdělání celé budoucí dělnické třídy a družstevním rolníkům.*“⁷⁶ Na Janouškovo děkanské období vzpomíná také doc. Blümllová, že snad sám Janoušek hovořil o tom, že vyhodil z fakulty snad až

⁷⁴ Rozhovor s PhDr. et PaedDr. Jiřím Dvořákem vedený 16. 12. 2014 (přepis v majetku autorky).

⁷⁵ 25 let Pedagogické fakulty v Českých Budějovicích: [jubilejní sborník] / Red. Miroslav Hladík a Stanislav Cífka, České Budějovice 1973, s. 39-41.

⁷⁶ Tamtéž, s. 42.

jedenačtyřicet lidí. Ne z vlastní vůle, ale dostal seznam a pokyn.⁷⁷ Souviselo to i s prověrkami a vyškrtáváním dosavadních členů KSČ. Někteří byli nevinní, někteří odejít museli, neboť se svými nepřátelskými názory k internacionalismu netajili. A Pedagogická fakulta byla zvláště pod přísnou kontrolou stranických orgánů, zejména Krajského výboru KSČ, všichni byli sledováni, studenti, učitelé, výuka. Janoušek za to jako děkan zodpovídal, ale rozhodovala nomenklatura strany. Nakolik bylo jeho svědomí zatíženo nespravedlností se už nedozvíme. Jisté je, že vzhledem k tehdejším objektivním podmínkám některé zaměstnance či studenty na fakultě udržet nemohl.⁷⁸ On sám se oficiálně vyjádřil plně v souladu s normalizační politikou: „...*nástup nového vedení strany v čele se soudruhem dr. Gustávem Husákem umožnilo zahájit konsolidační proces i na naší fakultě. Pod vedením krajského a okresního výboru KSČ a ZO KSČ se postupně podařilo vedení fakulty vytvořit příznivé tvůrčí pracovní ovzduší bez těch jedinců, kteří svými postoji a jednáním chtěli zabránit pozitivnímu rozvoji naší společnosti v rámci socialistického tábora v čele se Sovětským svazem. Odchod učitelů, kteří především ideologicky pomáhali pravici a kontrarevolučním silám, však nevyřešil všechny otázky navržené v krizových letech. Byla rozrušena práce odborů, mládežnické organizace, Svazu československo-sovětského přátelství.*“⁷⁹ Přesto občas v soukromí, opatrně, dával najevo, že „*věci mohly být jinak*“ a „*když mohl, a neohrozilo ho to, tak i pomohl.*“⁸⁰ Jako učitele ho bývalí žáci hodnotí vesměs kladně. Snažil se nutit lidi přemýšlet a ke studentům se stavěl jako k partnerům, jeho přednášky byly oblíbené, protože byl vynikající řečník. Učil historii, uměl velmi dobře přednášet, i když měl i písemnou přípravu, mluvil často s humorem, dělal vtipy. Na první pohled dělal dojem – vždy elegantně oblečen, vysoká postava, perfektní vystupování, i přes pleš velmi zajímavý a ženami obdivovaný.⁸¹

Šedesátá a sedmdesátá léta se tedy nesla převážně v duchu práce na fakultě,

⁷⁷ Rozhovor s doc. Blümlovou, vedený 7. 4. 2015. (Přepis v majetku autorky). Přesný počet lidí, kteří za jeho děkanátu museli odejít, se už zřejmě nezjistí. Archiv Pedagogické fakulty v Českých Budějovicích byl zničen při povodních v roce 2002.

⁷⁸ Rozhovor s doc. Blümlmlem, vedený 8. 4. 2015. (Přepis v majetku autorky). Jiří Dvořák vzpomínal na jednu svou kolegyni, studentku Helenu Krejčovou, kterou Janoušek vyhodil za to, že byla katolička a navštěvovala kostel, což jako budoucí učitelka nesměla. Rozhovor s PhDr. et PaedDr. Jiřím Dvořákem vedený 16. 12. 2014 (přepis v majetku autorky).

⁷⁹ 25 let Pedagogické fakulty v Českých Budějovicích, s. 38.

⁸⁰ Rozhovor s PhDr. et PaedDr. Jiřím Dvořákem vedený 16. 12. 2014 (přepis v majetku autorky).

⁸¹ Rozhovor s doc. Blümlmlem, vedený 8. 4. 2015. (Přepis v majetku autorky).

vedl diplomové práce, psal oponentské, lektorské posudky. Působil možná spíše jako veřejný intelektuál, než jako vědec. Psal recenze, články do novin, naučná pásma⁸², která se dávala v Jihočeském rozhlasovém studiu Československého rozhlasu (to už od let padesátých). Od poloviny osmdesátých let se, i kvůli okolnostem kolem rozvodu s první ženou, začal stahovat do ústraní. Pamětníci se shodují, že kolem Bohumíra Janouška vždy ženy byly a on vůči nim nebyl imunní. V roce 1984, kdy slavil šedesátiny a uspořádal velkou oslavu, se také rozvedl se svou první ženou Miladou a velice záhy se oženil podruhé, s o dva roky starší Jitkou Modlovou. Toto mnozí považovali za jeho velké lidské selhání, protože způsob, jakým to vše provedl, nebyl právě čestný a zapříčinil to, že jeho vlastní dcera i s rodinou už s ním nechtěla mít nic společného. S první ženou, jíž říkal Muška (ona jemu Mirenek), tvořili pár od roku 1946. Přestože kolem Janouška vždy bylo dost jiných žen, rozvod pro ni byl nečekaný. S pozdější druhou ženou, jíž říkal Sluníčko, musel mít poměr dlouhá léta, aniž by to první žena tušila. U rozvodového soudu potom, o své první manželce pronesl jisté nepravdy, kterými právě ztratil dceru. I jeho vztahy se širší rodinou poté dost ochladly. Jeho druhá žena dělala vedoucí v kosmetice a Janoušek se odstěhoval k ní do bytu na sídlišti Vltava, kde žili, zřejmě dokud to dovozoval zdravotní stav druhé paní Janouškové. Poté se odstěhovali k jejím příbuzným do Zlína, kde ona zemřela a Janoušek odešel do domova důchodců v Kouřimi.⁸³ Tam zemřel sám a zapomenutý krátce před svými osmdesátými třetími narozeninami 10. června 2007.

⁸² Například *Hudební Písek (vzdělávací pásmo)*, JRS 1950; *Po Bílé hoře (pásmo o J. A. Komenském)*, JRS 1952; *Chtěli byste žít před 1000 lety? (naučné pásmo o počátcích feudalismu)*, JRS 1952; *Naše nejstarší kronika (Kosmas)*, JRS 1952; *Cestopis – Od moře k moři (po NDR)*, JP 1967; *Písmo je nemá řeč a zajatý hlas (o J. A. Komenském)*, JRS 1970.

⁸³ Rozhovor s doc. Blümlovou, vedený 7. 4. 2015. (Přepis v majetku autorky).

4. Vědecké dílo

O tom, že profesor Janoušek patří mezi výrazné postavy jihočeské marxistické historiografie, nemůže být pochyb. Je však nutné dívat se na jeho dílo v kontextu doby, v níž vznikalo. Celkově je velmi rozsáhlé, jeho vlastní bibliografie⁸⁴ vydaná v roce 1981 čítá 595 titulů, zahrnuje práce od roku 1945, nejde však jen o publikace historické, i když ty jsou hlavním předmětem této práce. Mnohé další jsou popularizační⁸⁵, zveřejňované jako články v denním tisku či reportáže a rozhlasové pořady vysílané v pobožce československého rozhlasu v Českých Budějovicích. Autor je otiskoval v různých regionálních periodicích s cílem, aby se co nejrychleji dostaly do povědomí lidí, aby je mohli používat lektoři stranického, odborového i svazáckého školení, a aby se dostali do školní výuky, neboť tyto způsoby považoval za velmi účinný politickovýchovný prostředek.⁸⁶ Jejich úroveň se tedy značně různí. Jsou mezi nimi historicky hodnotné práce, ale neméně je i těch, které jsou psány pohledem přesvědčeného komunistického straníka a zastávce marxisticko-leninské ideologie, která se plně projevila v jeho historické a částečně i v umělecké tvorbě.⁸⁷ Do své bibliografie nezahrnul tituly, které napsal před rokem 1945.⁸⁸ Bylo to odrazem jeho způsobu vypořádání se s vlastním vývojem do roku 1948 a svou tehdejší publikační činností, díky níž měl čas od času určité problémy. V mládí inklinoval k teologickému

⁸⁴ Bibliografii autor rozdělil takto: Úvod, A) Publikace, B) Studie, C) Články, relace, které se pak tematicky dělí na Ca) Dějiny dělnického hnutí, Cb) KSČ, osvobození ČSR Sovětskou armádou, Cc) Politické a sociální otázky. Osobnosti, Cd) Husitská revoluce, tradice, Ce) Jižní Čechy, Cf) České Budějovice, Cg) okres České Budějovice, Ch) Kulturně politické otázky, Ci) Umění, kultura, literatura, Cj) Výchova. Mírové hnutí. Síně tradic., Ck) Oponentské posudky, recenze, lektorské posudky, Cl) Naučná pásma (výběr), Cm) Rukopisy.

⁸⁵ Napsal např. knížku *České Budějovice*, která je spíše pojatá jako turistická brožura, zaobírá se základními charakteristikami města, jeho polohou, historií, obsahuje stručný přehled památek, úřadů, kostelů, nemocnic, dopravní komunikace, zábavní podniky. Texty jsou psány ve čtyřech jazycích, což ukazuje na autorovu značnou jazykovou vybavenost, v češtině, ruštině, angličtině a francouzštině. Autorem fotografií je Miroslav Tůma. Bohumír JANOUŠEK, *České Budějovice*, České Budějovice 1946. Podobná je publikace o Třeboni, která popisuje stručnou historii města spojeného s rybníkářstvím. B. JANOUŠEK, *Třeboň*, České Budějovice 1963.

⁸⁶ Bohumír JANOUŠEK, *Bibliografie 1945–1981*, České Budějovice 1981, s. 1.

⁸⁷ Jedná se především o oslavné statě časově spadající hlavně do období po druhé světové válce a tematicky např. Vítězný únor, výročí vzniku Komunistické strany apod.

⁸⁸ Jiří PETRÁŠ, *Zemřel Bohumír Janoušek*, Výběr. Časopis pro historii a vlastivědu jižních Čech 44, č. 4, 2007, s. 377–378.

studiu⁸⁹, proto mu bylo vytýkáno, že vždy nebyl marxistickým historikem.⁹⁰ Hlavní pozornost autora je v letech 1945–1981 soustředěná na zpracování revolučních hnutí, na otázky spojené s dějinami Komunistické strany Československa (dále KSČ) a na éru osvobození Sovětským svazem v roce 1945. Shrnutí jeho badatelské práce do roku 1970 v tomto zaměření představuje publikace *Revoluční tradice jižních Čech*.

Svou odbornou historickou práci spojil autor výlučně s politickou a veřejnou činností s vyznáním, že celou činnost historiků v jihočeském kraji řídí KSČ se svými usneseními o rozvoji regionální historiografie a používáním jejích výsledků, a že on sám se na tvorbě a její realizaci podílí jako předseda komise regionálních dějin při Jihočeském krajském výboru (dále JKV) KSČ. Tato funkce mu umožňovala spolupráci s Jihočeským nakladatelstvím apod. Kromě prací uvedených v bibliografii, zveřejnil ještě dalších 291 drobnějších článků a relací. V letech 1953–1973 vedl redakční radu Jihočeského sborníku historického, byl členem redakce *Archivního časopisu* a v letech 1978–1981 členem redakce *Husitského Tábora*.⁹¹ Po vydání své bibliografie napsal Bohumír Janoušek v osmdesátých letech ještě několik prací, ve spolupráci s Miloslavem Šetelem celkem významnou biografii o komunistickém aktivistovi, redaktorovi a pozdějším jihočeském politikovi Bedřichu Šťastném. K pětadesátému výročí založení komunistické strany vznikla útlá publikace mapující dějiny strany v jednotlivých letech. Jako spojení obecných (velkých) a regionálních dějin vyšla kniha o nejdůležitějších návštěvách prvních dělnických prezidentů – Klementa Gottwalda a Antonína Zápotockého - na jihu Čech.⁹² Po pádu komunistického režimu v Československu, s nímž jako normalizátor nesouhlasil, se v podstatě stáhl, jako většina jeho současníků,

⁸⁹ Bohumír JANOUŠEK, *Pašijové hry v Hořicích na Šumavě. Průvodce historickými památkami od Českých Budějovic k prameni Vltavy*, Hořice 1948; dále též básnická sbírka z roku 1942, kterou vydal pod pseudonymem – Antonín BAJER, *Zpověď mléčnému porculánu*, České Budějovice 1942.

⁹⁰ Jiří DVOŘÁK, *Revoluční tradice jižních Čech Bohumíra Janouška jako projev normalizační ideologie*, In: Bohumil JIROUŠEK a kol., *Proměny diskursu české marxistické historiografie: kapitoly z historiografie 20. století*, Pelhřimov 2008, s. 424.

⁹¹ B. JANOUŠEK, *Bibliografie*, s. 1–2.

⁹² Bohumír JANOUŠEK – Miloslav ŠETELE, *Bedřich Šťastný*, České Budějovice 1985; Bohumír JANOUŠEK, *Šedesát pět vítězných let. 1921 – 1986*, České Budějovice 1986; Týž, *První dělničtí prezidenti v jižních Čechách*, České Budějovice 1987.

aniž by z jeho strany proběhlo nějaké zhodnocení přínosu marxistické historiografie,⁹³ a věnoval se starším dějinám a také napsal knihu o svém předčasně zesnulém příteli a talentovaném fotografovi Miroslavu Tůmovi.⁹⁴

4. 1. Marxismus a marxismus–leninismus jako hlavní vlivy na vědeckou tvorbu

Značnou nevýhodou soudobých dějin, které byly Janouškovou velkou doménou, je fakt, že se u nich projevuje větší vnější tlak, ať přímý či nepřímý, vyplývající z vnímání okolního světa historikem samotným, protože historická argumentace stále hraje svou politickou roli.⁹⁵ České marxistické a marxisticko–leninské dějepiscectví, jehož je Janoušek součástí, se tak právě ocitá v onom problému soudobosti. Dnes si leckdo pamatuje ty, kdo tento přístup po roce 1948 prosadili, nicméně pohled pamětníků ovlivňuje také to, jaký historik – jedinec vlastně byl – zda společenský, či nikoli, zda se s ním dobře popíjelo víno, či zda byl morous, s nímž raději nikdo nikam nechodil, pokud nemusel. Skutečný vědecký přínos mnohdy mohl být v naprostém rozporu s tím, jak se zdálo zvnějšku. Univerzitní profesury udělené na přelomu čtyřicátých a padesátých let a podobně řada docentur a profesur z období normalizace byly ve společenských vědách výsledkem politické angažovanosti, nikoli skutečného vědeckého věhlasu nositele, třebaže ne vždycky.

Každopádně marxismus je založen na hypotéze existence konfliktu ve společnosti, jehož základem je nerovnoměrné rozložení bohatství mezi lidmi, přesněji mezi třídami. Karl Marx vyvodil svou teorii z předpokladu, že každá společenská třída má svou vlastní ideologii, dominantní myšlenkový systém, který se vztahuje k materiální reprodukci společnosti.

Tento filosofický a v zásadě sociologický způsob nahlížení společnosti však část jeho následovníků vzala jako jednoznačnou politickou doktrínu s cílem prosadit ji jako ideologii za každou cenu. V sovětském Rusku tak byla nastolena ideologie dělníků jako státní forma.⁹⁶ Po tezi o vítězství socialismu v jedné zemi se však Stalin rozhodl

⁹³ Bohumil JIROUŠEK, *Česká marxistická a marxisticko – leninská historiografie. Diskurs a možnosti výzkumu jeho proměn*, In: Bohumil JIROUŠEK a kol., *Proměny diskursu české marxistické historiografie: kapitoly z historiografie 20. století*, Pelhřimov 2008, s. 24.

⁹⁴ Bohumír JANOUŠEK, *Miroslav Tůma*, České Budějovice 1996.

⁹⁵B. JIROUŠEK, *Česká marxistická a marxisticko–leninská historiografie*, s. 10.

⁹⁶ Tamtéž, s. 11–12.

expandovat i za hranice, a tak Třetí komunistická internacionála (Kominternu, Kominforma) měla ovládnout světový marxismus z Moskvy. Bolševizované komunistické strany jednotlivých zemí se staly podřízenými sovětské diplomacie v demokratických zemích a položily základ k budování budoucího vnějšího sovětského impéria.⁹⁷

Těmi, kdo do budoucna zajistili import sovětského modelu historiografie do Československa, se stali členové Historické skupiny, která se shromáždila kolem časopisu Dějiny a přítomnost vydávané v nakladatelství Družstevní práce. První tři čísla vyšla v letech 1937 – 1938. Z této skupiny vynikaly především čtyři osobnosti – Václav Čejchan, Václav Husa, Jan Pachta a Jaroslav Charvát – Janouškův učitel. Mezi jejich požadavky patřil řád vedoucí k důsledné sociální spravedlnosti, kolektivní spolupráce v historické vědě, studium revolucí apod. Nutno podotknout, že v tuto dobu měla zatím v některých aspektech blíže spíš k rodící se francouzské historiografické škole Annales než k sovětské směsici marxismu–leninismu a Stalinových názorů s ruským nacionalismem.⁹⁸ Rok 1945 je rokem, kdy se u nás začíná výrazně proměňovat situace marxistického dějepisectví. Obecná nálada doby a rovněž i prezident Edvard Beneš, který se nebyl schopen přenést přes svůj mnichovský syndrom, přispěli odmítnutím všeho německého a do značné míry i západního k tomu, že na mocenském poli narostla role sovětské ideologie. Období let 1945–1950 je charakterizováno zápasem o české dějepisectví. Definitivní vymizení demokratických rysů fungování vědecké a institucionální základny české historiografie nastalo pravděpodobně na přelomu let 1952 a 1953.

Bylo třeba nyní vychovat mladou generaci historiků, která bude schopna pružněji následovat politickou linii – tzv. „*ofenzivní pojetí třídního boje*“. Tuto roli sehrála generace narozená ve dvacátých letech, do níž patřil i Bohumír Janoušek, která vysoké školy studovala obvykle až po osvobození v letech 1945–1948.⁹⁹

V představách komunistických ideologů znamenala změna režimu počátek budování nové společnosti a to bez zohlednění veškerých předchozích schémat. Tato myšlenka se silně prosazovala i v historické vědě. Pokud chceme odhalit způsob vnímání historie v konkrétním období, musíme se podívat na to, jaké mezníky

⁹⁷ Tamtéž, s. 13.

⁹⁸ B. JIROUŠEK, *Historik Jaroslav Charvát*, s. 83 – 92; podobně Vítězslav SOMMER, *Angažované dějepisectví*, Praha 2011.

⁹⁹ Tamtéž, s. 16–19.

v národním příběhu jsou nám v periodizaci dějin předkládány. V období po roce 1948 byla periodizace dějin výsledkem kolektivní implementace vládnoucí ideologie marxismu–leninismu. Marxistická historiografie byla přizpůsobena chápání a aktuálním potřebám vládnoucího komunistického režimu.¹⁰⁰ Marxisticko–leninská metodologie byla naroubovaná všude a vědecká obec musela být připravena převzít sovětské organizační a vědecké praktiky.

Výzkum dějin v podstatě rozdělil jednotlivé události a fenomény na pokrokové a reakční. Každý národ měl své „pokrokové tradice“, které tvořily klíčové body v národním příběhu a historiografie je musela nacházet a dokumentovat. Národ tvořila především pracující třída, která byla považována za hlavního aktéra a tvůrce dějin. Slovy Václava Husy „*Proto i v otázce dějinných epoch je rozhodující především vývoj životních podmínek pracujícího lidu, jakožto základního činitele a představitele národních dějin.*“ Pro marxistickou periodizaci dějin tedy bylo klíčové zkoumat dějiny třídních bojů, neboť jimi začínaly a končily jednotlivé epochy dějinného vývoje.¹⁰¹

V padesátých letech se marxističtí historikové neopírali pouze o práce klasiků Marxe, Engelse a Lenina, ale také o myšlenky Stalina a domácích ideologů, kteří museli být bráni jako základ a bez diskuze akceptováni. Slovy historika Bohumila Jirouška: „*„Zákonitosti“ vývoje lidstva ... se v představách ideologů neověřovaly, ale potvrzovaly. To znamená, že výzkum měl hledat doklady pro to, že tomu tak bylo (à la these) a nikoli hledat a shromažďovat materiál a teprve z něho konstruovat „minulost“*“.¹⁰² Kromě toho na prvním místě byly vždy výsledky sovětské historiografie, které musely být v padesátých letech akceptovány bezpodmínečně.¹⁰³ Stranická historiografie vykonávala činnosti, které napomáhaly plnit aktuální politické úkoly na poli propagandy a kulturní politiky. Stranickost se stala kritériem pravdivosti.¹⁰⁴ Pro stranickou historiografii bylo důležité vymezit svůj vztah k politické straně, jejíž dějiny zkoumá. V pojetí historika a zaměstnance Ústavu dějin KSČ Jana Pachty byla stranickost historiků projevem

¹⁰⁰ Adam HUDEK, *Vytváranie marxistickej periodizácie československých dejín v 50. rokoch 20. storočia*, In: Bohumil JIROUŠEK a kol., *Proměny diskursu české marxistické historiografie: kapitoly z historiografie 20. století*, Pelhřimov 2008, s. 253.

¹⁰¹ Tamtéž, s. 254.

¹⁰² Tamtéž, s. 255.

¹⁰³ Tamtéž, s. 256.

¹⁰⁴ Vítězslav SOMMER, *Tři fáze stranického dějepisectví v padesátých a šedesátých letech*, In: Bohumil JIROUŠEK a kol., *Proměny diskursu české marxistické historiografie: kapitoly z historiografie 20. století*, Pelhřimov 2008, s. 275.

správného uplatňování teoretických a metodologických přístupů historického materialismu. Marxisticko-leninská teorie a komunistický politický program se dle něj pojí se schopností historika podat pravdivou zprávu o minulosti.¹⁰⁵ V šedesátých letech se postupně objevily kritické hlasy proti tomuto pojetí historiografie a hlásání jejího návratu k objektivní kritické vědě. Kritika a požadavky na změnu byly kladeny v oblasti svobodnějšího přístupu k archiváliím, odsuzování „buržoazní“ historiografie, oddělování dějin strany od dějin národa. Nejzávažnějším požadavkem však byla touha provozovat dějepisectví jako tvůrčí činnost, jejíž základní součástí je kritická analýza historických událostí a procesů. Historii by měli provozovat historici, nikoli straníční funkcionáři, v podstatě dohlížitelé, i když i takto radikální nároky neznamenal, že by se historikové zřekly stranickosti. Nadále považovali svůj obor za vědu, která má odhalovat zákonitosti historického vývoje a současně stranické práci pomáhat při hledání řešení a cest pro budoucnost. Snaha o přechod k novému paradigmatu v české vědě byla nakonec násilně přerušena politickým zásahem a normalizačními čistkami na přelomu šedesátých a sedmdesátých let, nicméně to dokládá důležitost reformní historiografie pro československou reformu a míru jejího angažmá.¹⁰⁶

4.2. Revoluční hnutí, dějiny KSČ, osvobození ČSR Sovětským svazem.

Ačkoli kariéru historika začínal Bohumír Janoušek zájmem o starší dějiny – jeho disertační práce obhájená na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy se vztahuje k nejstarší dochované městské knize Českých Budějovic¹⁰⁷ - tematicky se daleko více věnoval oblastem žádoucím pro režim - dějinám revolučních hnutí, KSČ, osvobození ČSR Rudou armádou. Jak bylo výše zmíněno, velká část jeho prací se nese v duchu marxismu-leninismu, který byl autorovým životním a pracovním přesvědčením, a zůstal jím snad až do jeho smrti.

Nejrozsáhlejším dílem, které v sobě spojuje téma revolučního hnutí a jeho dějin od krize feudalismu až po vítězství dělnické třídy, jsou *Revoluční tradice jižních*

¹⁰⁵ Tamtéž, s. 279–280.

¹⁰⁶ Tamtéž, s. 282–284.

¹⁰⁷ Práce byla částečně zveřejněná – B. JANOUŠEK, *Nejstarší zachovaná českobudějovická městská kniha z let 1375 – 1407 (1411). Příspěvek k diplomatice městských knih*, In: Sborník příspěvků k dějinám Českých Budějovic 1, 1969, s. 5–16.

Čech. Kniha je výsledkem autorova bádání v tomto tématu až do roku 1971 a shrnuje v sobě myšlenky, které byly během let útržkovitě publikovány v různých studiích a člancích.¹⁰⁸ Vznikla k padesátému výročí založení Komunistické strany Československa¹⁰⁹ a chybí v ní podrobný poznámkový aparát, autor se omezil jen na nejnntnější obecné informace o pramenech a literatuře.¹¹⁰ Hlavním posláním knihy je dle jeho slov zachytit revoluční boje lidu¹¹¹ v jižních Čechách od předhusitské doby až do roku 1945, do slavného osvobození naší země Sovětskou armádou, kdy začala nová éra vývoje naší společnosti, přechod od kapitalismu k socialismu, s významným předělem února 1948, vítězství pracujícího lidu a počátek budování socialismu.¹¹² Už v úvodu je jasně patrná ryzí poplatnost komunistické ideologii: „*Letošní rok přímo vybízí k hlubšímu poznání minulosti, jejíž poslední fází je naše přítomnost, doba, kterou žijeme. Tvoříce přítomnost pro sebe, tvoříme minulost budoucích generací. Pro sebe jsme lidé dneška, pro budoucnost jsme historickými lidmi. V našich rukou je minulost budoucnosti. Proto každý náš pohled nazpět musí být pro nás poučením historicky současným, musí nás vést k poznání, že jen ten náš skutek ob stojí před soudem budoucích generací, který konáme z hlediska dosažení cíle komunistické společnosti. K tomu nás zavazuje 50. výročí založení Komunistické strany Československa, která celým svým bojem o socialismus cílevědomě usilovala a usiluje o naplnění nejpokrokovějšího odkazu našich národních dějin. Tento velkolepý zápas se*

¹⁰⁸ Vycházely nejčastěji v Jihočeském sborníku historickém, Husitském Táboře, ale také v denním tisku Jihočeská pravda aj.

¹⁰⁹ Janoušek psal velmi často články a studie k významným režimním výročím, pro zajímavost například jenom k padesátému výročí založení Komunistické strany v ČSR napsal téměř neuvěřitelných 116 textů vyšlých v Kulturním kalendáři, Jihočeské pravdě, Národních výborech, Rukověti funkcionáře a Jihočeském rozhlasovém studiu Čs. rozhlasu.

¹¹⁰ Bohumír JANOUŠEK, *Revoluční tradice jižních Čech*, České Budějovice 1971, s. 221 – 223. Srov. Jiří DVOŘÁK, *Revoluční tradice jižních Čech Bohumíra Janouška jako projev normalizační ideologie*, In: Bohumil JIROUŠEK a kol., *Proměny diskursu české marxistické historiografie: kapitoly z historiografie 20. století*, Pelhřimov 2008, s. 413–425.

¹¹¹ Ducha knihy naznačuje už vybraný citát B. JANOUŠEK, *Revoluční tradice jižních Čech*, s. 5: „*Červené odznaky, červené kravaty – klikatým bleskem projela mozkiem vzpomínka na Komunu, na rudé prapory anarchistů! Poprvé jsem je viděl na lidech, tu temně rudou barvu světového sociálního hnutí: zachvěl jsem se. Ku podivu – ku podivu – tytéž barvy: černá na temně rudé půdě, které vlály nad hlavami husitů, bojovníků za svobodu náboženskou, tytéž barvy vlají dnes nad hlavami bojovníků za úplnou rovnost občanskou!*“ – Jan Neruda 1890.

¹¹² B. JANOUŠEK, *Revoluční tradice jižních Čech*, s. 8.

neodehrával a neodehrává v abstraktním světě, ale uvnitř národa, jeho bojovníci i odpůrci jsou konkrétní živí lidé, kteří žili a žijí na různých místech, na různých pracovištích naší vlasti.“¹¹³ Nelze tedy než plně souhlasit s názorem, že „stejně jako v poezii se i ve vědeckém působení Bohumír Janoušek upsal svému stranickému přesvědčení. Když nastoupil do funkce děkana Pedagogické fakulty v Českých Budějovicích (1969–1976)¹¹⁴, zdál se ještě mírně proreformní člověkem, jeho údělem však bylo v souladu s přáním Komunistické strany Československa provést „konsolidaci“ poměru na nejstarší českobudějovické vysoké škole.“¹¹⁵ Kniha teda teoreticky a metodologicky důsledně sleduje historiografické modely nastupující normalizace. Rozhodoval o tom pyramidální systém KSČ od Ústředního výboru přes Krajské, Okresní a Místní a Závodní organizace KSČ. Již zmíněná usnesení předsednictva JKV KSČ vycházela z poznání nezastupitelnosti historické vědy při rozvoji a prohlubování socialistického povědomí pracující třídy, zejména mládeže.¹¹⁶

Kniha je koncepčně rozčleněna na patnáct kapitol: I. Úvod, II. Krize feudalismu, III. Do Bílé hory, IV. Třicetiletá válka, V. Od třicetileté války do počátků 19. století, VI. Předehra a úvod revolučního roku 1848, VII. Do vzniku první dělnické strany, VIII. Sedmdesátá a osmdesátá léta 19. století, IX. Od devadesátých let 19. století do Říjnové socialistické revoluce, X. Za vytvoření revoluční dělnické strany, XI. Od vzniku KSČ do V. sjezdu, XII. Léta krize a nezaměstnanosti, XIII. Za akční jednotu lidu – na obranu republiky, XIV. Boj proti nacistickým okupantům, XV. Od národní a demokratické revoluce k vítězství dělnické třídy, Doslov. Největší část zabírá (nejen stránkově) konec 19. a počátek 20. století. Odpovídá to tehdejšímu konceptu historiografie, která vždycky zdůrazňovala důležitost období od vzniku KSČ. Vždy to byli, jsou a budou komunisté, kteří vybojovali vítězství pracujícího lidu nad vykořisťovatelským kapitalismem, a proto si zasluhují další vedení lidu a rovněž ocenění za revoluční zásluhy a poražení tzv. „kontrarevolučních sil“ na přelomu let 1968 a 1969.¹¹⁷ Z Janouškova díla vystupuje velký literární talent, jak nám ukazují

¹¹³ Tamtéž, s. 7.

¹¹⁴ Byl zvolen v roce 1969 a jeho nástupcem se stal v roce 1976 doc. PhDr. Miroslav Somr DrSc.

¹¹⁵ Bohumil JIROUŠEK, *Zemřel Bohumír Janoušek*, Jihočeský sborník historický 76, 2007, s. 302.

¹¹⁶ Jiří DVOŘÁK, *Revoluční tradice jižních Čech Bohumíra Janouška jako projev normalizační ideologie*, In: Bohumil JIROUŠEK a kol., *Proměny diskursu české marxistické historiografie: kapitoly z historiografie 20. století*, Pelhřimov 2008, s. 414.

¹¹⁷ Tamtéž, s. 215–217.

některé jeho formulace. Ústně se o tom v Českých Budějovicích traduje „údajně“ známý výrok historika Jaroslava Kubáka¹¹⁸, který v letech 1952–1964 působil na Pedagogickém institutu, později na Pedagogické fakultě, kde společně s B. Janouškem učili. Kubák měl na Janouškovu adresu říci, že: „*jmenovaný rozměnil milionovou bankovku svého nevšedního nadání na samé halířové drobné.*“ Podobně se vyjádřil i B. Jiroušek, když napsal: „*Lze předpokládat, že budoucí badatelé nad českou historiografií let 1948–1989 Bohumíra Janouška nebudou moci opomenout, jeho nesporný historický talent však bude nejspíše viděn jako promarněná šance člověka, který měl na to být velkým historikem, upřednostnil však aktuální kariéru (vedoucí katedry, děkan fakulty, předseda Krajské mírové rady, člen pléna a rady KNV, člen krajského výboru Svazu československo–sovětského přátelství atd.) nad možným vědeckým odkazem.*“¹¹⁹

Sám své dílo hodnotí autor poměrně sebekriticky. „*Jsem si plně vědom toho, že všechny kapitoly jsou jen příspěvkem k naznačené problematice, že bude třeba vykonat ještě mnoho přípravných prací, napsat mnoho studií, než se bude moci podat plný, plastický obraz historie jižních Čech, dějin dělnického hnutí a komunistické strany. Již vymezení teritoria „jižní Čechy“ není tak zcela jednoduché a vyžádá si podrobnější studie. Přidržuji se zhruba rozsahu bývalých krajů Prácheňského a Bechyňského, od roku 1751 krajů Píseckého, Tábořského a Budějovického.*“¹²⁰ Dále vyjadřuje přání: „*Jestliže tento předkládaný syntetický pokus vyvolá nejen kritiku, nýbrž i nové odborné studie, které obohatí naše vědomosti, splní kniha jedno ze svých poslání.*“¹²¹ Už tehdy se k této větě někteří historikové vyjadřovali jako k autorově preventivní ochraně před případnou kritikou ze strany příslušníků československé historické obce. Obecná shoda všech, kdo se v sedmdesátých a osmdesátých letech k práci vyjádřili, směřovala ke

¹¹⁸ **Jaroslav Kubák** (nar. 15. 9. 1904 Jindřichův Hradec – zem. 19. 9. 1991 České Budějovice) byl historik, roku 1923 absolvoval gymnázium v rodném Jindřichově Hradci a 1928 Filozofickou fakultu Univerzity Karlovy v Praze, obor dějepis a zeměpis. Přechodně působil na středních školách v Zábřehu, Mukačevu a Berouně, roku 1932 byl přeložen do Českých Budějovic. Zde působil jako profesor na dívčím reformním reálném gymnáziu, učitelském ústavu a na Jirsíkově gymnáziu. V roce 1952 byl ustanoven odborným asistentem Pedagogické fakulty, jímž zůstal až do 1964. Ve volném čase se věnoval archivnímu bádání, především studiu českobudějovických městských knih, jež zužitkoval v několika časopiseckých studiích a zvláště v cenné *Topografii města Českých Budějovic 1540–1800* (1973).

¹¹⁹ J. DVORÁK, *Revoluční tradice jižních Čech Bohumíra Janouška*, s. 417.

¹²⁰ B. JANOUŠEK, *Revoluční tradice jižních Čech*, s. 7.

¹²¹ Tamtéž, s. 7–8.

kritice nedostatečného poznámkového aparátu. Sebekritika pokračuje ještě dovětkem o obrazových přílohách, o nichž autor uvádí, že si plně uvědomuje, že zdaleka neodpovídají rozsáhlému námětu práce.

V Doslovu bilancuje autor plně v duchu nastupující normalizační politiky KSČ veškeré zásluhy nového komunistického řádu, který s konečnou platností nastolil socialistický charakter dalšího vývoje naší společnosti. Z dnešního pohledu je Doslov psán velmi ideologicky, tehdy však představoval zajímavý pohled představovaný jako teoretické východisko vztahující se k marxistickému myšlení jako ideovému a rovněž ideologickému východisku veškeré badatelské činnosti na poli jak českých, respektive československých, tak i regionálních dějin.¹²² Uplynulých pětadvacet let vlády KSČ nemá přes všechny obtíže a nedostatky srovnatelné období, neboť pokojnou cestou zajistila přechod od poslední vykořisťovatelské kapitalistické společnosti k socialismu. Příčinami tohoto úspěchu jsou podle autora dva důležité činitele. V prvním případě to bylo to, že ve vnitropolitickém vývoji byla v čele dělnické třídy od roku 1921 revoluční, komunistická strana. Za druhé, z mezinárodního hlediska, to byl obrat k Sovětskému svazu, který jako vítěz nad fašismem v druhé světové válce a první socialistická země zaručoval jistotu a klid v mezinárodních vztazích, a hospodářské svazky s ním zajišťovaly garance materiální výstavby československé společnosti. *„Tyto obecné otázky se zcela konkrétně promítly do života jižních Čech, které se za uplynulých dvacet let změnily k nepoznání. (...) Jakékoli podcenění nebo znevážení výsledků práce za toto období by bylo jen projevem slepoty.*¹²³ Jako příklad uvádí komparaci přínosu kapitalistického a socialistického školství v jižních Čechách: *„Zmiňme se jen o školství. Buržoazie byla schopna dát společnosti v jižních Čechách střední školství. Teprve po vítězství dělnické třídy dostaly v prosinci 1948 jižní Čechy první vysokou školu v dějinách kraje – pedagogickou fakultu a o dvanáct let později provozně ekonomickou fakultu Vysoké školy zemědělské v Praze. Pokojná cesta k socialismu nebyla bez chyb a negativních stránek. Projevily se i velmi vážné nedostatky v politickém vývoji, které vyvrcholily v krizových letech 1968–1969. Internacionální pomoc pěti socialistických zemí v srpnových dnech nám umožnila, abychom mohli pokračovat v této pokojné cestě, abychom si k udržení dosažených výsledků nemuseli klestit cestu těžkým bojem*

¹²² J. DVOŘÁK, *Revoluční tradice jižních Čech Bohumíra Janouška*, s. 42–422.

¹²³ B. JANOUŠEK, *Revoluční tradice jižních Čech*, s.219.

s kontrarevolucí v občanské válce.“¹²⁴

V úplném závěru vyslovuje přání, aby se v tomto směru prováděly další výzkumy a rozšíření tématu, neboť předkládaná práce je stručná a nemohla postihnout všechna místa a události v jižních Čechách. Posledními slovy: „*Práce je věnována památce všech statečných a neohrožených bojovníků proti feudální šlechtě, proti církvi, především však všech známých i neznámých dělníků a rolníků, kteří v posledním století svým zápasem s buržoazií a fašismem klestili cestu socialismu. Je také projevem díky a úcty všem dosud žijícím komunistům, kteří od založení strany, v době první republiky a pak v boji proti nacistickým okupantům nasazovali své životy, aby mohli přejít k aktivní účasti na budování nové, spravedlivé společnosti v našem kraji, v celé naší vlasti.*“¹²⁵

Kniha, která se věnuje projevům Velké říjnové revoluce, byla vtištěna jako pomůcka k semináři učitelů dějepisu, který se konal 12. prosince 1957. Vydal ji Krajský ústav pro další vzdělávání učitelů v Českých Budějovicích.¹²⁶ V soupisu pramenů a literatury autor uvádí, že si nečiní nárok na úplnost, že má pouze přispět k orientaci v nejdůležitějších statích a pojednáních. Pramenem jsou vlastně pouze text Karla Marxe, Bedřicha Engelse, Vladimíra I. Lenina a Jana Švermy.¹²⁷ Kniha rozebírá dělnická hnutí od devadesátých let 19. století a jejich odraz v regionu jižních Čech, vyzdvihuje význam revoluce v Rusku roku 1917 jako zásadní akt pro proletariát na celém světě. Českým vyvrcholením se pak stalo založení KSČ v roce 1921, jejímž historickým úkolem mělo být vést revoluční proletariát v boji za zničení kapitalismu a buržoazie.¹²⁸

V letech 1976 a 1977 zapojil do vědecké činnosti své studenty při zpracovávání historie Svazu přátel SSSR v Jihočeském kraji.¹²⁹ Kniha byla vydána k šedesátému

¹²⁴ Tamtéž, s. 219.

¹²⁵ Tamtéž, s. 220.

¹²⁶ Bohumír JANOUŠEK, *Ohlas Velké říjnové revoluce v jižních Čechách*, České Budějovice 1958.

¹²⁷ Karl Marx – Bedřich ENGELS, *Vybrané spisy sv. I, Manifest Komunistické strany*; Vladimír I. LENIN, *Vybrané spisy I, Marxismus a revizionismus, Oportunismus a bankrot II. internacionály, Dějinné osudy učení K. Marxe, O právu národů na sebeurčení, Spisy, sv. 2: Návrh a výklad programu sociálně demokratické strany*; Jan ŠVERMA, *Vybrané spisy: Česká otázka ve světle marxismu*.

¹²⁸ B. JANOUŠEK, *Ohlas*, s. 25 – 26.

¹²⁹ *Příspěvky k historii Svazu přátel SSSR v Jihočeském kraji. I. část. Do roku 1939*. Zpracoval prof. PhDr. Bohumír Janoušek CSc. s kolektivem posluchačů – Dagmar Dvořáková, Alena Kolářová, Jindřich Pavlík, Jiří Dvořák – s využitím diplomových prací absolventů Jany Chmelíkové (Československo-sovětské vztahy ve třicátých letech v jižních Čechách, 1976), Stanislava Jeništy (Československo-

výročí Velké říjnové socialistické revoluce a jejím úvodním heslem je známé „*Se Sovětským svazem na věčné časy!*“. Obsahově je práce rozdělena na pět kapitol, jejichž názvy tvoří časová období historických milníků v historii Svazu přátel.¹³⁰ V úvodu je zmíněno, že zpracovávat historii Svazu československo-sovětského přátelství je dlouhodobým úkolem posluchačů Pedagogické fakulty, která v knize předkládá první část do roku 1939 a plní tak „*plán výchovného využívání a šíření vědeckých poznatků z oblasti regionálních dějin a práce historiků v Jihočeském kraji v období let 1976-1980.*“ Také apeluje na soudruhy delegáty krajské konference SČSP, pro něž byl tento díl připraven, aby práci projednali s pamětníky, kteří by doplnili to, co není v úředních záznamech.¹³¹ To se vztahuje i k připravovanému dalšímu dílu, který má zahrnout období od roku 1945. Posluchači provedli výzkum archivního materiálu regionální povahy a s výsledky práce se zúčastnili fakultního kola Studentské vědecké a odborné činnosti.¹³² „*Celý kolektiv věří, že práce splní své poslání především z hlediska proletářského internacionalismu tím, že ukazuje statečný boj komunistů i bezpartijních v jižních Čechách za přátelství k Sovětskému svazu, které ztělesňuje ideje leninismu a odkaz Velké Říjnové socialistické revoluce, nejvýznamnějšího mezníku v dějinách lidstva i naší vlasti. Dále pak tím, že ukazuje hluboké historické kořeny úzkého sepětí s Komunistickou stranou Československa. Nejvlastnějším podílem SČSP v současné době na budování socialismu spočívá v plnění politických, hospodářských, ideologických, kulturních a sociálních programů, vytyčených XV. sjezdem KSČ.*“¹³³ Již předesílaný druhý díl byl zpracován k pětatřicátému výročí Slovenského národního povstání, bojů o Duklu, Květnového povstání českého lidu a osvobození Československa Sovětskou armádou, opět ve spolupráci se studenty Pedagogické

sovětské vztahy ve 20. letech v regionu jižních Čech) - obě práce vedla PhDr. Věra Charvátová, CSc. - a písemné postgraduální práce Marcely Kačírkové (Svaz přátel SSSR v letech 1945-1948 v Písku). Kulturní komise Krajského výboru Svazu československo-sovětského přátelství (KV SČSP) a katedra dějepisu a zeměpisu Pedagogické fakulty v Českých Budějovicích, 1977. Součástí diplomových prací byly též vzpomínky tehdejších zakládajících členů Svazu přátel SSSR – Jana Bláhy, Jindřicha Havla, Jaroslava Kuthana, Eduarda Beránka, Jana Típala, Marie Lieblové, Růženy Hniličkové, Františka Kepky, Františka Brože a dalších. Plné znění vzpomínek mělo být součástí celkové publikace

¹³⁰ Úvod, I. 1917-1921, II. 1921-1924, III. 1924-1930, IV. 1930-1934, V. 1934-1939.

¹³¹ B. JANOUSEK, *Příspěvky k historii Svazu přátel SSSR v Jihočeském kraji. I. část. Do roku 1939*, České Budějovice 1977, s. 1.

¹³² Tamtéž, s. 2.

¹³³ Tamtéž, s. 3.

fakulty.¹³⁴ Kniha zahrnuje období od roku 1945 do krajské konference roku 1974. Autoři zmiňují, že celá činnost SČSP je velmi rozsáhlá, a proto práce nedokáže postihnout všechny oblasti působení a akce, které se v jeho rámci konají. V devíti oddílech se soustředili proto na krajský přehled ve snaze postihnout hlavní směry práce a činnosti.¹³⁵ Příspěvek celkově působí jako oslavná óda na SSSR a jeho dokonalou, ochotnou oběť při osvobození, nesobeckou pomoc při budování naší země a v zásobování ještě několika let po ukončení světové války, jak dokládá citace z Jihočeské pravdy z 8. ledna 1948: „*Sovětská pšenice! Denně docházejí nové vagony obilí, které nám posílá Sovětský svaz. Také v Českých Budějovicích jsme již jedli chléb a dostali na přiděl mouku ze SSSR. Čtyřicet procent našeho zásobování kryjí dodávky našeho velkého spojence! Téměř každý druhý den chléb ze sovětské mouky!*“ „*Nezapomeňte!*“¹³⁶ VII. sjezd SČSP v roce 1972 byl charakterizován jako rozpracování závěrů XIV. sjezdu KSČ, jehož byl SČSP významným pomocníkem. Zde jako vedoucí delegace ÚV KSČ a ÚV NF, generální tajemník ÚV KSČ a předseda ÚV NF ČSSR Gustáv Husák promluvil o záslužné práci SČSP: „*Považujeme a budeme považovat SČSP nejen za významnou složku Národní fronty ale i za významného pomocníka Komunistické strany Československa při uskutečňování závěrů XIV. sjezdu (...) V další práci musíme naopak postupovat s vysokou náročností, kriticky zhodnotit své nedostatky, vhodně a účinně využívat všechny možnosti, které naše organizace má (... Ke splnění těchto úkolů nás zavazuje usnesení XIV. sjezdu KSČ, láska k socialistické vlasti, naše přátelství k Sovětskému svazu a poslání SČSP – být spolubojovníkem KSČ při upevňování československo-sovětského přátelství.*“¹³⁷ Závěrem lze říci, že jsou opět ideologicky vyzdvihovány akce, které SČSP pořádal u příležitosti významných výročí např. Vítězného února, VŘSR, vzniku SSSR. Jednalo se především o besedy,

¹³⁴ *Příspěvek k historii Svazu československo-sovětského přátelství v Jihočeském kraji. II. 1945-1974.* Zpracoval prof. PhDr. Bohumír Janoušek CSc. s kolektivem: Dagmar Volková, Jindřich Pavlík, s využitím postgraduální práce Marcely Kačírkové. Katedra dějepisu Pedagogické fakulty v Českých Budějovicích a komise kulturně-masové práce KV SČSP, 1980.

¹³⁵ Osvobození Československa Sovětskou armádou. Obnovení činnosti Svazu přátel SSSR; Ruština – jazyk spolupráce a přátelství; Za socialismus – za mír!; Do V. sjezdu SČSP; SČSP na pomoc zemědělství; 20. výročí podepsání čsl.-sovětské smlouvy; Nezlomné přátelství lidu ČSSR a SSSR; Nástup SČSP do nové etapy; SČSP – významný pomocník KSČ.

¹³⁶ Bohumír JANOUŠEK, *Příspěvek k historii Svazu československo-sovětského přátelství v Jihočeském kraji. II. 1945-1974*, České Budějovice 1980, s. 11.

¹³⁷ Tamtéž, s. 46-47.

přednášky, filmová představení zaměřené na rozvoj života v SSSR, sovětskou vědu, techniku, kulturu a mírovou politiku Sovětského svazu, přičemž nejvýznamnějšími byly besedy s příhodnými názvy Imperialismus na pranýř, Sovětská skutečnost vyvrací antisovětskou lež, Věda a technika v SSSR. Akce k výročím byly zaměřeny politickovýchovně, zvláště na mládež, aby byla získána pro socialistické ideály. Závěrem autoři nemohli opomenout zdůraznit, že přátelství mezi oběma zeměmi je pevné a nerozborné a „jenom pod vedením Komunistické strany Československa, v těsném přátelství a spojenectví se Sovětským svazem jakožto vedoucím činitelem celého socialistického společenství je záruka naší rozvinuté socialistické přítomnosti a komunistické budoucnosti.“¹³⁸

Na výše zmíněných příspěvcích je vidět, že autor značně ustoupil ze svých historických zásad a nejinak je tomu i u dalších knih – Sto slavných dnů roku 1948 je práce věnovaná všem obětavým funkcionářům Komunistické strany Československa a akčních výborů Národní fronty.¹³⁹ Přesto má kniha alespoň poznámkový aparát, soupis pramenů a literatury a také chronologický přehled některých událostí.¹⁴⁰ Tématem práce je činnost akčních výborů Národní fronty v územním rozsahu okresů České Budějovice, Český Krumlov, Jindřichův Hradec, Kaplice, Písek, Prachovice, Strakonice Třeboň, Týn nad Vltavou. Obsahem¹⁴¹ jsou především události krajského významu a jejich účinek v kraji, ovšem bez analýzy činnosti okresních, místních a závodních akčních výborů, které mají být předmětem dalšího studia. Kniha plní úkol uložený JKV KSČ a základní archivní materiál je uložen v archivu JKV KSČ v Českých Budějovicích a ve Státním archivu v Třeboni, kde je fond Krajského akčního výboru Národní fronty v Českých Budějovicích.¹⁴²

Malá publikace, která má demonstrovat odpovědnost za budování a další socialistický rozkvět jihočeského kraje a jeho spolehlivou obranu, napsal autor také k pětatřicátému výročí osvobození ČSR Sovětskou armádou.¹⁴³ Knížečka shrnuje historii jižních Čech na několika stránkách, přičemž největší část je věnována budování

¹³⁸ Tamtéž, s. 48-50.

¹³⁹ Práce byla oceněna v literární soutěži JčKNV k 30. výročí Vítězného února.

¹⁴⁰ Bohumír JANOUŠEK, *Sto slavných dnů roku 1948. Příspěvek k historii akčních výborů Národní fronty v památném roce 1948*, České Budějovice 1978.

¹⁴¹ Úvod, Poslední bitva vzplála, Od slavných dnů k šťastnému věku, Závěr.

¹⁴² B. JANOUŠEK, *Sto slavných dnů*, s. 9–11.

¹⁴³ Týž, *K budování a obraně socialismu jsme připraveni*, České Budějovice 1980.

socialismu, což je doplněno bohatým obrazovým materiálem.¹⁴⁴

Na druhé straně vydal Bohumír Janoušek ve spolupráci se svým úspěšným studentem Miloslavem Šetelem také zajímavý životopis jihočeského revolucionáře Bedřicha Šťastného založený na diplomové práci. Ta byla zadána Janouškem, nicméně kvůli profesorově nemoci se vedení poté ujal PhDr. František Bosák, CSc. Do tisku šla potom jako součást edice Postavy jihočeského dělnického hnutí se snahou zdůraznit význam osobnosti Bedřicha Šťastného pro období formování revoluční levice v jižních Čechách a následného založení Komunistické strany. Při psaní autoři využili metodu rozhovoru (trochu se blížíci dnešnímu pojetí orální historie), když kontaktovali manželku Bedřicha Šťastného, Věru Šťastnou, která jim poskytla rozhovory, písemné a obrazové materiály.¹⁴⁵ V přílohách jsou uvedeny kopie různých úředních písemností z pozůstalosti Šťastného, často jsou to zprávy z četnických stanic a protokolů, které byly použity v revolucionářových častých soudních procesech.¹⁴⁶ Osobnost Bedřicha Šťastného je nekriticky prezentována jako příklad člověka, který našel správné východisko, hrdiny, který se opřel o skutečně revoluční osobnosti, s jejichž pomocí pochopil a rozpoznal světodějný význam únorové a hlavně Velké říjnové socialistické revoluce. Sovětské ideály revolučního programu se pak snažil aplikovat na svém rodném Mělníku¹⁴⁷ (i nově vytvořené republice), kde jako bojovník za socialismus

¹⁴⁴ Autorem fotografií je František Rotčidl. Jsou doplněny básněmi Stanislava Kostky Neumanna a Donáta Šajnera. *A přitáhnou-li přece někdy od západu hltaví hlodavci to zkusit s hrozbou vpádu, Ó První máji náš, my pod tvou zástavou po boku sovětského bratra velikého je zaženeme podle vzoru husitského chorálem pouhým – Internacionálou.* – S. K. Neumann, Rudé zpěvy.

¹⁴⁵ Bohumír JANOUŠEK – Miloslav ŠETELE, *Bedřich Šťastný*, České Budějovice 1985, s. 148. Obsahově je práce rozdělena na osm kapitol, které přináší jednotlivé etapy života Bedřicha Šťastného I. Příjezd bez fanfár, II. Mládí, III. Začátek revolučního působení v jižních Čechách, IV. Prosincová generální stávka, V. Boj s buržoazií pokračuje, VI. Proti fašismu, VII. Za výstavbu osvobozené vlasti, VIII. Doslov.

¹⁴⁶ Tamtéž, s. 149-150. Srov. Alena ŠPORKOVÁ, *Příběh opravdového předsedy. Bedřich Šťastný, komunistický vládce Mělníku (1945-1948)*, Dějiny a současnost. Kulturně historická revue 27, č. 7, 2005, s. 14-17. Bedřich Šťastný se narodil roku 1893 v Klech poblíž Mělníka. Jeho původním oborem bylo vinařství, nicméně v dospělosti se mu příliš nevěnoval. Od mládí byl zapálený do politiky, nejdříve byl členem Sociální demokracie, odkud roku 1921 přestoupil do KSČ. Pro myšlenky strany agitoval po celé republice a při této činnosti byl celkem 29x trestán – úhrnem strávil za mřížemi šest let, převážně za politické delikty. A. ŠPORKOVÁ, *Příběh předsedy*, s. 14.

¹⁴⁷ A to i tam, kde působil jen krátce – jižní Čechy, Plzeňsko, Ostravsko, kde měl různé stranické funkce.

zanechal nesmazatelné stopy.¹⁴⁸ V jižních Čechách působil od jara 1919 do jara 1920 a potom od října 1920 do prosincové generální stávky za socialistický charakter republiky a autoři připomínají zásadní vliv jeho působení v kraji v socializaci venkova. 28. října 1920 vyšlo první číslo Jihočeského dělníka (předchůdce Jihočeské pravdy¹⁴⁹), který se přihlásil k původnímu, nedeformovanému marxistickému programu. Čtyři měsíce po porážce dělnického hnutí v prosinci 1920 byl Šťastný přítom, když se zaktivizovala síť levicových sociálně demokratických organizací a uspořádala XIV. sjezd, který se přijetím 21 podmínek III. internacionály proměnil v ustavující sjezd Komunistické strany Československa.¹⁵⁰ Stranu neopustil ani v těžkých dobách boje proti nacismu, kdy byl zatčen po svém napojení na nekomunistický odboj a roku 1944 odsouzen k smrti v koncentračním táboře, což se díky osvobození již neuskutečnilo a Šťastný mohl pokračovat v komunistické kariéře, novinářině, psaní knih. Životopis končí oslavnými slovy na charakter revolucionáře: „*Bedřich Šťastný všechny vlastnosti komunisty – především bojovnost, obětavost, skromnost, houževnatost, oddanost věci internacionalismu, dával do zápasu za lepší budoucnost dělnické třídy, pracujících rolnictva a ostatních pracujících. Zůstává velkým příkladem každodenního spojování revoluční teorie s revoluční praxí.*“¹⁵¹

Menší publikace k jubileu vzniku KSČ v Československu vyšla v roce 1986. Jsou v ní rozepsány jednotlivé roky od prvního sjezdu vždy s nejdůležitější událostí nebo tématem obsaženým v Jihočeském dělníku, Obrany lidu, Jihočeské pravdy, archivních materiálů, protokolů sjezdů KSČ apod. Knížku uvozuje báseň 1921 Jiřího Chuma a je proložena tendenčními básněmi Bohumíra Janouška (*Prvek budoucnosti, Tábor*) a Jiřího Taufera (*Dvacet let*).¹⁵²

Své roli prostranického historika zůstal Janoušek věrný i v případě napsání knihy *První dělničtí prezidenti v jižních Čechách*¹⁵³, kde zdůrazňuje zásluhy Klementa Gottwalda a Antonína Zápotockého v boji proti buržoazii, fašismu, v letech 1945-1948 v zápase za lidovou demokracii a výstavbu socialismu. Gottwald ve druhé polovině

¹⁴⁸ B. JANOUŠEK – M. ŠETELE, *Bedřich Šťastný*, s. 143-144.

¹⁴⁹ B. JANOUŠEK, *K budování socialismu, nestr.*

¹⁵⁰ B. JANOUŠEK – M. ŠETELE, *Bedřich Šťastný*, s. 145.

¹⁵¹ Tamtéž, s. 147.

¹⁵² Bohumír JANOUŠEK, *Šedesát pět vítězných let, České Budějovice 1986*. Vydalo Jihočeské nakladatelství pro potřeby JČKNV, fotografie František Dvořák, graficky upravil Jiří Müller.

¹⁵³ Bohumír JANOUŠEK, *První dělničtí prezidenti v jižních Čechách, České Budějovice 1987*.

třicátých let navštěvoval Vodňany, kde žila rodina komunistického senátora Bohuslava Kindla.¹⁵⁴ Zápotocký se aktivně zapojoval do formování levice na jihu Čech už jako sociální demokrat na Humpolecku a Strakonicku, a jeho návštěvy byly časté potom také v začátcích budování socialismu. Každá z návštěv dle Janouška přispěla k upevnování jednoty pracujících a budování pracovní iniciativy v hospodářsky zaostalých jižních Čechách a jejich vystoupení jsou stále zdrojem poučení o cestě k socialistické (Janouškově) současnosti.¹⁵⁵ Součástí je poznámkový aparát, seznam literatury a devět příloh – převážně projevy prezidentů k lidu, dopisy jihočeským zemědělcům s díky za splnění plánu na výkup obilí apod.¹⁵⁶

4. 3. Koncept školství a způsoby výuky

Bohumír Janoušek jako vyučující na Pedagogické fakultě v Českých Budějovicích napsal také několik učebnic pro posluchače dějepisu. I v těchto textech se projevilo jeho souznění s mocí, neboť velmi dobře chápal, že fakulta je polem, kde je třeba šířit ideály socialismu pomocí výuky a budovat tak další mladé komunisty. *Úvod do studia dějepisu II. Kapitoly z dějin historiografie. Část I.* je rozdělena do osmnácti kapitol, kde jsou sepsány pohledy a názory na historii od mytologie až po marxismus-leninismus. Téměř polovinu ovšem tvoří oblasti historiografie související s revolučními hnutími, Ruskem, historickým materialismem apod.¹⁵⁷ Lze ocenit přehlednost, nicméně

¹⁵⁴ **Bohuslav Kindl** (nar. 22. 2. 1879 Osluchov – zem. 23. 2. 1956 Vodňany) byl český a československý politik a meziválečný senátor Národního shromáždění ČSR za Komunistickou stranu Československa (původní profesí železničář). V mládí vstoupil do sociální demokracie, v roce 1921 se stal zakládajícím členem KSČ a profiloval se jako levicový radikál. Podle zápisu v obecní kronice Vodňan trávil v letech 1932-1934 svou dovolenou v Kindlově rodině předák KSČ a pozdější prezident Klement Gottwald. Senátorské křeslo získal v parlamentních volbách v roce 1929, kde setrval do roku 1935. 16. března 1939 byl zatčen a vězněn v koncentračních táborech Dachau a Buchenwald. Po válce se zapojil do politiky a vykonával funkci předsedy krajského výboru KSČ, v roce 1946 však byl z KSČ vyloučen pro zásadní neshody s členstvem i vedením strany. Později se s KSČ opět sblížil a za komunistického režimu byl považován za oficiálního veterána komunismu v regionu. Zemřel po delší nemoci roku 1956.

¹⁵⁵ B. JANOUŠEK, *První dělničtí prezidenti*, s. 5. Kniha je věnována památce obou dělnických prezidentů – Klementa Gottwalda a Antonína Zápotockého.

¹⁵⁶ Tamtéž, s. 82-83, 95-102.

¹⁵⁷ Bohumír JANOUŠEK, *Úvod do studia dějepisu II. Kapitoly z dějin historiografie. Část I. Učební text pro posluchače dějepisu*, České Budějovice 1981. Obsah: 1. Vývoj názorů na dějiny, 2. Mytologický

vyzdvihování historického materialismu jako „pravého pohledu“ na historii se autor nemohl vyhnout a kapitola o vzniku marxismu, historického materialismu, marxismu-leninismu je věnována poněkud více prostoru, než jiným, méně reakčním.¹⁵⁸

Z důvodu absence novější učebnice obecných dějin feudalismu napsal Janoušek učební text, který měl dosavadní mezery zvláště v otázkách úvodu do studia obecných dějin feudalismu v dostupných učebnicích vyplnit.¹⁵⁹ Práce je psaná z pohledu historického materialismu, který chápe feudalismus v jeho světově historickém významu na rozdíl od předchozí historiografie, která ho viděla pouze jako záležitost evropských dějin, kde přetrvávalo pojetí feudalismu jako právního nebo politického systému. Materialistické chápání historie vyjasnilo sociálně-ekonomickou základnu feudalismu, zákonitost jeho vzniku, rozvoje a zániku. K. Marx a B. Engels formulovali vznik feudálních vztahů jako „přechod od otrokářského k feudálnímu společenskému řádu“, nikoli jako evoluci římských nebo germánských právních a politických institucí. Porce byl charakterizován vznikem nových výrobních vztahů, společnost se rozdělila na feudály a poddané. Klasikové marxismu-leninismu dokázali význam způsobu výroby materiálního života společnosti pro celý sociální, politický a duchovní životní proces. Z těchto zákonitostí lze pak pochopit vznik kapitalismu, jeho podstatu, „ekonomické mechanismy a zákonitou nutnost jeho likvidace jako posledního vykořisťovatelského řádu.“¹⁶⁰

názor na dějiny, 3. Řecko, 4. Řím, 5. Středověké pojetí dějin, 6. Období formování kapitalistických výrobních vztahů, 7. Osvícenství, 8. Rusko v době vlády nevolnictví a zrodu kapitalistických vztahů, 9. Německá klasická filozofie, 10. Revoluční ovzduší první poloviny 19. století, 11. Anglické dějepisce, 12. Liberálně buržoazní historická škola období Restaurace ve Francii, 13. Utopičtí socialisté, 14. 40. - 60. léta v Rusku, 15. Vznik marxismu. Historický materialismus, 16. Hlavní etapy vývoje historického materialismu, 17. Marxismus-leninismus, 18. Hlavní směry buržoazního pojetí dějin (od vzniku marxismu do VŘSR).

¹⁵⁸ V kapitole *Vznik marxismu. Historický materialismus* je uvedeno, že obsahuje pouze některé otázky marxistického názoru na dějiny, a proto je nutné dostudovat základní východiska dialektického a historického materialismu z literatury pro studium marxismu-leninismu. Doporučen je např. *Úvod do dialektického a historického materialismu*.

¹⁵⁹ Bohumír JANOUŠEK, *Obecné dějiny. Příspěvky k úvodu do dějin feudalismu. Evropa v IX. – XV. století*, České Budějovice 1982, s. 3.

¹⁶⁰ Tamtéž, s. 5-7. Obsah: Úvod, Obecné dějiny, Feudalismus, Pojmy feudalismus, středověk, Středověk a současnost, Marxistická periodizace dějin, Periodizace feudalismu, Prameny k dějinám feudalismu (obecně), Krize otrokářské formace, Kolonát, Občinné zřízení, Třídní diferenciace, Vznik raně

Pokud jde o jeho učitelství, byly zřejmě jeho přednášky dostatečně ideologické. Podle svědectví uměl vyprávět velmi dobře a dějiny poutavě podat. Máme k dispozici také svědectví Miloše Svobody, který napsal o profesorovi článek k jeho padesátinám v roce 1974 do časopisu *Výběr z prací Historického klubu při Jihočeském muzeu*. Od padesátých let externě vyučoval na Pedagogické fakultě v Českých Budějovicích, od roku 1961 byl veden již jako interní učitel. Na fakultě vystřídal několik funkcí, byl, jak již bylo zmíněno, vedoucím katedry dějepisu, proděkan pro vědeckou práci, nebo předseda fakultní organizace ROH. V článku je popisován jako obětavý učitel, který svým studentům vždy ochotně pomáhal s jejich pracemi a taktně odstraňoval nedostatky v nich. Dále je charakterizován jako člověk, jenž spojuje svou vědeckou a pedagogickou práci s politickou činností a politiku strany uplatňuje ve své každodenní činnosti, což je naprosto čitelné v dílech uvedených v předchozí kapitole. Nutno zmínit, že strana jeho práci ocenila několika medailemi – medaile k výročí KSČ, k pětadvacátému výročí Února, diplom ÚV KSČ, vlády ČSSR a čs. ROH k padesátému výročí KSČ, vyznamenání Za zásluhy o výstavbu a různá další čestná uznání za rozvoj nejrůznějších společenských a kulturních institucí.¹⁶¹

4. 4. Přístup ke starším dějinám

Starší dějiny vždy byly Janouškovou velkou vášní. Začínal s nimi a vracel se k nim po celý život a zvláště pak po roce 1989. Tématem jeho disertační práce byla nejstarší budějovická městská kniha z let 1375-1407, kterou se snažil zhodnotit a zařadit do vývoje městských knih u nás.¹⁶²

V roce 1957, kdy pracoval v třeboňském archivu, zpracoval v rámci pětiletky

feudálních států na území Západořímské říše, Francký stát, Úloha církve při vytváření raně feudálních států, Západní Evropa v IX. – XI. století, Mezinárodní vztahy v západní Evropě v XII. – XV. století.

¹⁶¹ Miloš SVOBODA, *Padesátiny profesora Bohumíra Janouška*, In: *Výběr z prací Historického klubu při Jihočeském muzeu v Českých Budějovicích*. Časopis pro historii a vlastivědu jižních Čech. 1974, roč. 11, č. 3, s. 188.

¹⁶² Bohumír JANOUŠEK, *Nejstarší zachovaná městská kniha českobudějovická a její význam historický i diplomatický*. Originál uložen Archiv UK, fond FF UK 1882 – 1966 (1970), sbírka disertačních prací FF UK, č. 2845. Část byla publikována ve Sborníku příspěvků k dějinám Českých Budějovic 1, 1969, s. 5-16.

s kolektivem archivářů první svazek *Průvodce po archivních fondech*,¹⁶³ který podává přehled o množství archivního materiálu ve fondech prvního oddělení k historii jižních Čech za přibližně posledních 250 let.¹⁶⁴ Ve stručné historii kraje České Budějovice nalezneme opět ideologické prokomunistické postoje: „V r. 1938 dovršila buržoasie zradu na národě a prodala republiku Hitlerovi. (...) Ilegální činnost pracujícího lidu pod vedením komunistů denně dokazovala, že lid neustane v boji nejen proti nacistům, nýbrž i proti všem, kdož by chtěli znovu nastolit vládu buržoasie. (...) Dvanáct let po první světové válce vypukla hospodářská krise, která zachvátila kromě Sovětského svazu celý svět. V jižních Čechách zastavila řada továren výrobu, některá odvětví průmyslu (např. sirkárny) byla zcela zlikvidována. Pracující rolnictvo bylo zbídačováno monopoly. Rostla nezaměstnanost, zvětšovala se zadluženost. Životní úroveň klesla na minimum. Zcela jiná je situace dnes. Dvanáct let lidově demokratického zřízení přineslo celé naší vlasti i jižním Čechám nebyvalý rozkvět.“¹⁶⁵

Janouškova láska k rodným Budějovicím se odrazila v knize *Město na soutoku*, která byla napsána k sedmistému výročí založení města, nicméně v úvodu je zmíněno ještě jiné jubileum, a sice dvacáté výročí osvobození naší vlasti Sovětskou armádou.¹⁶⁶ Publikace je velmi obsáhlá, nicméně konceptuálně postavená spíše populárně-naučně, zřejmě vzhledem k příležitosti jejího vzniku a předpokládaným čtenářům, chybí poznámky, literatura, autor jen v závěru vyslovuje přání, aby byla vnímána tak upřímně, jak ji psal. Což znamená, aby bylo čtenářům zcela jasné, že jejím jediným smyslem je, aby pochopili, že jediná možná cesta všestranného rozvoje města je ta, kterou naše republika nastoupila od května roku 1945.¹⁶⁷

Jeho dílem je též několik strojopisně psaných edic na témata ze starších dějin.¹⁶⁸ Především v šedesátých letech pak sepsal Janoušek několik statí, které jsou

¹⁶³ *Státní archiv v Třeboni. Průvodce po archivních fondech. Svazek I.* Zpracovali: J. Haubert, J. Hezl, E. Lískovcová, R. Sak, L. Tischler, J. Vydrnová za vedení Bohumíra Janouška, Praha 1957, s.

¹⁶⁴ Fondy jsou rozděleny do sedmi skupin: I. Politická správa (45 fondů), II. Finanční správa (20 fondů), III. Soudní správa (66 fondů), IV. Církevní fondy (6 fondů), V. Ostatní fondy (2 fondy), VI. Hospodářské a jiné organizace (1 fond), VII. Sbírky (4 fondy).

¹⁶⁵ *Státní archiv v Třeboni*, s. 18.

¹⁶⁶ Bohumír JANOUŠEK, *Město na soutoku*, České Budějovice 1966, s. 3.

¹⁶⁷ Tamtéž, s. 408.

¹⁶⁸ Bohumír JANOUŠEK (ed.), *Výdaje města Českých Budějovic v letech 1396-1416 (z knihy losungů); týž, Berní rejstříky města Českých Budějovic 1384, 1385; týž, Nejstarší zachovaná českobudějovická městská kniha 1375-1406; týž, Předhusitský urbář (1410).*

z historického hlediska hodnotné, pokud si odmyslíme dobové ideologické úvody. Publikovány byly v Jihočeském sborníku historickém či například Tábořském archivu nebo Archivním časopise, a tematicky zapadají do období středověku a novověku.¹⁶⁹ Kratičké pojednání o postoji města Českých Budějovic v protihabsburském odboji roku 1547 ani žádný otřepaný ideologický názor neobsahuje. Článek je zaměřen na nejednotnost obyvatel města, které se nakonec (spolu s městy Mostem, Chebem Ústím a Plzní) přidalo na stranu Ferdinanda Habsburského.¹⁷⁰

Textem, který v úvodu předkládá myšlenku na budování socialismu v období novověku, je článek o ozvěnách hornorakouského povstání v jižních Čechách roku 1626. Hned úvodní větou nás Janoušek nenechá na pochybách, co je v současnosti důležité: *„V současné době vystupuje zvlášť výrazně do popředí výchova k socialistickému vlastenectví a k socialistickému internacionalismu. Regionální historiografie může velmi účinně na konkrétních událostech – zejména v pohraničních částech – ukazovat, jak se obecně projevovalo ve zvláštním, jak se ve složitých historických podmínkách vytvářely kořeny mezinárodní solidarity a proletářského internacionalismu. Převážná část dnešního Jihočeského kraje sousedí s Rakouskou spolkovou republikou. Hospodářské, politické a kulturní styky obou částí sousedních zemí mají kořeny hluboko v minulosti.“* A dále pokračuje: *„Článek chce upozornit na jednu událost z období feudalismu, která se stala výrazným projevem mezinárodní solidarity lidu obou zemí v období třicetileté války - na ohlas povstání Štefana*

¹⁶⁹ Bohumír JANOUŠEK, *K otázce postoje Českých Budějovic v protihabsburském odboji r. 1547*, Jihočeský sborník historický 23, 1954, č. 3, s. 83-93; *týž, Ohlas hornorakouského povstání r. 1626 v jižních Čechách*, Jihočeský sborník historický 33, 1964, č. 3-4, s. 163-173; *týž, Rod Klariců a rychtářský úřad v Českých Budějovicích*, Jihočeský sborník historický 34, 1965, č. 1, s. 1-13; *týž, Purkmistrovské počty 1392-1393 v Českých Budějovicích*, Jihočeský sborník historický 35, 1966, č. 3-4, s. 187-192; *týž, K obchodním stykům jižních Čech s horní Falcí ve druhé polovině 15. století*, Jihočeský sborník historický 36, 1967, s. 212 – zde se konkrétně jedná jen o nástin materiálu týkajícího se obchodních styků Rožmberků a Českých Budějovic s Horní Falcí roku 1467 k dalšímu studiu. Město České Budějovice napsalo stížnost falckraběti Ottovi, že jistý Hans von Rinach napadl skupinu kupců a k dopisu připojilo seznam zboží, za něž žádalo odškodnění. *Týž, Vztahy Doudlebska k Přemyslovcům a k Slavníkovcům. Příspěvek k dějinám jižních Čech v 10. stol.*, Jihočeský sborník historický 37, 1968, č. 4, s. 203-208.

¹⁷⁰ *Týž K otázce postoje Českých Budějovic v protihabsburském odboji r. 1547*, Jihočeský sborník historický 23, 1954, č. 3, s. 83-93

*Fadingera v Hor. Rakousích roku 1626.*¹⁷¹ Horní Rakousy dostal od císaře Ferdinanda bavorský vévoda Maxmilián za pomoc v českém povstání roku 1619. Na území si počínal jako na dobytém území a Horní Rakousy, jejichž samospráva do bavorské okupace byla velmi vyvinutá a nevolnictví téměř neznámé, se v květnu roku 1626 logicky vzbouřily. Hlavní postavou povstání se stal sedlák Štěpán Fadinger. Povstalci pobili bavorskému místodržícímu Herberstrfovi na 800 pěšáků a téměř celou kompanii jízdy a napadli zámek Wildberg. Bojiště se rychle blížilo k hranicím novohradského, vyšebrodského a krumlovského panství, proto rožmberský hejtman svolal neprodleně zástupce obcí a městeček, aby složili slib věrnosti buquoyské vrchnosti, což se stalo, ale vrchnost poddaným příliš nedůvěřovala. Vzbouřenci dokonce dobyli drkolenský klášter, na české straně hranice platilo přísné nařízení oznámit každého, kdo by se se vzbouřenci stýkal.¹⁷² Rychtáři oznamovali vrchnosti každou novinu, poddaní se chovali zcela jinak. Pokud to šlo, pomáhali povstalcům, zásobovali je proviantem a projevovali jim sympatie. Vzbouřencům se přes odpor rožmberského, krumlovského a vyšebrodského panství podařilo dobýt i Horní Dvořiště a získávali přívržence v Čechách. Porážka povstalců se přiblížila, když do Horních Rakous vpadlo bavorské vojsko, které zahájilo vyhlazovací válku a v prosinci 1626 povstalce definitivně porazilo. Hlavní vůdci povstání, pokud nepadli v bojích, byli pochyťáni a na jaře roku 1627 popraveni.¹⁷³ Janoušek vidí historický význam celé akce především v jeho protifeudálním zaměření a pomoc i aktivní účast jihočeských poddaných v povstání hodnotí jako projev mezinárodní solidarity. Na závěr si neodpustil narážku, že kořeny této solidarity „*tkvěly jednak v živé husitské revoluční tradici, jednak v objektivní situaci dvacátých let 17. století, kdy hospodářský a sociální útlak i náboženský útisk revolucionizoval poddané. Chápali se proto každé příležitosti k projevům odporu, neboť – jak jsme již ukázali – nebylo zde subjektivního činitele, který by cílevědomě sjednotil boje lidových mas, odhodlaných bojovat do posledních sil.*“¹⁷⁴

Ve své disertační práci o nejstarší městské knize rovněž zmiňuje Janoušek rod Klariců, jemuž v JHS věnoval samostatnou studii, která je prosta jakýchkoli ideologických myšlenek a ukazuje se na ní (i na příkladu dalších), že Janoušek přece jen

¹⁷¹ Týž, *Ohlas hornorakouského povstání r. 1626 v jižních Čechách*, Jihočeský sborník historický 33, 1964, č. 3-4, s. 163.

¹⁷² Tamtéž, s. 170.

¹⁷³ Tamtéž, s. 172.

¹⁷⁴ Tamtéž, s. 173.

byl vzdělaným historikem schopným oprostit se od dobového paradigmatu a jeho požadavků, a uchopit téma ryze vědecky. Je jen škoda, že tyto studie a publikace jsou v menšině oproti převážné většině textů, které obsahují ať už ve větším či menším množství oslavu režimu, strany a vlády. Rod Klariců byl významnou součástí města, neboť jeho členové se často vyskytovali na pozici královského rychtáře, jako reprezentanta panovnické moci ve městě. Založení Budějovic Přemyslem Otakarem II. byl jistě prozíravý politický krok vzhledem k vítkovské rozpínavosti na jihu Čech. Král si tímto vytvořil pevné zázemí pro expanzi do zemí za jižní hranicí království. Je však pravdou, že nové město bylo díky tomu často terčem útoků, navíc město bylo zděnými hradbami obehnané až ve 14. století, proto měli jeho představitelé dost ztíženou situaci. Královský rychtář měl dvanáct spolupracovníků tzv. přísežných.¹⁷⁵ Nejstarším známým členem rodu je Klaric, uváděný od roku 1278. Za rychtářského úřadování jeho syna Mikuláše se v těžkých dobách po smrti Václava III. zřejmě ve městě střetly dvě strany – královská a provítkovská. Mikuláš byl vyhnán a znovu uveden do úřadu až za Jana Lucemburského roku 1319, přesto se zdá, že přísežní se snažili získat větší vliv při rozhodování o správě města. To však nebyly jediné komplikace, které se projeví, spory mezi jednotlivými členy rodu Klariců umožňovaly městské radě, aby prohlubovala své emancipační snahy a zatlačovala královského rychtáře do pozadí. Tento proces začal ve dvacátých letech 14. století, pokračoval i v následujících desetiletích a vždy zesílil, když se objevily rodinné spory. Městská rada v této době začínala zasahovat i do soudní pravomoci.¹⁷⁶ Veškerá soudní agenda byla nejprve vyřizována v domě rychtáře, rada města však postupně rozšiřovala svou pravomoc, a tak se zasedalo v domech přísežných nebo v domě městského notáře. Význam rychtářského úřadu tedy poklesl, to ovšem neznamená, že totéž platí o rodu Klariců, bohatých mimojiné i díky výnosům ze stříbrných dolů Monstrance nedaleko Českých Budějovic. Rod se také skrze sňatky spojil s bohatou rodinou cáhlovských Pochomerů a rovněž s početnou rodinou pozdějšího purkmistra Ondřeje Puklice.¹⁷⁷ Rodová větev Jana Klarice držela polovinu rychty (ovšem bez rychtářského úřadu) za králů Ladislava Pohrobka a Jiřího z Poděbrad. Definitivně získalo město celou rychtu až roku 1486.¹⁷⁸

¹⁷⁵ Bohumír JANOUŠEK, *Rod Klariců a rychtářský úřad v Českých Budějovicích*, Jihočeský sborník historický 34, 1965, č. 1, s. 1.

¹⁷⁶ Tamtéž, s. 3-4.

¹⁷⁷ Tamtéž, s. 6

¹⁷⁸ Tamtéž, s. 10.

Janoušek se také zabýval městskou kanceláří v Českých Budějovicích, která měla na konci 14. a na začátku 15. století vysokou úroveň, konkrétně záznamy purkmistrovských počtů z let 1392 – 1393. Publikoval je ve studii z roku 1965, jsou v latině a potvrzují, že peníze byly používány především na opravu hradeb a komunikací. Obsahují také údaje o mzdách řemeslníků a nádeníků, o cenách nářadí, některých stavebních surovin a částečně i potravin.¹⁷⁹

Menší studii věnoval také dějinám jižních Čech v 10. století, konkrétně vztahy Doudlebska k Přemyslovcům a ovládnutí Doudlebska rodem Slavníkovců.¹⁸⁰

Velmi důležité téma nejen pro Janouška, ale v celé marxisticko-leninské historiografii v Čechách bylo husitství, jako doba rozkvětu. Husité byli líčeni jako nositelé revolučních, pokrokových tradic českého lidu, jejichž odkaz naplnili až komunisté. Výklad potlačil náboženské prvky a zdůraznil sociální rovinnost. Janoušek toto dogma dokonale naplnil, když napsal, že husitská tradice obstála v nemilosrdné prověrce dějin, „*neboť obsahuje revoluční přístup k zápasu za nové, za šťastnější život pracujícího člověka, za mírovou spolupráci mezi lidmi. Je shrnutím zkušeností z velkolepého zápasu husitských bojů, které otřásaly základy feudálního pořádku. Naplnila se slova Bedřicha Engelse, že „v Čechách bude mít každé skutečně národní hnutí kromě proletářské příchuti i silnou příchut' husitských reminiscencí.“ Je tomu tak proto, že v husitské revoluci byly vyjádřeny postuláty a ideje třídního zápasu proti pánům a současně i náznaky výstavby nové společnosti (...) Pojmosloví v husitské revoluci nemohlo být jiné než teologické. Rozhodující však je, zda se husitům podařilo vyjádřit podstatu třídních rozporů, třídního boje. Jak se ukázalo, byly přitažlivé i pro poddané v sousedních zemích, všude, kde se s nimi lidé setkali. Proto onen panický strach reakčních vládnoucích kruhů z šíření husitských idejí a rozhodnutí likvidovat jakýmkoli způsobem nositele těchto myšlenek. Sjednocená reakce v čele s papežem a císařem k tomu využívala všech prostředků.“¹⁸¹ Dále zmiňuje odkaz husitských mírových idejí jako inspiraci k zamýšlení se nad otázkou vlastenectví a internacionalismu. „*Vlastenec, který skutečně miluje svůj národ, který všemožně usiluje, aby mohl v klidu a míru budovat svou vlast, musí vidět jeho místo mezi ostatními**

¹⁷⁹ Bohumír JANOUŠEK, *Purkmistrovské počty 1392-1393 v Českých Budějovicích*, Jihočeský sborník historický 35, 1966, č. 3-4, s. 187-188.

¹⁸⁰ Týž, *Vztahy Doudlebska k Přemyslovcům a k Slavníkovcům. Příspěvek k dějinám jižních Čech v 10. stol.*, Jihočeský sborník historický 37, 1968, č. 4, s. 203-208.

¹⁸¹ Týž, *Husitská myšlenka v boji za mír a přátelství mezi národy*, Husitský Tábor 4, 1981, s. 10.

národy, současně však při posuzování jevů a událostí uplatňuje vyšší kritérium, jakým je sociální pokrok, rovnost, rovnoprávnost všech národů, mírové soužití. Nikoli v pacifických představách, ale ve skutečném boji za mír se jednoznačně ukazuje, že socialistické vlastenectví, hrdost nad vítězstvím socialismu, je nerozlučně spojeno s internacionalismem. Současně si však uvědomujeme, že všechny sebekrásnější ideje, návrhy a náměty by byly zůstaly navždy utopií, kdyby se neobjevil garant – dělnická třída, která v regionálním i mezinárodním měřítku na svůj prapor s heslem vítězství napsala i nepřemožitelné heslo o zachování míru pro takový společenský řád, který vyjadřuje touhy a přání pracujících, tvůrců hodnot. Husitská tradice by se byla rozplynula v nejrozmanitějších buržoazních deformacích, světový mír by byl záležitostí krásných proklamací, pod jejich rouškou by se množily nové válečné konflikty. (...) Právě po vítězství socialismu v únoru 1948 se v plném slova smyslu prověřila životnost husitské ideje, že nebojujeme boj pro boj, ale pro lepší budoucnost, vyzvářenou podle představ pracujícího lidu, který jediný je oprávněn se pokládat za potomky slavných revolučních předků, jak to ve své vládní programové řeči 10. března 1948 vyjádřil Klement Gottwald: „Vy, milióny a milióny prostých občanů ve městech i na vesnicích, jste zachránili naši zemi před novými Lipany a tím i před novou Bílou horou. Novodobá panská jednota byla rozdracena a k rozhodnému slovu přijdou nyní ve všech otázkách národních i státních potomci skutečných táboritů, následníci mistra Jana Husi, Jana Žižky z Trocnova, Prokopa Holého a Roháče z Dubé.“¹⁸² Tento text samozřejmě dále obsahuje názory, že jediné Komunistická strana světa ukázala, že buržoazní společnost již vyčerpala všechny své ideje, že socialismus a mír jsou neoddělitelné, že smyslem novodobých dějin je boj za vítězství socialistické revoluce, že bez Sovětského svazu a socialistického společenství dnes již nelze řešit žádný důležitý problém.¹⁸³ Na závěr se zamýšlí na samotnou historickou vědou. „Společenský charakter historické vědy určuje smysl její existence. Historie jako každá věda není myslitelná bez společnosti, společnost neexistuje bez historie. Historická věda se rozvíjí v těsném spojení s politikou a ideologií. I když s nimi není totožná, představuje zvláštní formu společenského vědomí. Při vytváření života za socialismu je uvědomělost určujícím prvkem. Rozdělení světa na oblast socialismu a kapitalismu zákonitě vyžaduje člověka s vysokým socialistickým uvědoměním, schopného jednak zaujmout správné pokrokové místo ve

¹⁸² Tamtéž, s. 13 – 14.

¹⁸³ Tamtéž, s. 15 - 20.

*společnosti a v současném světě. Historické vědomí je součástí společenského vědomí a jako takové působí jako aktivní činitel na utváření soudobých i budoucích společenských poměrů.*¹⁸⁴

V roce 1994 napsal také článek o venkovském obyvatelstvu, když se zabýval předhusitskými urbáři pro vsi Ortvinovice a Vztuhy, které se nalézaly nedaleko od Českých Budějovic směrem na východ. Ležely na rozhraní budějovického a rožmberského panství. Záměrem pojednání podle jeho slov snaha podat podrobný všestranný rozbor pramenů, nýbrž v duchu myšlenek R. Nového a F. Grause zpřístupnit ve třech časových rovinách urbáře pro stejné vesnice, které dosud v úplnosti nikdo neotiskl.¹⁸⁵

Při příležitosti zahájení stálé výstavy Písemnictví v jižních Čechách v klášteře ve Zlaté Koruně napsal Janoušek úvodní text ke katalogu výstavy, kde projevuje loajalitu režimu vyzdvihováním leninské kulturní politiky Komunistické strany Československa. Předsednictvo Jihočeského krajského výboru přijalo usnesení v letech 1972 a 1976 o rozvoji a využívání regionální historie a výsledky jsou velkým obohacením znalostí minulosti a přítomnosti jižních Čech a poskytují látku pro výchovu k socialistickému vlastenectví a proletářskému internacionalismu. Kultura se demokratizuje a to podle Janouška právě díky tomu, že v čele stojí KSČ, která dokázala zaručit princip třídnosti a internacionalismu kulturní politiky. Demokratizace ovšem nemůže existovat bez historických stanovisek a hodnocení., abychom mohli pochopit současnost a měli tak východisko do budoucnosti. „*Zdeněk Nejedlý často zdůrazňoval nesmírný význam historie v našem národním životě. Zatímco Němci měli svou klasickou filosofii, Francouzi utopický socialismus, Angličané politickou ekonomii, naši nejnárodnější vědou je historie.*“ Husitskou tradici přijala za vlastní dělnická třída od prvopočátků svého hnutí, od roku 1921 pak KSČ, neboť revoluční sociální požadavky ve vědomí lidu podporovaly zápas za socialismus. Proto se vztah k husitské revoluci stával vztahem k socialismu. A tak se komunisté stali těmi skutečnými dědici velikých tradic českého národa, protože osvobodili dělnickou třídu a všechny pracující od vykořisťovatelské buržoazie. Jak vyjadřuje myšlenka Bohumíra Šmerala¹⁸⁶: „*Jsme víc*

¹⁸⁴ Tamtéž, s. 18.

¹⁸⁵ Bohumír JANOUŠEK, *Předhusitský urbář vsí Ortvinovice a Vztuhy*, Tábořský archiv 6, 1994, s. 25 – 26.

¹⁸⁶ **Bohumír Šmeral** (28. října 1880 Třebíč – 8. května 1941 Moskva) byl rakouský a československý politik, novinář, předseda československé sociální demokracie a zakladatel Komunistické strany

než politická strana. Jsme předvoj nového života. Tvoříce nové poměry, chceme tvořit také nové lidi.“¹⁸⁷ Ideové pojetí expozice písemnictví v jižních Čechách vycházelo ze socialistického pojetí regionalismu, jež vylučovalo lokální patriotismus – pokud by k němu docházelo, pak by to bylo v rozporu se socialismem. O zlatokorunské expozici říká, že: „*vyjadřuje vývoj písemnictví v jižních Čechách. Podává svědectví o společenské podmíněnosti literární tvorby. Její předností je, že předvádí tento přehled v souvislostech výtvarné tvorby a do určité míry i životního prostředí.*“¹⁸⁸

Československa. Byl marxistou, věřil v tzv. austromarxismus, tedy socialistickou parlamentní demokracii v rámci Rakouska-Uherska, proto i po Velké válce chtěl zachování rakouského soustátí. V roce 1921 se stal vůdčím představitelem KSČ, jež za jeho působení nebyla ještě plně nedemokratickou stranou, což kritizoval Klement Gottwald (použil termín šmeralismus), který později nastolil bolševizaci strany. Šmeral se jeho vedení plně podřídil. V listopadu 1938 po rozpuštění KSČ odjel do Moskvy, kde zemřel o čtyři roky později.

¹⁸⁷ Bohumír JANOUŠEK, *Písemnictví v jižních Čechách*, České Budějovice 1981, s. 5.

¹⁸⁸ Tamtéž, s. 7.

5. Láska k umění

Bohumír Janoušek ve svém postoji k umění a kultuře zcela podřizuje tyto aspekty režimu, když tvrdí, že je logické, že v třídní společnosti nemůže být literatura nezávislá, naopak vyjadřuje zájmy některé třídy a jí slouží. *„Není možné žít ve společnosti a být na společnosti nezávislý. Svoboda buržoazního spisovatele, umělce, herečky je jen zamaskovaná (nebo pokrytecky maskovaná) závislost na peněžním měšci, na podplácení, na vydržování“*, napsal v roce 1905 V. I. Lenin. Literatura, která chce vyjadřovat objektivní tendence vývoje společnosti, musí sloužit pokroku, novým nastupujícím třídám až k té, která má onen historický úkol porazit buržoazii pod vedením revoluční strany, proletariátu. Skutečnou svobodu umělecké tvorbě zaručuje jen proletářská stranickost. Předpokladem ovšem je, že umělec vychází z třídních pozic marxisticko-leninského světového názoru, tedy že straní pokroku, je socialistickým vlastencem a proletářským internacionálistou.

Podle Janouška se v třídní společnosti nemohl rozvíjet všestranný tvůrčí talent, neboť byl omezován filozofickými a světonázorovými zábranami mocenské vykořisťovatelské třídy, která sledovala své úzké třídní zájmy. Každý sebemenší pokrokový prvek musel být těžce vybojován. Až teprve vítězství socialismu rozevřelo doširoka brány svobodnému tvůrčímu projevu. Svůj názor na umění vyjádřil slovy: *„Za všechno, co je ve mně dobrého, vděčím knihám,“ napsal Maxim Gorkij. Pro N. G. Černyševského je literatura učebnicí života. Na otázku „Co tedy povíš, že je knihovna?“ odpovídá Jan Ámos Komenský: „Zajisté sdružení mrtvých vědců, němý sněm národ, v poklad sebraná díla duchů, lékárna duše. Ale knihovna nepoužívaná? Potrava pro myši, obydlí molů, sběrna prachu, divadlo marnosti, výčitka lidské hlouposti.“ K tomu je třeba dodat, že podle Komenského „písmo je němá řeč a zajatý hlas, který má býti vyslán k těm, kdož jsou pro nás vzdáleni buď místem, nebo časem.“*

Literatura jako umění vůbec působí na člověka sice složitě, ale velmi silně. Poznávací funkce umělecké literatury na rozdíl od naukové, která především zaměstnává rozum, působí na všechny smysly. Její výchovná funkce v sobě skrývá možnosti ovlivňovat jednání, postoje, světový názor čtenářů, zanechává silné stopy ve vědomí člověka. Estetická funkce působí na celou lidskou osobnost, umožňuje zaujmout vztah ke skutečnosti jako celku, má významnou sjednocující úlohu.

Každé skutečné umění mobilizuje jednotlivce k lidství, k poznávání pravého smyslu života, k poznání mravnosti, vytrhuje ho z jeho osamělosti, nutí ho překročit

hranice vlastní existence, vede ho na cestu spolutvůrce nové, spravedlivé společnosti – tedy i do boje proti vykořisťovatelům. Pokroková literatura je školou nenávisti ke zlu, nutí člověka přemýšlet o nutnosti odstranit bídu a nespravedlnost. Není uměleckého díla, které by neneslo svou politickou pečeť, nevyjadřovalo filozofii, morálku – ať již v pozitivním nebo negativním smyslu. I snaha po nadtřídnosti, nadčasovosti vyjadřuje politický postoj ke skutečnosti. Nikdo nemůže uniknout společenským podmínkám, v nichž žije, nemůže pomíjet boj tříd, který je obsahem a hybnou silou společenského procesu a pokroku.¹⁸⁹

Jak již bylo řečeno, regionalismus v socialistickém konceptu potlačuje lokální patriotismus. Marxisticko-leninské pojetí regionalismu hodnotí regionální písemnictví měřítky společenského a sociálního pokroku. Snaží se postihnout, jak literatura pomáhá formovat společenské vědomí lidí, jak bojuje za socialistické ideály a nový spravedlivý společenský řád. Proto region jako místo umělcovy inspirace nerozhoduje, naopak rozhoduje společensky závažné téma, úroveň jeho uměleckého zpracování a tím i vliv na širokou čtenářskou veřejnost. „*Položme si otázku: co by se stalo, kdybychom z naší literatury vyškrtli literární díla s „regionální“ tematikou? Zůstalo by žalostné torzo, neboť bychom museli vyloučit téměř celé dílo A. Jirásky, M. Majerové, I. Olbrachta, J. Haška, J. Nerudy, V. Nezvala, F. Hrubína, B. Němcové, V. Kaplického, M. Pujmanové a dalších. Obdobně by tomu bylo ve výtvarném umění s jihočeskou gotikou, M. Alšem, J. Mánesem, A. Slavíčkem a dalšími. Nejiná by byla bilance v hudbě u B. Smetany, L. Janáčka, V. Nováka atd.*“¹⁹⁰

Zajímavý byl i jeho názor na dobu pobělohorskou a s katolicismem silně spojené baroko, zvláště v kontrastu s tím, že sám se kdysi hlásil k této křesťanské odnoži a zajímal o teologická studia. „*Bitva na Bílé hoře otevřela brány nástupu reakce, která směřovala především do jižních Čech. Zde se usazovala nejreakčnější cizáčka šlechta – Eggenberkové, Buquoyové, Schwarzenberkové, Paarové a další. Spolu s kláštery a celou organizační strukturou katolické církve se tak tvořila základna neúprosně prosazované rekatolizace. Avšak ani nejbrutálnější protireformační zásahy nepřinášely očekávané výsledky.*

Hospodářské důsledky znovuupevnování feudálních vztahů byly tragické, neboť bránily rozvoji kapitalistických vztahů a tím zpožďovaly společenský vývoj v naší zemi.

¹⁸⁹ Tamtéž, s. 6-7.

¹⁹⁰ Tamtéž, s. 8.

Nástrojem vládnoucí třídy, především církve, byl nový umělecký sloh baroko, nazývaný případně „jezuitský sloh“. Jeho monumentálnost a velkolepý lesk měly vyjadřovat třídní nadřazenost. Baroko, jako univerzální kulturní proud, využívalo v zájmu církve všech uměleckých prostředků ideově podložených a emotivně působících na náboženské cítění.

V jižních Čechách přes všechna protireformační opatření žila ve vědomí lidu husitská tradice. Vládnoucí třída se snažila vymýtit památku husitských Janů – Husa, Žižky a Želivského a za pomoci Schwarzenberků dosáhla svatořečení Jana Nepomuckého. Jeho kult zaplavoval jihočeské kostely a kapličky, husitskou tradici však nedokázal nahradit.

Barokní doba nebyla tedy jen dobou zvyšovaného útlaku, ale dobou zápasů vládnoucí třídy s lidovými masami. V tomto zápase lid neprohrál, nepodlehl. Výraznou zbraní v něm byla lidová slovesnost, která vyjadřovala životní zkušenosti, umělecký talent, kulturní sebevědomí a soběstačnost lidových vrstev. Otázky sociálního bezpráví pronikaly i do náboženské tematiky, v lidových hrách vyjadřovaly jednající osoby názory třídně utlačeného lidu. Lidové divadlo a loutkové divadlo se stalo významným nositelem ústní tradice, udržovalo kontinuitu mezi renesancí a českým národním obrozením.¹⁹¹

Bohumír Janoušek byl sám velmi plodný autor nejen na poli vědeckém, ale i uměleckém, psal poezii, prózu i dramata.¹⁹² Nejstarším poetickým dílem je sbírka patnácti básní *Zpověď mléčnému porculánu*, kterou napsal jako osmnáctiletý.¹⁹³ Tato sbírka byla zmíněna v knize kolektivu autorů *Literatura – divadlo* z edice Jihočeská vlastivěda: „Zvláštní zmínky zasluhuje edice mladých autorů *Zvěrokruh*. Tu vstoupily do literatury nové osobnosti, které vnesly do tradiční regionální poezie osobitou notu, jež je dána mládím autorů a okolnostmi, že tato generace už ve školních lavicích byla postihována drtivými zásahy okupačního režimu. V lyrickém vyznání nacházeli mladí spisovatelé možnosti, aby alegorickou formou vyjádřili svůj kategorický nesouhlas s dobou. To se projevilo v poezii Bohumíra Janouška *Zpověď mléčnému porculánu* a Karla Frona *Můj jih*. V této poezii úzkosti, trýzně a bolesti se objevují verše s hutnou

¹⁹¹ Tamtéž, s. 9.

¹⁹² Ve své bibliografii uvádí 38 drobných článků, rozhlasových pásem a textů k tématům kultury, literatury, umění. Měl také velkou vášeň pro divadlo a výtvarné umění a stýkal se umělci scházejícími se ve skupině *Sdružení jihočeských výtvarníků*.

¹⁹³ Bohumír JANOUŠEK, *Zpověď mléčnému porculánu*, České Budějovice 1942.

*myšlenkou i působivou jinotajnou metaforou.*¹⁹⁴

Jedno z prvních děl, za které by byl zřejmě nakonec rád, kdyby jej vůbec nenapsal, jsou *Pašijové hry v Hořicích na Šumavě*.¹⁹⁵ Je to drobná knížečka, která předkládá historické památky v kraji kolem Českých Budějovic, doplněné kreslenou mapkou a četnými fotografiemi památek i výjevů z her, a zmiňuje záslužné znovuoobnovení pašijových her v Hořicích. Prostor kostela líčí jako místo, kde poddaný člověk, jehož život byl naplněn pouze těžkou prací a mizivou možností získat nějaké vzdělání, cítil určitou svobodu a působení nekonečnosti opodstatněné slovy písma. Člověk zde může přemýšlet, uvědomovat si sama sebe, hledat a zobrazit dobro a zlo, hledat pravdu, ztotožňovat svůj život s Kristem a věřit v čas blaženosti, který přijde po dnech pozemského utrpení. Dobro se zde projevuje v něžných krásných Madonách, zlo vane ze zmučených tváří Kristových soch.¹⁹⁶ Do Hořic po válce přišli noví obyvatelé, kteří dokázali navázat na tradice, a tak byly hry obnoveny o velikonočních svátcích roku 1947.¹⁹⁷ Autor v závěru hodnotí: „*Bude-li někdy napsána kniha s titulem: Co daly jižní Čechy národu a lidstvu, budou v ní mít i Hořice a jejich obyvatelé své čestné místo. Neboť jimi obnovené pašijové hry jsou právě tak svou podstatou cenné jako nejvzácnější dílo gotického sochařství nebo malířství či architektury.*“¹⁹⁸

V chronologickém pořadí jako další následovala sbírka básní, psaná tentokrát pod pseudonymem, jehož využíval častěji, Antonín Bajer, s názvem *Cesty srdce*, v níž jsou básně rozdělené do dvou částí: *...krajinou hořkého mládí* a *...krajinou budoucnosti*. Do souboru vybral z rané lyriky, kterou publikoval jako student v období

¹⁹⁴ Stanislav CÍFKA a kol., *Literatura – divadlo*, České Budějovice 1984. Vyšlo v edici Jihočeská vlastivěda

¹⁹⁵ Bohumír JANOUŠEK, *Pašijové hry v Hořicích na Šumavě. Průvodce historickými památkami od Českých Budějovic k prameni Vltavy*, České Budějovice 1948.

¹⁹⁶ Tamtéž, s. 5-6.

¹⁹⁷ Na doporučení J. E. biskupa budějovického J. Hloucha přepracoval text pašijových her Msgre ThDr A. Melka. Představení probíhalo od 9-12 hodin a od 13-17 hodin. Jednotlivé obrazy: 1. Budiž světlo, 2. Stvoření člověka – Adam a Eva, 3. V potu tváře své..., 4. Mojžíš, 5. Desatero přikázání – Nový zákon, 6. Anděl Páně, pastýřská hra, 7. Narození Páně, 8. Dobrý pastýř, 9. Svatba v Káni Galilejské, 10. Vyhnutí prodavačů z chrámu, 11. Ježíšův vjezd do Jerusalema, 12. Loučení Ježíšovo s P. Marií, 13. Poslední večeře, 14. Velerada, 15. Kristus na Hoře Oivetské a Jidášova zrada, 16. Ježíš před Annášem, 17. Ježíš před Kaifášem, 18. Ježíš v domě Kaifášově, 19. Ježíš před Pilátem, 20. Ježíš před Herodem, 21. Znovu před Pilátem, 22. Bičování a korunování, 23. Via dolorosa v Jerusalemě, 24. Petr a Jidáš, 25. Smrt Ježíše Krista na Golgotě, 26. Snímání s kříže, 27. Zmrtvýchvstání.

¹⁹⁸ B. JANOUŠEK, *Pašijové hry*, s. 8.

německé okupace nesoucí název *Zpověď mléčnému porculánu* verše z doby, která roztrhala *modré pavičiny*¹⁹⁹ *dětských snů*. K tomu připojil poezii, kde vzpomíná na nezapomenutelnou atmosféru osvobození, setkání s osvoboditeli ze Sovětského svazu, na návštěvy v Rusku, na rodný kraj a jeho husitské tradice.²⁰⁰ Pod jménem Antonín Bajer je psána rovněž další sbírka *Chléb, růže a láska*²⁰¹, která byla vydána k pětatřicátému výročí osvobození Československa Sovětskou armádou. Zde autor použil tzv. znělkový věnec, tedy skupinu tematicky i veršově spojených básní, přičemž vždy poslední verš básně je zároveň začátečním veršem básně nadcházející.

Z prozaické tvorby je možno jmenovat román z jihočeského pohraničí *Srdce bijí zvonem domova* z roku 1988,²⁰² o rok později byla vydána poema věnovaná hrdinům Slovenského národního povstání *Tatranská balada*.²⁰³

Posledním dílem je biografická kniha o předčasně zesnulém fotografovi a příteli Bohumíra Janouška Miroslavu Tůmovi mapující i fotografovu tvorbu. Janoušek k ní napsal úvod, v němž shrnuje autorovy básnické pokusy od prvotín, které Tůma napsal ještě jako třináctiletý chlapec, až po jeho sebevyjádření ve fotografiích, do kterých dle Janouška otiskl svou duši. I přes to, že byl text psán s velkým časovým odstupem, sálá z něj nostalgie a nelze si nevšimnout i stesku po příteli, který jakoby snad odešel včera.²⁰⁴

¹⁹⁹ Antonín BAJER, *Cesty srdce*, České Budějovice 1976

²⁰⁰ Stanislav CÍFKA A KOL., *Literatura – divadlo*, s. 161.

²⁰¹ Týž, *Chléb, růže a láska*, České Budějovice 1980.

²⁰² Bohumír JANOUŠEK, *Srdce bijí zvonem domova*, České Budějovice 1988.

²⁰³ Týž, *Tatranská balada*, České Budějovice 1989.

²⁰⁴ Týž, *Miroslav Tůma*, České Budějovice 1996.

6. Závěr

Tato práce se snaží poukázat na osobnost dnes již poměrně zapomenutého jihočeského historika, archiváře, pedagoga a činitele. Je důležité snažit se k jeho osobnosti přistupovat z hlediska objektivitu, neboť jeho život i dílo bylo plné rozporů. Cílem mého zkoumání bylo načrtnout charakter jeho osobnosti, nahlédnout do soukromého života prostřednictvím vyprávění lidí, kteří měli možnost ho nějakým způsobem poznat, a především se pokusit zhodnotit jeho dílo jako celek v kontextu tehdejší marxistické historiografie. To je na regionálně působícího vědce poměrně rozsáhlé, přesto rozporuplné stejně jako jeho osobnost. Bohumír Janoušek musel hned během studií rychle pochopit, že nastupující vláda KSČ mu dává v podstatě jedinou možnost, jak se chovat a jednat, pokud chce v republice žít a být činný v oboru, který ho baví. Jeho dosavadní životní zkušenosti nebyly z nejpozitivnějších, když vezmeme v úvahu chudé poměry, druhou světovou válku, odříkání během studií. Je proto možné, že v nastupujícím režimu spatřoval naději, a tak do ní vložil všechno.

Rozsah jeho zájmu jako historika zahrnuje na jedné straně starší dějiny, především středověku a raného novověku, na straně druhé se nechal plně ovlivnit požadavky marxisticko-leninské historiografie a veřejně stranicky hřímal²⁰⁵ v duchu komunistické ideologie. A tato jeho většinová část, která měla při vydávání přednost, je svědectvím doby intelektuála komunisticky zaměřeného, a vykládajícího tímto způsobem dějiny. Tato propagace do určité míry jeho dílo znehodnocuje, což je nepochybně škoda, neboť byl velmi vzdělaný, znal několik světových jazyků a byl i literárně nadaný, dle některých renesanční člověk. Marxistický přístup ve vědecké práci je plnohodnotnou metodou, ale Janouškova slabá stránka byla, že příliš podléhal politice a angažoval se v ní na úkor vědecké a učitelské práce.²⁰⁶ A tak nelze, než souhlasit s oním tradovaným výrokiem Jaroslava Kubáka, totiž, že „*jmenovaný rozměnil milionovou bankovku svého nevšedního nadání na samé halířové drobné.*“

Je rovněž škoda, že ani po roce 1989 nezměnil názor a nezhodnotil své dosavadní působení a metody. Z vývoje po 17. listopadu nadšený nebyl a celkem střízlivě předvídal i některé stinné stránky, které přechod k demokratickému režimu přinesl.²⁰⁷

²⁰⁵ Rozhovor s PhDr. et PaedDr. Jiřím Dvořákem vedený 16. 12. 2014 (přepis v majetku autorky).

²⁰⁶ Rozhovor s doc. Blümlerem, vedený 8. 4. 2015. (Přepis v majetku autorky).

²⁰⁷ Tamtéž.

Ve své práci jsem si určila dvě hlavní linie pojetí tématu, v první jsem se pokusila vystihnout, jak šel jeho život, jeho poměry, postoje, vztahy a názory, ve druhé jsem se zabývala jeho dílem a případným významem. Menší kapitolu jsem věnovala jeho vztahu k umění. Studium osobnosti Bohumíra Janouška bylo ztíženo o fakt, že vzhledem ke smrti v osamění a zapomenutí v Kouřimi ve středních Čechách, se zřejmě nikdo nezajímal o jeho osobní věci, a tak není v žádném archivu uložena jeho pozůstalost. Nepodařilo se ani dopátrat nějakého přesnějšího počtu zaměstnanců Pedagogické fakulty, kteří museli za jeho děkanátu odejít, neboť archiv fakulty byl poničen při povodních v roce 2002. V neposlední řadě ne všichni pamětníci souhlasili s poskytnutím rozhovoru a použitím nahraného materiálu v této práci.

Předkládaná diplomová práce tedy jistě neobsahuje vyčerpávající informace o osobnosti Bohumíra Janouška, může snad být skromným příspěvkem k problematice regionálních dějin v komunistické éře našeho státu. Neboť další badatelé, kteří se budou zabývat marxistickou historiografií a jejím ohlasem v jižních Čechách, nebudou moci tuto osobnost z regionálních dějin vynechat.

SOUPIS PRAMENŮ A LITERATURY

Archivní prameny

Státní oblastní archiv Třeboň, fond Státní oblastní archiv v Třeboni, nezpracovaný materiál, přírůstek 44/2004, osobní spis B. Janouška.

Státní okresní archiv České Budějovice, fond Městský archiv České Budějovice, agenda archivu do roku 1960.

Státní okresní archiv Český Krumlov, Velešín (Pamětní kniha Velešín) 1888-1945.

Ústav dějin a Archiv Univerzity Karlovy, fond Katalogy posluchačů FF UK, zimní semestr 1945 – letní semestr 1948, Bohumír Janoušek.

Z díla Bohumíra Janouška (včetně prací psaných pod pseudonymem)

BAJER Antonín, *Zpověď mléčnému porculánu*, České Budějovice 1942.

Týž, *Cesty srdce*, České Budějovice 1976.

Týž, *Chléb, růže a láska*, České Budějovice 1980.

JANOUŠEK Bohumír, *České Budějovice*, České Budějovice 1946.

Týž, *Pašijové hry v Hořicích na Šumavě. Průvodce historickými památkami od Českých Budějovic k prameni Vltavy*, Hořice 1948.

Týž, *Nejstarší zachovaná městská kniha Českobudějovická a její význam historický i diplomatický*, Praha 1951.

JANOUŠEK Bohumír a kol., *Státní archiv v Třeboni. Průvodce po archivních fondech. Svazek I.*, Praha 1957.

JANOUŠEK Bohumír, *Třeboň*, České Budějovice 1963.

Týž, *Město na soutoku*, České Budějovice 1966.

Týž, *Revoluční tradice jižních Čech*, České Budějovice 1971.

JANOUSEK Bohumír a kol., *Příspěvky k historii Svazu přátel SSSR v Jihočeském kraji. I. část. Do roku 1939*, České Budějovice 1977.

JANOUSEK Bohumír, *Sto slavných dnů roku 1948. Příspěvek k historii akčních výborů Národní fronty v památném roce 1948*, České Budějovice 1978.

Týž, *K budování a obraně socialismu jsme připraveni*, České Budějovice 1980.

JANOUSEK Bohumír a kol., *Příspěvek k historii Svazu československo-sovětského přátelství v Jihočeském kraji. II. 1945-1974*, České Budějovice 1980.

JANOUSEK Bohumír, *Bibliografie 1945 –1981*, České Budějovice 1981.

Týž, *Písemnictví v jižních Čechách*, České Budějovice 1981.

Týž, *Úvod do studia dějepisu II. Kapitoly z dějin historiografie. Část I. Učební text pro posluchače dějepisu*, České Budějovice 1981.

Týž, *Obecné dějiny. Příspěvky k úvodu do dějin feudalismu. Evropa v IX. – XV. století*, České Budějovice 1982.

JANOUSEK Bohumír – ŠETELE Miloslav, *Bedřich Šťastný*, České Budějovice 1985.

JANOUSEK Bohumír, *Šedesát pět vítězných let. 1921 – 1986*, České Budějovice 1986.

Týž, *První dělničtí prezidenti v jižních Čechách*, České Budějovice 1987.

Týž, *Srdce bijí zvonem domova*, České Budějovice 1988.

Týž, *Tatranská balada*, České Budějovice 1989.

Týž, *Miroslav Tůma*, České Budějovice 1996.

Týž, *K otázce postoje Českých Budějovic v protihabsburském odboji r. 1547*, Jihočeský sborník historický 23, 1954, č. 3, s. 83-93.

Týž, *Ohlas hornorakouského povstání r. 1626 v jižních Čechách*, Jihočeský sborník historický 33, 1964, č. 3-4, s. 163-173.

Týž, *Rod Klariců a rychtářský úřad v Českých Budějovicích*, Jihočeský sborník historický 34, 1965, č. 1, s. 1-13.

Týž, *Purkmistrovské počty 1392-1393 v Českých Budějovicích*, Jihočeský sborník historický 35, 1966, č. 3-4, s. 187-192.

Týž, *K obchodním stykům jižních Čech s horní Falcí ve druhé polovině 15. století*, Jihočeský sborník historický 36, 1967, s. 212.

Týž, *Vztahy Doudlebska k Přemyslovcům a k Slavníkovcům. Příspěvek k dějinám jižních Čech v 10. stol.*, Jihočeský sborník historický 37, 1968, č. 4, s. 203-208.

Týž, *Nejstarší zachovaná českobudějovická městská kniha z let 1375 – 1407 (1411). Příspěvek k diplomatice městských knih*, In: Sborník příspěvků k dějinám Českých Budějovic 1, 1969, s. 5–16.

Týž, *Husitská myšlenka v boji za mír a přátelství mezi národy*, Husitský Tábor 4, 1981, s. 9 -21.

Týž, *Předhusitský urbář vsí Ortvinovice a Vztuhy*, Tábořský archiv 6, 1994, s. 21 – 29.

Literatura

25 let Pedagogické fakulty v Českých Budějovicích: [jubilejní sborník] / Red. Miroslav Hladík a Stanislav Cířka, České Budějovice 1973.

Bulletin: 65. výročí založení Pedagogické fakulty, Jihočeská univerzita. České Budějovice: Pedagogická fakulta Jihočeské univerzity, 2013.

CÍřKA Stanislav a kol., *Literatura – divadlo*, České Budějovice 1984. Vyšlo v edici Jihočeská vlastivěda.

DVOŘÁK Jiří, *Revoluční tradice jižních Čech Bohumíra Janouška jako projev normalizační ideologie*, In: Bohumil JIROUŠEK a kol., *Proměny diskursu české marxistické historiografie: kapitoly z historiografie 20. století*, Pelhřimov 2008.

HANZAL Josef, *Cesty české historiografie 1945-1989*, Praha 1999.

HUDEK Adam, *Vytváranie marxistickej periodizácie československých dejín v 50. rokoch 20. storočia*, In: Bohumil JIROUŠEK a kol., *Proměny diskursu české marxistické historiografie: kapitoly z historiografie 20. století*, Pelhřimov 2008.

JIROUŠEK Bohumil a kol., *Proměny diskursu české marxistické historiografie: kapitoly z historiografie 20. století*, Pelhřimov 2008.

JIROUŠEK Bohumil, *Historik Jaroslav Charvát v systému vědy*, Praha 2011.

Týž, *Zemřel Bohumír Janoušek*, Jihočeský sborník historický 76, 2007, s. 302.

Týž, *Česká marxistická a marxisticko – leninská historiografie. Diskurs a možnosti výzkumu jeho proměn*, In: Bohumil JIROUŠEK a kol., *Proměny diskursu české marxistické historiografie: kapitoly z historiografie 20. století*, Pelhřimov 2008.

KAPLAN, Karel, *Československo v letech 1945–1948*, Praha 1991.

KNAPÍK Jiří, *Únor a kultura: sovětizace české kultury 1948-1950*, Praha 2004.

KNAPÍK Jiří, *V zajetí moci: Kulturní politika, její systém a aktéři 1948-1956*, Praha 2006.

KOKOŠKOVÁ, Zdeňka – PAŽOUT, Jaroslav – SEDLÁKOVÁ, Monika (edd.), *Pracovali pro třetí říši. Nucené pracovní nasazení českého obyvatelstva Protektorátu Čechy a Morava pro válečné hospodářství Třetí říše (1939-1945), Edice dokumentů s historickým úvodem Stanislava Kokošky*, Praha 2011.

Kolektiv autorů, *Totální nasazení. Historie, která by neměla být zapomenuta. Vzpomínky těch, kteří to prožili*, Brno 2006.

MAINUŠ František, *Totální nasazení. Češi na pracích v Německu 1939-1945*, Brno 1970.

NODL Martin, *Dějepisectví mezi vědou a politikou. Úvahy o historiografii 19. a 20. století*, Brno 2007.

PETRÁŠ Jiří, *Příběh je základ a lidé příběhy potřebují... Aneb teoretické a praktické aspekty orální historie*, České Budějovice 2010.

PETRÁŠ Jiří, *Zemřel Bohumír Janoušek*, Výběr. Časopis pro historii a vlastivědu jižních Čech 44, č. 4, 2007, s. 377–378.

REIMAN Michal, *O komunistickém totalitarismu a o tom, co s ním souvisí*, Praha 2000.

RUPNIK Jacques, *Dějiny Komunistické strany Československa: od počátků do převzetí moci*, Praha 2002.

SOMMER Vítězslav, *Angažované dějepisectví*, Praha 2011.

SOMMER Vítězslav, *Tři fáze stranického dějepisectví v padesátých a šedesátých letech*, In: Bohumil JIROUŠEK a kol., *Proměny diskursu české marxistické historiografie: kapitoly z historiografie 20. století*, Pelhřimov 2008.

SPOERER Mark, *Nucené práce pod hákovým křížem. Zahraniční civilní pracovníci, váleční zajatci a vězni ve třetí říši a v obsazené Evropě v letech 1939-1945*, Praha 2005.

SVOBODA Miloš, *Padesátiny profesora Bohumíra Janouška*, In: Výběr z prací Historického klubu při Jihočeském muzeu v Českých Budějovicích. Časopis pro historii a vlastivědu jižních Čech. 1974, roč. 11, č. 3, s. 188.

ŠPORKOVÁ Alena, *Příběh opravdového předsedy. Bedřich Šťastný, komunistický vládce Mělníku (1945-1948)*, Dějiny a současnost. Kulturně historická revue 27, č. 7, 2005, s. 14-17.

VANĚK, Miroslav – MÜCKE, Pavel, *Třetí strana trojúhelníku. Teorie a praxe orální historie*, Praha 2011.

Internetové zdroje

Článek *Výstavní a propagační činnost*, 2004, (online 1. 10. 2015); dostupné na:
<http://www.nacr.cz/A-onas/J-vystav.htm>.

hesla z www.wikipedia.cz

<http://encyklopedie.c-budejovice.cz/> (online 25. 9. 2015)

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1: Křestní list Bohumíra Janouška. Zdroj: Státní oblastní archiv Třeboň, fond Státní oblastní archiv v Třeboni, nezpracovaný materiál, přírůstek 44/2004, osobní spis B. Janouška.

Příloha č. 2: Nacionál z Katalogu posluchačů Filozofické fakulty Univerzity Karlovy z druhého ročníku studia se seznamem zapsaných předmětů a vyučujících. Zdroj: Ústav dějin a Archiv Univerzity Karlovy, fond Katalogy posluchačů FF UK, zimní semestr 1945 – letní semestr 1948, Bohumír Janoušek.

Příloha č. 3: Portrét Bohumíra Janouška, který je součástí jeho disertační práce *Nejstarší zachovaná městská kniha Českobudějovická a její význam historický i diplomatický*. Zdroj: Ústav dějin a Archiv Univerzity Karlovy, fond Katalogy posluchačů FF UK, zimní semestr 1945 – letní semestr 1948, Bohumír Janoušek.

Příloha č. 4: Kopie doktorského diplomu. Zdroj: Státní oblastní archiv Třeboň, fond Státní oblastní archiv v Třeboni, nezpracovaný materiál, přírůstek 44/2004, osobní spis B. Janouška.

Příloha č. 5: Báseň ze sbírky *Zpověď mléčnému porculánu*. Zdroj: Bohumír JANOUŠEK, *Zpověď mléčnému porculánu*, České Budějovice 1942.

Příloha č. 6: Portrét z pozdější doby. Zdroj: Ústav dějin a Archiv Univerzity Karlovy, fond Katalogy posluchačů FF UK, zimní semestr 1945 – letní semestr 1948, Bohumír Janoušek

Příloha č. 7: Fotografie z konference katedry estetické výchovy o improvizaci doprovodu lidových písní, v té době byl děkanem Pedagogické fakulty. Zdroj: 25 let Pedagogické fakulty v Českých Budějovicích: [jubilejní sborník] / Red. Miroslav Hladík a Stanislav Cífka, České Budějovice 1973, s. 39-41.

Příloha č. 2

UNIVERSITA KARLOVA V PRAZE.
 Fakulta: filosofická
 Nacionál neúplný neb nečítané psaný se nesmí přijmouti.
 Kolikátý běh: II.
 Obor studia: 0.14
 1946
 19. 11. 1946

NACIONÁL.

Za osvobození od kolejného 2206. nářada.

Jméno a příjmení	<u>Bohumír Janoušek</u>		
1) Místo, 2) země, 3) rok narození	<u>České Budějovice</u>	<u>Čechy</u>	<u>1924.</u>
Náboženství	<u>Přímstokotolické</u>		
Obec domovská: 1) místo, 2) země	<u>České Budějovice</u>	<u>Čechy</u>	
Státní příslušnost	<u>československá</u>		
Národnost	<u>česká</u>		
Bydliště (každá změna buď do tří dnů oznámena květuře)	<u>Božena Janoušková, Srbská ulice 10, Praha VIII, Bretnov, (Bělohorská 219)</u>		
Jméno, povolání a bydliště otce	<u>+ 1942. (fotograf bez jm.)</u>		
Jméno, povolání a bydliště poručíkovy	<u>Božena Janoušková, matka, České Budějovice, Slovák 43, v. d. m.</u>		
Učelil, na němž byl posluchač v posledním půletí			
Vysvědčení o zkoušce dospělosti 1) název a místo ústavu, 2) číslo, 3) datum	<u>Gymnázium České Budějovice</u>	<u>11</u>	<u>18. 5. 1943.</u>

Průkaz o povinnosti vojenské **podrobně** — (též poznamenejte číslo vojenské listiny):

odveden: kdy a kde	neodveden: kdy a kde	odklad: do kdy	vykonal vojenskou službu: kdy a kde

Seznam přednášek, které posluchač chce slyšeti.

Přednáška jak jest ohlášena	Kolik hodin týdně	Jméno přednášejícího (bez tituló profesor a pod.)	Vlastnoruční podpis posluchače
<u>Lohratis</u>	<u>2</u>	<u>Páček</u>	<u>Janoušek Bohumír</u>
<u>Přehled č. dějin</u>	<u>3</u>	<u>Chaloupecký</u>	
<u>Čechy stát před Bílou horou</u>	<u>3</u>	<u>Valozilík</u>	Likvidace:
<u>My a Slované</u>	<u>3</u>	<u>Harál Alb.</u>	Cizin. příspěv. K
<u>Česká literatura od r. 1918.</u>	<u>3</u>	<u>Čapek</u>	Kolejné K
<u>Hlavní zjevy a problematika dějin a myšl.</u>	<u>2</u>	<u>Vodička</u>	Zápisné K
<u>Metodologie lit. vědy. (č. seminář lit.)</u>	<u>2</u>	<u>Čapek</u>	Labor. taxy K
<u>Referáty a protireferáty na Slované.</u>	<u>2</u>	<u>Rejzák</u>	
<u>Přehled zeměp. se zřetel. k ČSR.</u>	<u>2</u>	<u>Kumský</u>	
			<u>26. 11. 1946</u>
			<u>Uhrnem K</u>

Kolejné Clánek deníku
K čís. 630

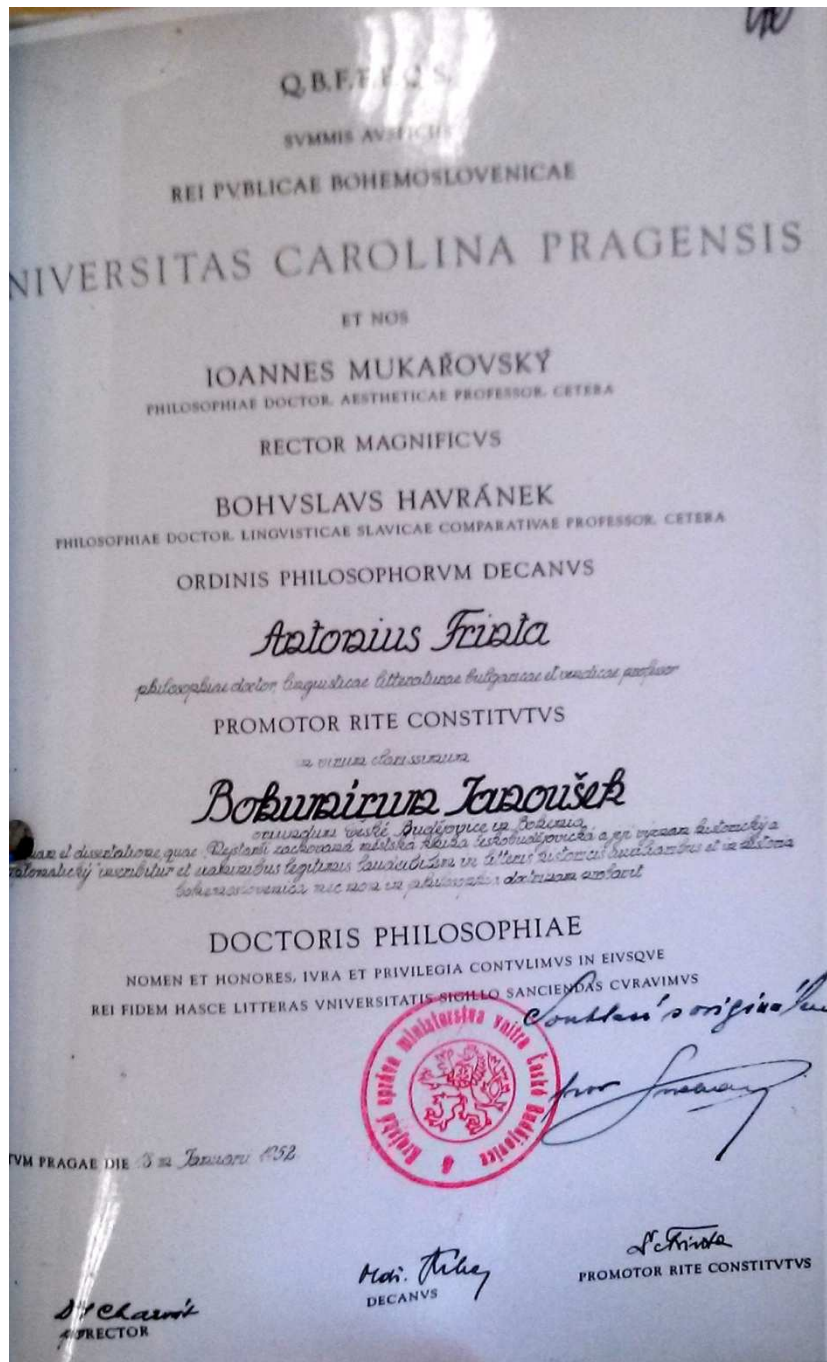
Potvrzení kvestorovo:
 26. 11. 1946
Janoušek

Poznámky o osvobození:

Příloha č. 3

Příloha č. 4

Sasanka

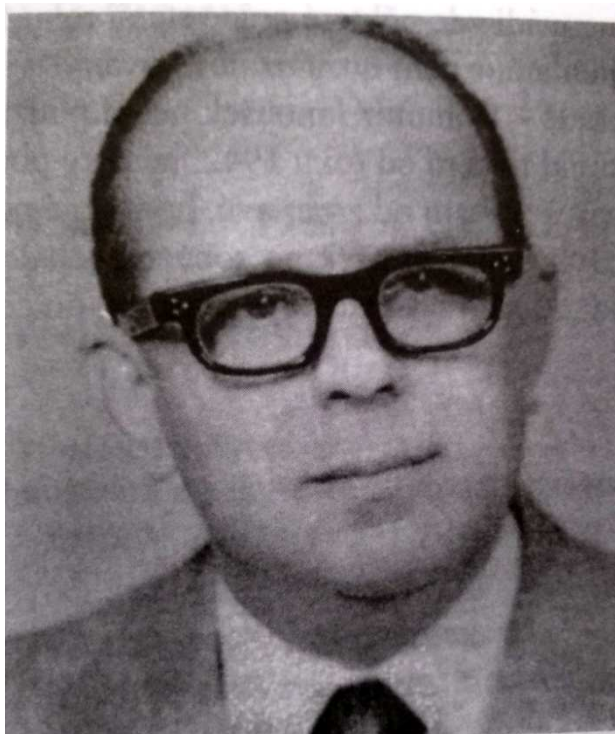
Jarmile

Je tichá a pokorná,
Jen mlčení v sobě hostí
a září mi vstříc
bělostnou umělostí.

A přec ta bělost je docela jiná
než jakou se odívá kopretina.
Je to běl ticha žalu i lkání
je to běl zpěvu a milování.

To zbyla jí krása zimního sněhu.
Až jednou hledat budeš
a nenajdeš teprve potom
spatříš v ní ukrytou lásku i něhu.

Příloha č. 6

Příloha č. 7

